

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Sara Carlsson

24 kap. 9 a § RB

Ett slag i luften eller en bestämmelse som förutspås förändra allt?

LAGM01 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Christoffer Wong

Termin för examen: Period 1 VT2016

Innehåll

SUMMARY	2
SAMMANFATTNING	4
FÖRORD	6
FÖRKORTNINGAR	7
1 INLEDNING	8
1.1 Bakgrund	8
1.2 Syfte och frågeställning	10
1.3 Teori och perspektiv	11
1.4 Metod och material	12
1.5 Terminologi	14
1.5.1 Rättssäkerhet	14
1.5.2 Rättseffektivitet	16
1.5.3 Legalitetsprincipen	16
1.6 Forskningsläge	17
1.7 Avgränsningar och utgångspunkter	17
1.8 Disposition	20
2 EU-RÄTTENS OCH EUROPARÄTTENS BETYDELSE	21
2.1 Inledning	21
2.2 EU-rättens förhållande till svensk rätt	21
2.2.1 Genomförande av direktiv	21
2.2.2 Konflikt mellan EU-rätten och nationell rätt	23
2.2.3 EU-stadgan i förhållande till EKMR	24
2.3 Europakonventionens förhållande till svensk rätt	24
3 DIREKTIVET OM RÄTTEN TILL INFORMATION	26
3.1 Inledning	26
3.2 Bakgrund	26
3.3 Rätt att få tillgång till material som rör målet	28

3.4	Innebörd och räckvidd av artikel 7.1	30
4	ANHÅLLANDE OCH HÄKTNING	32
4.1	Inledning	32
4.2	Ingrepp i den enskildes integritet	32
4.3	Svensk rätt	33
4.3.1	Allmänna principer	33
4.3.2	Villkorad insyns rätt	36
4.3.3	Anhållande	36
4.3.4	Häktning	37
5	EUROPAKONVENTIONEN	42
5.1	Inledning	42
5.2	Rätt till frihet och säkerhet	42
5.2.1	Artikel 5.1	42
5.2.2	Artikel 5.2	43
5.2.3	Artikel 5.3	43
5.2.4	Artikel 5.4	45
5.3	Rätt till en rättvis rättegång	49
5.4	Det inbördes förhållandet	51
6	REGELANALYS AV 24 KAP. 9 A § RB	53
6.1	Inledning	53
6.2	Bakgrund	53
6.3	Anhållande	54
6.4	Häktning	55
6.5	Begreppet "ta del av"	56
6.6	Begreppet "omständigheter"	57
6.7	Ovillkorlig rätt till insyn	58
6.8	24 kap. 9 a § RB:s förenlighet med artikel 7.1 i direktivet	59
7	ANALYS OCH AVSLUTANDE REFLEKTIONER	65
7.1	Inledning	65
7.2	Sammanfattande analys och diskussion	65
7.3	Avslutande reflektioner	70

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	73
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	78

Summary

Directive 2012/13/EU on the right to information in criminal proceedings (the Directive) is part of a road map within EU to strengthen the protection of rights of suspects in criminal proceedings. Article 7.1 of the Directive was implemented in Swedish procedural legislation on June 1st 2014 through a new statutory provision in the Swedish Code of Judicial Procedure, 24 kap. 9 a §. According to Article 7.1 Member States are obliged to ensure that arrested or detained persons are granted access to documents that are related to the specific case in the possession of the competent authorities, which are essential for challenging effectively the lawfulness of the arrest or detention. The statutory protection of insight complements the right to freedom (Article 5) and the right to a fair trial (Article 6) in the European Convention of Human Rights (ECHR) and is a codification of European Court of Human Rights case law. The Swedish equivalent of Article 7.1, 24 kap. 9 a § RB, constitutes a right for persons who are arrested or detained to access evidence which underlies claims of deprivation of freedom.

The intention of this thesis is to highlight the regulatory framework for the implementation of EU directives and to emphasise on the protection of ECHR rights when public authorities execute its power by depriving people of their freedom. Further, the objective of the thesis is to examine if 24 kap. 9 a § RB is equivalent to the corresponding provision in the Directive. This thesis will furthermore analyse to what extent Swedish law fulfils its obligation to provide legislation which ensures accurate implementation of EU law and compliance with ECHR rights in the adjudication process, using the legal dogmatic method seen through an interest oriented and rule oriented perspective.

The evidentiary burden rests on the prosecutor at the detention hearing for proving the existence of reasonable grounds for the allegation, as well as for the risk of the suspect to continue his or her criminal activity, risk of tampering with evidence or risk of evasion. As long as any evidence from the investigation material is not used as ground for the Court's decision on detention, the prosecutor can withhold evidence from the suspect. The European Court of Human Rights has in its practices, however, stressed that there is no possibility for the accused to challenge the lawfulness of the arrest or detention if access to the investigation material is denied.

The conclusion that is drawn is that the right to insight as it is laid down the Swedish Code of Judicial Procedure is not unconditional, which means that the protection of rights in Article 7.1 in the Directive is undermined. Since the provisions of the Directive should correspond to the rights as guaranteed by ECHR, the law as expressed in the Swedish preliminary legislative work will conflict with EU law and fall below the standards provided by the ECHR as interpreted in the case law of the European Court of Human Rights. The accused must be given effective access to all the evidence available in the

possession of the competent authorities in order for Swedish legislation to meet the requirements of the Directive and Article 5 ECHR. It is simply by interpreting and applying the Code of Judicial Procedure in light of Article 5 ECHR and in accordance with European Court of Human Rights case law that the right to insight will have a real impact in the national law enforcement. The final reflection is that the right to insight will result in legally secure decisions at detention hearings. In this way, the right to insight lead to a reduction of perfunctory detentions and that deprivation of liberty does not occur to a greater extent than is necessary for the purpose of effective law enforcement.

Sammanfattning

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden utgör en del i en färdplan inom EU att förstärka rättighetsskyddet för misstänkta personer i brottmålsförfaranden. Artikel 7.1 i direktivet införlivades med svensk rätt den 1 juni 2014 genom införandet av 24 kap. 9 a § rättegångsbalken. Enligt artikel 7.1 i direktivet ska den som frihetsberövas få tillgång till sådana handlingar som är väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande och häktning. Artikel 7.1 utgör en komplettering till rätten till frihet (artikel 5) och rätten till en rättvis rättegång (artikel 6) i Europakonventionen samt en kodifiering av Europadomstolens praxis på området. Av 24 kap. 9 a § rättegångsbalken framgår att den som frihetsberövas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.

Det är i reglerna om implementering av EU-direktiv och rättighetsskyddet i Europakonventionen som denna uppsats tar sin utgångspunkt. Uppsatsen syftar till att utreda huruvida 24 kap. 9 a § rättegångsbalken är förenlig med artikel 7.1 i direktivet och analysera om den tolkning av 24 kap. 9 a § rättegångsbalken som kommer till uttryck i förarbetena är förenlig med rättighetsskyddet i artikel 5 i Europakonventionen. Utifrån ett regelorienterat och ett intresseorienterat angreppssätt, vilket bär drag av en kritiskt inriktad rättsdogmatisk metod, är avsikten att analysera och diskutera i vilken utsträckning svensk rätt fullgör förpliktelsen att tillhandahålla lagstiftning som säkerställer unionsrättens och rättigheterna i Europakonventionens reella genomslag.

Den problematik som uppsatsen redogör för är att åklagaren vid häktningsförhandling har bevisbördan för att den misstänkte på sannolika skäl har gjort sig skyldig till brott samt att det föreligger risk för flykt-, recidiv- eller kollusionsfara. Så länge utredningsmaterialet inte läggs till grund för rättsens beslut om häktning kan åklagaren undanhålla bevisningen från den misstänkte. Europadomstolen har i sin praxis dock betonat att det inte finns någon möjlighet att angripa lagligheten av beslut om frihetsberövande om försvaret nekas tillgång till utredningsmaterialet.

Slutsatsen som dras är att insynsrätten i 24 kap. 9 a § rättegångsbalken inte är ovillkorlig vilket innebär att rättighetsskyddet i artikel 7.1 underskrivs. Eftersom rättigheterna i direktivet ska ges samma innehåll som rättighetsskyddet i Europakonventionen strider 24 kap. 9 a § rättegångsbalken följaktligen mot både unionsrätten och europarätten. För att lagligheten av frihetsberövandet ska kunna prövas i enlighet med artikel 7.1 i direktivet och artikel 5 i Europakonventionen fordras att den misstänkte ges faktisk tillgång till all bevisning som finns i de behöriga myndigheternas besittning. Den uppfattning som kommer till uttryck i uppsatsen är att det är bara genom att tillämpa 24 kap. 9 a § rättegångsbalken i ljuset av artikel 5 i Europakonventionen och i överensstämmelse med Europadomstolens praxis

som insynsrätten kan få ett reellt genomslag i den nationella rättstillämpningen. Den avslutande reflektionen som görs är att insynsrätten kommer att resultera i rättssäkra prövningar av beslut om frihetsberövanden och att fler materiellt riktiga beslut fattas. På detta sätt kan insynsrätten leda till en minskning av slentrianmässiga omhändertagningar och att frihetsberövanden inte sker i större utsträckning än vad som krävs för en effektiv brottsbekämpning.

Förord

Jag har alltid haft svårt att ta farväl. Det har jag efter min morfar Bertil Olsson. Och jag har valt att gå i morfars fotspår. År 1959 tog morfar juristexamen vid Juridiska fakulteten i Lund. Efter det satt han ting och några år senare började han arbeta som försvarsadvokat.

Nu är det min tur att ta juristexamen. En dag som jag längtat länge efter, om än med visst vemod. Det är med stolthet jag lämnar in det examensarbete du håller i din hand. Jag har likväl ett par personer som jag vill tacka. Utan er hade författandet av min uppsats inte varit möjligt.

Först och främst riktas ett stort tack till Björn Hurtig och Thomas Håkansson på Advokaterna Hurtig and Partners. Ni har lärt mig mycket om ”den riktiga världen” vilken man inte kan läsa sig till i böckerna. Tack för inspiration till uppsatsämne och de givande diskussioner som vi haft under våren.

Jag vill även tacka min handledare Christoffer Wong för ditt engagemang i mitt uppsatsskrivande och dina värdefulla råd då jag stött på problem.

Farfar Stig-Erik Carlsson samt mina fina Lundavänner Anna Redin och Linn Alfredsson ska ha ett stort tack för hjälp med korrekturläsning. Utan era granskande ögon vet jag inte hur uppsatsen hade sett ut.

Mamma, pappa och Ebba – er är jag evigt tacksam för all kärlek och uppmuntran ni givit mig. Inte bara under uppsatsskrivandet och under juristprogrammet utan under hela min uppväxt. Utan er hade jag inte varit där jag är idag.

Slutligen vill jag tacka min kärlek Michel Westher. Tack för ditt helhjärtade stöd under författandet av uppsatsen och tack för att du alltid tror på mig. Du får mig att känna att jag klarar allt!

Jag vill bli som du morfar. Denna uppsats är tillägnad dig.
Det är inte slut här, detta är bara början.

Lund den 24 maj 2016

Sara Carlsson

Förkortningar

Brå	Brottsförebyggande rådet
CAT	Committee against Torture
Dir.	Direktiv
Ds	Departementsserien
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FN	Förenta Nationerna
FEU	Fördraget om Europeiska unionen, EU-fördraget
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, funktionsfördraget
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning I
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsform (1974:152)
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RättsPM	Rättspromemoria
SvJT	Svensk Juristtidning
TF	Tryckfrihetsförordning (1949:105)

1 Inledning

*”Domstolarna höra till de viktigaste samhällsorganen, ty de utforma det tvång med vars hjälp samhället fungerar i överensstämmelse med lagstiftarens vilja. Det har emellertid blivit en slentrian att betrakta det sätt på vilket domstolarna fyller denna uppgift såsom upphöjt över diskussion eller åtminstone politisk diskussion. Det förbises därvid dock ej att domstolarna äro ett människoverk som skall, väl anpassat till samhällsutvecklingen, tjäna allmänheten och gemene mans bästa – rättssäkerheten.”*¹

- Arvid Rudling

1.1 Bakgrund

Syftet med användningen av straffprocessuella tvångsmedel är främst att de brottsbekämpande myndigheterna ska kunna utreda och beivra brott. Rättegångsbalken är således anpassad utefter dessa ändamål.² Vid tillämpningen av straffprocessuella tvångsmedel ställs frågor om rättssäkerhet, integritet och brottsbekämpning på sin spets. Ur ett integritetsperspektiv är de personella tvångsmedlen gripande, anhållande och häktning de mest ingripande åtgärderna en stat kan vidta mot den enskilde. Sverige har vid ett flertal tillfällen fått kritik av FN:s tortyrkommitté mot den omfattande användningen av restriktioner vid häktning och långa häktningstider.³

Tvångsmedelsanvändning var under lång tid en fråga för den nationella lagstiftaren och en del av den suveräna statens rätt att utöva makt och använda våld mot sina medborgare. På senare tid har dock även detta rättsområde varit föremål för viss internationalisering.⁴ Det rättsliga samarbetet inom EU har lett till harmonisering av det rättsliga skyddet för frihetsberövade personer. Till skillnad från flertalet bestämmelser i RB, vilka sätter gränser för myndigheternas befogenhet att använda tvångsmedel, syftar Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden⁵ att reglera den misstänktes rättigheter. Denna uppsats ska närmare behandla den misstänktes rätt till insyn vid frihetsberövanden.

Som medlemsstat i EU förbinder sig Sverige vid implementering av direktiv till att säkerställa att EU-lagstiftningens avsedda resultat och ändamål får genomslag i rättstillämpningen. Som ett led i genomförandet av dir.

---

¹ Rudling (1947) s. 7.

² Lindberg (2007) s. 56.

³ CAT (2014).

⁴ Lindberg (2007) s. 50.

⁵ EUT L 142, 1.6.2012, s. 1. Hädanefter ”dir. 2012/13/EU” i notapparaten samt ”dir. 2012/13/EU” eller ”direktivet” i den löpande texten.

2012/13/EU i svensk rätt infördes ett nytt lagrum, 24 kap. 9 a § RB, vilket avsåg att genomföra artikel 7.1 i direktivet. Enligt förarbetena tillgodosåg svensk rätt redan många av de krav som direktivet uppställde. Däremot fanns ingen motsvarande rätt för den som anhålls och häktas att få tillgång till material som rör målet, vilket stadgas i direktivets artikel 7.1.⁶

Sedan år 1995 gäller Europakonventionen som lag i Sverige vilket innebär att all svensk lagstiftning ska tolkas och tillämpas i överensstämmelse med konventionen. Det anges även i direktivet att de rättigheter som följer av direktivet ska tolkas i ljuset av EU-stadgan och EKMR. Europakonventionen och Europadomstolens praxis syftar till att säkerställa rättigheternas reella genomslag och att konventionsstaterna lever upp till konventionens rättssäkerhetskrav i sin maktutövning. För uppsatsens vidkommande är artikel 5 och artikel 6 i EKMR centrala bestämmelser. Artikel 6 föreskriver rätten till en rättvis rättegång vilken kan åberopas av alla som är misstänkta i ett brottmålsförfarande. Artikel 5 i EKMR syftar till att tillförsäkra den som anhålls och/eller häktas särskilda rättssäkerhetsgarantier.

Frågan som denna uppsats avser att besvara är hur 24 kap. 9 a § RB ska tolkas mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden, såväl de unionsrättsliga som europarättsliga. Om det regelverk som står till buds för att skydda den enskildes rättigheter vid frihetsberövande inte tolkas i enlighet med direktivet eller Europakonventionen ökar risken för att felaktiga beslut om anhållande eller häktning fattas. Vid maktmissbruk har den enskilde enbart sin försvarare att vända sig till. Denna uppsats tar sin utgångspunkt i den misstänktes och försvararens möjligheter att effektivt kunna angripa lagligheten av ett myndighetsbeslut om frihetsberövande genom insyn i de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövandet.

År 2015 fattades 28 856 beslut om anhållande. Samma år gjordes 10 781 häktningsframställningar varav 9 056 övergick i beslut om häktning.⁷ Den 1 april 2016 satt 49 personer gripna och/eller anhållna i Sverige samt 1 529 personer satt häktade.⁸ I förarbetena framförs att 24 kap. 9 a § RB riskerar att bli ett slag i luften. Detta ska läsaren få bilda sig en egen uppfattning om under läsandets gång. Det finns däremot all anledning att vara hoppfull. 24 kap. 9 a § RB är en bestämmelse som, vid dess rätta tolkning och tillämpning, kan bidra till att minska antalet frihetsberövade personer i Sverige. Nedan ska jag utveckla varför 24 kap. 9 a § RB är en bestämmelse som förutspås förändra allt.

---

⁶ Se prop. 2013/14:157 avsnitt 6 ”Genomförande av direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden”. För vidare läsning om direktivets genomförande i svensk rätt och valet av genomförandemetod hänvisas läsaren till Magnus Schmauch artikel ”EU-stadgans betydelse för misstänkta och tilltalades rätt till insyn i förundersökningen” i SvJT 2014 s. 795.

⁷ Enligt Åklagarmyndighetens statistik tillgänglig på Brå:s hemsida: <http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/misstankta-personer.html>, i länken ”Anhållanden, häktningsframställningar och häktade personer 1965–”.

⁸ Enligt data från Kriminalvårdens statistikbas tillgänglig på: <http://www.kriminalvardens.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/> ”till statistikportalen” under fliken ”häkte” och sedan ”Den 1a i månaden”.

1.2 Syfte och frågeställning

24 kap. 9 a § RB lyder:

”Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.”

Syftet med uppsatsen är att analysera huruvida 24 kap. 9 a § RB är förenlig med artikel 7.1 i direktivet samt om den tolkning av 24 kap. 9 a § RB som kommer till uttryck i förarbetena är förenlig med Europakonventionen och Europadomstolens praxis. För att förverkliga syftet ska innebörden av artikel 7.1 i direktivet och 24 kap. 9 a § RB utredas och analyseras. Analysen om 24 kap. 9 a § RB:s förenlighet med artikel 7.1 tar sin utgångspunkt i direktivets syfte och ändamål samt principen om unionsrättens företräde. Uppsatsen avser vidare att öka förståelsen för betydelsen av artikel 5 i EKMR för rätten till insyn vid frihetsberövanden. För detta ändamål ska en diskussion föras angående förhållandet mellan artikel 5 och 6 i EKMR samt om bestämmelsernas särskiljande funktion och tillämpningsområde. Avsikten är slutligen att peka på några av de problem som kan uppstå då svenska myndigheter och domstolar åberopar svensk lagstiftning utan att beakta det europeiska rättighetsskyddet.

Mot bakgrund av uppsatsens syfte avser jag att analysera och diskutera följande fråga:

I vilken utsträckning uppfyller svensk rätt, med utgångspunkt i 24 kap. 9 a § RB, sin skyldighet att tillhandahålla lagstiftning som säkerställer unionsrättens och Europakonventionens reella genomslag och därigenom det rättssäkerhetsskydd som rättigheterna skall tillförsäkra den enskilde?

För att analysera uppsatsens huvudsakliga frågeställning krävs att delfrågorna nedan besvaras:

1. Vilka skyddsvärda intressen ligger bakom dir. 2012/13/EU och hur bör artikel 7.1 tolkas och tillämpas mot bakgrund av direktivets ändamål?
2. Hur bör rättstillämparen förhålla sig till artikel 5 och 6 EKMR vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB?
3. Hur förenlig är 24 kap. 9 a § RB med artikel 7.1 i direktivet?

1.3 Teori och perspektiv

Intressen som rättssäkerhet och effektivitet ställs ofta mot varandra vid analys av rättsvetenskapliga frågor. Inte minst vid användandet av tvångsmedel blir denna intresseavvägning särskilt viktig att beakta. I rapporten från JK:s rättssäkerhetsprojekt illustreras motsättningen mellan dessa intressen genom Justitias två vågskålar. I den ena återfinns rättssäkerhetsintresset, i den andra ligger intresset av rättseffektivitet.⁹ Att finna en balans mellan dessa intressen är tämligen komplicerat.

Det är för den vane juristen bekant att valet av betraktelsesätt på rätten har stor betydelse för besvarandet av den rättsvetenskapliga frågan. Denna uppsats ansluter sig delvis till Ekelöfs syn på straffprocessens tudelade funktion. Den ena är brottsbekämpning, den andra är rättssäkerhet. Den som anser att brottsbekämpning är den viktigaste funktionen kommer vid utformningen eller tillämpningen av en lagregel göra avkall på intresset av att tillgodose den misstänktes rättssäkerhet. Om man istället anser att rättssäkerhet är den viktigaste funktionen måste strävan vara att minska antalet felaktiga beslut och domar. Med detta synsätt kommer intresset av brottsbekämpning få stå tillbaka.¹⁰

Även Lindblom har avhandlat straffprocessens funktioner.¹¹ Utöver de funktioner som i det föregående har beskrivits framhåller Lindblom att straffprocessens övergripande funktion bör vara att ”bidra till att ge maximalt genomslag för ändamålen bakom den materiella lagstiftningen än att sikta in sig direkt på brottsbekämpningen och sanningssökandet”.¹² Vidare diskuterar Lindblom de regler som återfinns i straffprocessen till skydd för medborgarna mot maktöversgrepp från staten, och väcker frågan om detta kan betraktas som en tredje funktion, s.k. processens rättsskyddsfunktion.¹³ Mot bakgrund av uppsatsens syfte är detta synsätt på rätten styrande.

Min uppfattning är att den funktion som utövaren tillskriver rättsregeln kommer att inverka på tolkningen och tillämpningen av densamma. I förlängningen kommer detta även att påverka hur intresseavvägningen görs mellan effektivitet och rättssäkerhet vid tvångsmedelanvändningen och vilket genomslag rättigheterna får i praktiken. I denna uppsats ämnar jag att kritiskt granska lagstiftningen utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv vilket innebär att förarbetena till 24 kap. 9 a § RB kritiskt kommer att granskas i förhållande till rättsregelns ändamål. Mitt sätt att angripa frågeställningarna innebär vidare att argumentationen i huvudsak kommer att vara rättighetskoncentrerad. 24 kap. 9 a § RB kommer att tolkas utifrån att det är ett lagrum som tillskriver den misstänkte rätt till insyn. Framställningen

---

⁹ JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006) s. 30–31. Se vidare under avsnitt 1.5.

¹⁰ Ekelöf & Edelstam (2002) s. 30–31.

¹¹ Här kan bl.a. nämnas ”Processrättens funktioner – en resa i gränslandet” i Festskrift till Stig Strömholm (1997) och ”Tvekamp eller inkvisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur” i SvJT (1999b).

¹² Lindblom (1999b) s. 628 och Lindblom (1997) s. 610.

¹³ Lindblom (1997) s. 610–611.

kommer sålunda att utgå från den misstänktes perspektiv eftersom det är dennes intressen och rättigheter lagstiftningen avser att tillgodose. Under skrivandets gång har diskussioner förts med praktiserande advokater vilket har givit mig insikt om de praktiska problem som är förenade med bestämmelsens tolkning och tillämpning. Diskussionerna har även bidragit till mitt val att angripa frågeställningarna utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv.

1.4 Metod och material

I den juridiska litteraturen förekommer åtskilliga uppfattningar om den rättsdogmatiska metodens innebörd och funktion. Enligt Peczenik utgår den rättsdogmatiska metoden från att tolka och systematisera de allmänt accepterade rättskällorna för att fastställa gällande rätt.¹⁴ Enligt Kleineman och Sandgren är rättsdogmatikens syfte att rekonstruera en rättsregel¹⁵ och fastställa gällande rätt¹⁶. Kleineman menar att den rättsdogmatiska metoden bör användas då den primära uppgiften är lagtolkning.¹⁷ Eftersom två av uppsatsens primära uppgifter är att tolka artikel 7.1 i direktivet och 24 kap. 9 a § RB och fastställa gällande rätt (*de lege lata*¹⁸) i fråga om misstänkta insyn vid frihetsberövande lämpar sig följaktligen den rättsdogmatiska metoden väl. Med anledning av utformningen av uppsatsens huvudfrågeställning och delfrågor har jag i mitt arbete anslutit mig till två av Peter Westberg formulerade sätt att angripa ett rättsvetenskapligt problem – *den regelorienterade ansatsen samt den problem- och intresseorienterade ansatsen*.¹⁹

Inom ramen för kapitel 2-6 ska uppsatsens delfrågor besvaras. Kapitlen är huvudsakligen deskriptiva till sin karaktär och syftar till att läsaren ska få förståelse för 24 kap. 9 a § RB:s plats i den nationella och europeiska straffprocessuella kontexten. För att illustrera den svenska rättens förhållande till unionsrätten och europarätten har främst Asps bok *Internationell straffrätt* använts. Lindbergs bok *Straffprocessuella tvångsmedel: när och hur får de användas* har huvudsakligen använts vid redogörelsen av det materiella regelverket kring anhållande och häktning.

Mot bakgrund av syftet med delfrågorna har jag arbetat utifrån en regelorienterad ansats. Ansatsen syftar dels till att utreda innebörden av artikel 7.1 i direktivet och 24 kap. 9 a § RB, fastställa bestämmelsernas praktiska betydelse och förhållande till artikel 5 och 6 EKMR.²⁰ Den utförliga utredning som genomförs i kapitel 3 och 6 syftar till att utröna betydelsen av de begrepp som förekommer i respektive lagrum, vilket är ett utmärkande

---

¹⁴ Se Peczenik (1995) s. 33.

¹⁵ Kleineman (2013) s. 29.

¹⁶ Sandgren (2015) s. 43.

¹⁷ Kleineman (2013) s. 21.

¹⁸ Om *de lege lata* och *de lege feranda*, se t.ex. Sandgren (2015) s. 48.

¹⁹ Se Westberg, ”Avhandlings skrivande och val av forskningsansats – en idé om rättsvetenskaplig öppenhet” (1992).

²⁰ Westberg (1992) s. 424–425.

drag i den regelorienterade arbetsmetoden.²¹ Enligt Westberg utgår tolkningen av en rättsregel i den regelorienterade ansatsen från rättskälleläran²² och de allmänt accepterade rättskällorna²³. För att utröna innebörden och räckvidden av artikel 7.1 kommer de vedertagna lagtolkningsmetoderna som finns inom unionsrätten och EU-domstolens praxis att användas. I besvarandet av delfråga ett har främst den ändamålsorienterade tolkningsmetoden använts vilken innebär att artikel 7.1 i direktivet har tolkas mot bakgrund av sitt syfte (teleologisk tolkning).²⁴ Dir. 2012/13/EU har vid ett tillfälle blivit föremål för tolkning av EU-domstolen men aldrig avseende artikel 7.²⁵ Således finns ingen praxis från EU-domstolen för uppsatsens vidkommande att utgå från. Utredningen, som ligger till grund för besvarandet av delfråga ett, har gjorts utifrån ordalydelsen i artikel 7.1, skälen i direktivets ingress samt utifrån en artikel som behandlar direktivets tillkomst och tillämpningsområde.²⁶

Europakonventionens fri-och rättigheter sätter gränser för statens användning av frihetsberövande åtgärder. Artikel 5 och 6 EKMR samt Europadomstolens praxis är således av stor betydelse för tolkningen av 24 kap. 9 a § RB. För att uppfylla uppsatsens syfte och besvara den andra delfrågan fordras följaktligen en regelorienterad utredning av artikel 5 och 6 EKMR. Europadomstolens praxis har i stor utsträckning används för att analysera innehållet och räckvidden av rättigheterna i artikel 5 och 6. I de delar doktrin har använts hänvisas främst till Danelius bok *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna* eftersom detta verk utgör etablerad doktrin på området.

Utredningen av innebörden av 24 kap. 9 a § RB samt hur bestämmelsen bör tillämpas tar sin utgångspunkt i rättsregelns ordalydelse.²⁷ Tolkningen av de begrepp som återfinns i 24 kap. 9 a § RB har skett mot bakgrund av förarbeten vilka har givits stort utrymme i denna uppsats.²⁸ Det finns knappt någon doktrin som belyser frågan om hur artikel 7.1 och 24 kap. 9 a § RB ska tolkas. Det finns heller inte någon rättspraxis eller beslut från JO att hänvisa till. För att kunna besvara delfråga tre har jag utgått från ändamålet med insynsrätten i både artikel 7.1 i direktivet och 24 kap. 9 a § RB för att sedan analysera den svenska bestämmelsens förenlighet med direktivet. Denna analys tar avstamp i några av de reflektioner som framförs i Schmauchs artikel vilken behandlar

---

²¹ Se steg 2 och 3 i den regelorienterade arbetsmetoden, Westberg (1992) s. 425.

²² Jfr Westberg (1992) s. 425.

²³ Vilka enligt Kleineman (2013) är lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och den rättsdogmatiskt orienterade litteraturen, s. 21.

²⁴ Groussot & Reichel (2011) s. 36.

²⁵ Mål C-216/14 Gavril Covaci.

²⁶ ”The Directive on the Right to Information” av Cras & De Matteis (2013).

²⁷ Enligt Peczenik ska lagar och andra föreskrifter beaktas vid tolkningen och fastställandet av gällande rätt, se Peczenik (1995) s. 35–36.

²⁸ Efter lag i rättskällehierarkin kommer förarbeten och prejudikat vilka *bör* beaktas vid lagtolkning, enligt Peczenik, se Peczenik (1995) s. 35–36.

den svenska lagstiftarens val av genomförandemetod vid implementeringen av direktivet.²⁹

Den metod som jag har arbetat utefter i kapitel 7 vid besvarandet av uppsatsens huvudfrågeställning påminner om Kleinemans definition av den kritiskt inriktade rättsdogmatiken. Detta arbetssätt går enligt Kleineman utöver fastställandet av gällande rätt till att kritisera vad som framkommit i den rättsdogmatiska undersökningen.³⁰ För att diskutera kring uppsatsens huvudfrågeställning är en friare argumentation nödvändig, vilket är ännu ett skäl att applicera den kritiskt inriktade rättsdogmatiska metoden.³¹ Analysen och diskussion utgår från ett problem- och intresseorienterat angreppssätt på huvudfrågeställningen eftersom avsikten är att lyfta blicken utöver gällande rätt och att presentera alternativa sätt att betrakta insynsrätten.³² Syftet är således inte att föra en *de lege lata*-argumentation eller generera ny kunskap i fråga om tvångsmedelsanvändning eller de mänskliga rättigheternas innehåll. Avsikten är snarare att förklara insynsrättens innehåll och plats i det större europeiska rättssystemet.

1.5 Terminologi

1.5.1 Rättssäkerhet

*”The restriction of the arbitrary exercise of power by subordinating it to well-defined and established laws.”*³³

Rule of law, *Oxford Dictionary*

Denna uppsats ansluter sig till professor Hans-Gunnar Axbergers, överåklagaren Lisbeth Johanssons och Advokatsamfundets generalsekreterare Anne Rambergs syn på rättssäkerhet, vilka finns återgivna i boken *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern*.³⁴ Urvalet är motiverat utifrån att begreppet ska belysas ur ett teoretiskt såväl som ur ett praktiskt perspektiv.

Axberger anser att det är av fundamental betydelse att ett rättsligt förfarande följer ett formbundet regelverk. Aktörerna i rättsprocessen har att strikt följa detta regelverk vilket främjar förfarandets legitimitet. Enligt Axberger

---

²⁹ ”EU-stadgans betydelse för misstänkta och tilltalades rätt till insyn i förundersökningen” av Schmauch (2014).

³⁰ Kleineman (2013) s. 39.

³¹ Jfr Rättsanalytisk metod i Sandgren (2015) avsnitt 6.4.

³² Jfr Westberg (1992) s. 426, 439 och 442.

³³ Definitionen av the rule of law enligt Oxford Dictionary, https://www.oxforddictionaries.com/definition/english/rule#rule__36, hämtad den 2016-03-29.

³⁴ Hänvisningarna till detta verk återfinns i källförteckningen under respektive författares namn. Den 2 november 2006 anordnade Lunds Domarakademi ett seminarium om rättssäkerhet i brottmål med utgångspunkt i rapporten *Felaktigt dömda*, JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006). I panelen ingick ovan nämnda personer samt hovrättslagmannen Staffan Levén, justitierådet Johan Munck och professor Peter Westberg.

innebär rättssäkerhet att den enskilde skyddas mot det allmännas utövning av tvångsmakt.³⁵ Vidare pekar Axberger på skillnaden mellan rättssäkerhet och rättseffektivitet. Det senare tar utgångspunkt i intresset av effektiv lagföring. Rättssäkerheten och rättseffektiviteten både samspelar och står i motsats till varandra. Rättssäkerhet bör förutsätta att brott beivras på ett effektivt sätt men bestämmelser till skydd för den enskildes integritet och kravet på legalitet kan samtidigt utgöra hinder mot en effektiv process, menar Axberger.³⁶

Johansson skildrar skillnaden mellan rättssäkerhet och rättstrygghet. Det förra begreppet inbegriper de krav på brottmålsprocessen som tillförsäkrar den misstänkte ett visst minimiskydd. Det senare anknyter till att medborgarna ska känna sig trygga och slippa bli utsatta för brott. Rättstrygghet omfattar även tryggheten för ett brottsoffer att gärningsmannen lagförs och döms. Johansson menar att det måste finnas en balans mellan dessa intressen och framhåller att det är statens uppgift att garantera medborgarnas säkerhet – både rättssäkerheten och rättstryggheten. Slutligen poängterar Johansson att åklagarens främsta uppgift är att lagföra den som begått ett brott. Således skiljer sig åklagarens roll i rättskedjan från försvararens uppgift att tillvarata den misstänktes rättigheter. Till skillnad från åklagaren har försvararen inga skyldigheter att vara objektiv, poängterar Johansson.³⁷

Ramberg tar vid där Johansson slutar. Advokaten har en lojalitetsplikt som gäller uteslutande mot klienten medan utredningsansvaret och objektivitetsplikten åvilar åklagaren. Ramberg, som intar ett advokatperspektiv på begreppet rättssäkerhet, anser att brottmålsprocessen kännetecknas av en bristande balans mellan åklagarens dubbla roller och advokatens bristande resurser. Ramberg ansluter sig till Advokatsamfundets definition av rättssäkerhet vilket innebär att ett systematiskt skydd för mänskliga rättigheter garanteras genom lag och konventioner. I en rättsstat ska medborgaren åtnjuta skydd mot statens maktutövning, vilken ska utövas i överensstämmelse med rättsordningens grundläggande principer.³⁸

Mot bakgrund av vad som anförts ovan kan det konstateras att rättssäkerhetsbegreppet är komplext. Ofta ställs begreppet rättssäkerhet i kontrast till andra intressen för att sedan tillskrivas en viss betydelse. Det regelverk som blir tillämpligt vid användning av straffprocessuella tvångsmedel – och inte minst vid frihetsberövanden – är ett tydligt exempel på intresseavvägningen mellan rättssäkerhet och rättseffektivitet. Avvägningen illustreras i denna uppsats genom att staten genom maktutövning och befogenheten att använda tvång kan begränsa den

---

³⁵ Jfr Jareborg (1992) ”Rättssäkerhet är rimligt rättsskydd mot statens legala maktutövning” s. 81.

³⁶ Axberger (2007) s. 19–22.

³⁷ Johansson (2007) s. 109–113.

³⁸ Ramberg (2007) s. 147. Även Göran Lambertz uttalar sig i boken om advokatens roll i brottmålsprocessen. Enligt Lambertz borde objektiviteten vara helig. För att rättssäkerhet ska kunna garanteras är det av vikt att advokater har fullgoda möjligheter att företräda sina klienter på ett effektivt sätt, både under förundersökningen och huvudförhandlingen. Se vidare Lambertz (2007) s. 91f.

enskildes fri- och rättigheter i brottsutredande syften och brottsbekämpande intressen.³⁹

1.5.2 Rättseffektivitet

Begreppet rättseffektivitet är något enklare att beskriva än rättssäkerhetsbegreppet. I diskussionen om frihetsberövanden används ofta begreppet effektivitet i fråga om kravet på skyndsamhet i processen. En central princip vid frihetsberövanden är att åtgärden ska utnyttjas kortast möjliga tid. När begreppet effektivitet ges denna betydelse är det ofta till förmån för den frihetsberövade mot bakgrund av dennes grundläggande rätt till frihet. Som exempel kan nämnas Havre som i sin artikel, vilken uppsatsen hänvisar till i kapitel 5, använder begreppet ”effektivitet” i betydelse av kravet på skyndsamhet. Detta framgår t.ex. av uttrycket ”Processen må således være effektiv – i betydelsen hurtig”.⁴⁰

Begreppet rättseffektivitet innefattar emellertid även ett behov hos de brottsbekämpande myndigheterna att på ett tillfredsställande sätt kunna beivra brott. I avsnitt 4.2.4 kommer häktningsskålen närmare att presenteras men redan nu bör läsaren göras uppmärksam på att frihetsberövanden möjliggör för polis och åklagare att arbeta ostört under förundersökningen. Det främsta syftet med frihetsberövandet är att på bästa sätt kunna säkra bevis inför rättegången. Bring och Diesen menar att de regler som syftar till att skydda den enskildes rättigheter kan innebära en begränsning av brottsutredarnas möjligheter att arbeta effektivt och självständigt vid utredningen brottet. Effektivitet i denna bemärkelse skiljer sig från kravet på skyndsamhet, vilket snarare kan upplevas som ett hinder för de brottsutredande myndigheterna att arbeta effektivt.⁴¹ Begreppet effektivitet i denna uppsats hänför sig till intresset av rättseffektivitet i brottsbekämpningen och utgör således en del i den intressemotsättning som ovan illustrerats av Axberger.

1.5.3 Legalitetsprincipen

I svensk rätt återfinns legalitetsprincipen i 1 kap. 1 § 3 st. RF. Bestämmelsen stadgar att all offentlig makt ska utövas under lagarna. Legalitetsprincipen, vilken är en fundamental straffrättslig princip, brukar uttryckas genom den latinska grundsatsen *nullum crimen, nulla poena sine lege – inget brott, inget straff utan lag*. Legalitetsprincipen ger härmed uttryck för att all lagföring som sker på grund av brott och det straff som följer måste baseras på lag.⁴²

Legalitetsprincipen ska säkerställa förutsebarhet och rättssäkerhet inom rättsskipningen.⁴³ Vid tolkning av straffbestämmelser ska legalitetsprincipen

---

³⁹ JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006) s. 38.

⁴⁰ Havre (2014) s. 519.

⁴¹ Se vidare Bring & Diesen (2009) avsnitt 3.3 ”Konflikten mellan effektivitet och rättssäkerhet – principernas tillämpning i praktiken”.

⁴² Bring & Diesen (2009) s. 65. Jfr artikel 7 EKMR och artikel 49 i EU-stadgan.

⁴³ Ekelöf & Edelstam (2002) s. 56.

särskilt iakttagas vilket medför att rättsregler tolkas restriktivt och utrymmet för fristående rättspolitiska bedömningar är snävt. Anledningen till detta är att rättssäkerhet utgör en grundläggande princip i den svenska straffprocessen.⁴⁴

Då uppsatsen centrala del utgörs av en bestämmelse som blir tillämplig då en person anhålls eller häktas utgår uppsatsen från Lindbergs tolkning av legalitetsprincipen. Enligt Lindberg ska legalitetsprincipen beaktas vid alla tillfällen då tvångsmedel används. Principen innebär att en myndighet inte utan stöd i lag eller annan författning får ingripa i den enskildes rättssfär.⁴⁵ Mot bakgrund av legalitetsprincipen ska bestämmelser som reglerar när och hur tvångsmedel får användas tolkas restriktivt och enligt sin ordalydelse.⁴⁶

1.6 Forskningsläge

Straffprocessuella tvångsmedel är ett ämne vilket är utförligt behandlat i den juridiska litteraturen. Bylund och Lindberg är två framstående namn inom denna disciplin. En stor del av doktrinen som berör de straffprocessuella tvångsmedlen, vilka har givits utrymme i denna uppsats, är skriven av Lindberg. Lindberg är överåklagare och arbetar idag för Justitiedepartementet med straff- och processrättsliga utredningar. Det bör således påpekas att Lindbergs åsikter och förhållningssätt till lagens ändamål och tillämpningsområde präglas av ett åklagarperspektiv.

Europakonventionen och rättigheterna däri har många gånger blivit föremål för domstolsprövning, såväl nationellt som internationellt. Det råder heller ingen brist på doktrin som behandlar hur rättigheterna ska tolkas och tillämpas. Danelius är ett exempel på en författare som har skrivit åtskilliga verk om mänskliga fri- och rättigheter.

Det framgår däremot av avsnitt 1.4 att uppsatsens ämne är ytterst lite behandlat inom rättsvetenskapen. Det finns således ett hålrum i den juridiska diskussionen, både avseende 24 kap. 9 a § RB, relationen mellan artikel 5 och 6 EKMR samt hur rättstillämparen ska förhålla sig till artiklarnas skilda tillämpningsområden vid användandet av personella tvångsmedel. Avsikten är att denna uppsats ska fylla det tomrum som finns i den rättsvetenskapliga forskningen.

1.7 Avgränsningar och utgångspunkter

Av tids- och utrymmesskäl har nedan angivna avgränsningar varit nödvändiga.

---

⁴⁴ Kleineman (2013) s. 30–31.

⁴⁵ Lindberg (2012) s. 20.

⁴⁶ Lindberg (2012) s. 21. Se även NJA 1996 s. 577.

Med anledning av uppsatsens begränsade omfattning och mot bakgrund av uppsatsens syfte kommer främst 24 kap. 9 a § RB att behandlas i denna framställning. Bestämmelsen utgör tillsammans med artikel 5 och 6 i EKMR uppsatsens utgångspunkt. Annan lag, praxis och förarbeten kommer följaktligen endast att redogöras för i den utsträckning som krävs för att besvara uppsatsens frågeställningar.

24 kap. 9 a § RB härrör från dir. 2012/13/EU som reglerar rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Det framgår av förarbetena att svensk rätt redan tillgodosåg många av de krav som direktivet uppställde, dock inte artikel 7.1 i direktivet.⁴⁷ Uppsatsen kommer således huvudsakligen att behandla artikel 7.1 samt de allmänna principer som direktivet ger uttryck för.

Rätten till insyn i förundersökningen kan begränsas av förundersökningssekretess. Om detta finns bland annat bestämmelser i OSL.⁴⁸ Det är ett tämligen komplext regelverk som inte kommer att behandlas i denna framställning. Detta beslut motiveras av att förundersökningssekretess är utförligt diskuterat i både examensarbeten och doktrin samt att det skulle förta syftet med denna uppsats. Möjligheten att genom bestämmelserna i TF få ut allmänna handlingar kommer heller inte att behandlas.

24 kap. 9 a § RB blir tillämplig då beslut om anhållande eller häktning fattas. Således är det en bestämmelse som reglerar insyn vid frihetsberövanden vilket även omfattar den misstänktes försvarare. Av denna anledning kommer uppsatsen inte redogöra för insyn för målsäganden eller andra parter. Särskilda bestämmelser finns även vid frihetsberövanden av barn och unga⁴⁹ men denna särreglering kommer inte att behandlas. Att behandla insyn i förundersökningen i sin helhet eller rätten till partsinsyn i brottmålsförfarandet faller av samma anledning utanför uppsatsens syfte. Uppsatsen utgår från den tidpunkt då en person är skäligen misstänkt för brott fram tills tidpunkten då åtal väcks. Uppsatsen är avgränsad till de fall där åklagaren framställer ett häktningsyrkande och således inte till de fall där initiativ till häktning tas av målsägande eller av rätten.⁵⁰

Uppsatsen behandlar enbart själva beslutsfattandet vid anhållande och häktning och kommer inte att redogöra för den praktiska tillämpningen av frihetsberövanden, så som användandet av restriktioner eller lagstiftningen rörande frister för anhållande och häktning. Enligt 24 kap. 6 § 1 st. RB får en person anhållas om det föreligger skäl för häktning.⁵¹ Anhållande är således en provisorisk åtgärd i avvaktan på rättens prövning av häktningsfrågan. Ett

---

⁴⁷ Se prop. 2013/14:157 avsnitt 6 ”Genomförande av direktivet om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden”.

⁴⁸ Se t.ex. kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § QSL.

⁴⁹ Se lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, och särskilt 23 § om häktning. Enligt Lindberg finns inga formella krav på att synnerliga skäl för anhållande ska föreligga. Däremot torde samma misstankegrad som för häktning gälla för anhållande i praktiken. Se Lindberg (2012) s. 774.

⁵⁰ Se 24 kap. 17 § 1 st. 2 men. RB.

⁵¹ Se avsnitt 3.1.3 nedan.

beslut om anhållande kan inte överklagas⁵², men kan bli föremål för överprövning hos överåklagare⁵³. En sådan överprövning sker dock sällan i praktiken eftersom en misstänkt endast får vara anhållen i högst 4 dygn, enligt 24 kap. 13 § 2 st. RB. Ett anhållningsbeslut hinner av denna anledning sällan prövas innan anhållandet hävs eller övergår i ett häktningsbeslut.⁵⁴ Uppsatsen kommer således främst att redogöra för de materiella reglerna avseende beslut om häktning.

Det anges i direktivets ingress att direktivet bygger på artikel 6, 47 och 48 i EU-stadgan samt artikel 5 och 6 i EKMR.⁵⁵ Det anges i direktivet att de bestämmelser i direktivet som motsvarar rättigheter vilka garanteras av Europakonventionen bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med Europadomstolens praxis. Uppsatsen kommer därför huvudsakligen att utgå från Europakonventionen eftersom skyddsnivån vid tillämpningen av direktivet aldrig bör vara lägre än den standard som anges i konventionen och Europadomstolens praxis.⁵⁶ I kapitel 2 ska dock EU-stadgans förhållande till EKMR kort introduceras.

Enligt direktivet uppställs inga krav på medlemsstaterna att ha ett särskilt överklagandeförfarande för de rättigheter som följer av direktivet.⁵⁷ Rätt till domstolsprövning föreskrivs däremot i artikel 6.1 EKMR. Bestämmelsen innebär att en kränkning av konventionen föreligger om en domstols behörighet är utesluten enligt nationell rätt i en fråga som omfattas av artikel 6.1. Det framgår av Europadomstolens praxis att en kränkning av artikel 6.1 har förelegat då administrativa beslut inte kunnat överprövas av domstol, t.ex. beslut om husrannsakan och beslag.⁵⁸ I fråga om insyn vid frihetsberövanden är det förundersökningsledaren, oftast åklagaren, som beslutar vilket material som kan lämnas ut. Det finns inget överklagandeförfarande som står till buds i RB för den som vill överklaga ett sådant beslut. Däremot kan en misstänkt eller dennes försvarare begära överprövning hos högre åklagare enligt 7 kap. 5 § RB.⁵⁹ Frågan är dock om rätten till domstolsprövning i dessa situationer kan anses vara tillgodosedd? Förfarandet innebär vidare att myndigheten prövar lagligheten av sina egna beslut. Är ett sådant förfarande förenligt med kravet på en rättssäker process? Det faller utanför uppsatsen syfte att diskutera dessa två frågor. Däremot vore det intressant och till ledning för rättstillämpningen om spørsmålet tas upp i den rättsvetenskapliga diskursen.

---

⁵² Lindberg (2012) s. 111.

⁵³ Överprövningsförfarandet hos Åklagarmyndigheten är inte reglerat i lag. Se vidare prop. 2000/01:92 s. 16.

⁵⁴ Jfr Lindberg (2012) s. 238.

⁵⁵ Dir. 2012/13/EU skäl 14 i ingressen.

⁵⁶ Dir. 2012/13/EU skäl 40 och 42 i ingressen.

⁵⁷ Dir. 2012/13/EU skäl 36 i ingressen.

⁵⁸ Danelius (2015) s. 181–182.

⁵⁹ Prop. 2013/14:157 s. 16.

1.8 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i två huvudsakliga delar. Den första delen, vilken består av kapitel 2-6, är till stora delar deskriptiv i sin utformning men innehåller löpande inslag av problematiserande och analyserande karaktär. Den andra delen utgörs av kapitel 7 i vilken en djupgående diskussionen kring uppsatsens huvudfrågeställning återfinns.

Kapitel 2 består av en redogörelse för den internationella straffrättens förhållande till – och inverkan på – den svenska lagstiftningen. Syftet är att läsaren ska få förståelse för EU-rätten och europarättens betydelse för tolkningen och tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB.

Kapitel 3 innehåller en genomgång av dir. 2012/13/EU och direktivets bakomliggande ändamål. Syftet med denna del är att fastställa räckvidden av artikel 7.1 i direktivet. Kapitel 2 avslutas med en delanalys av hur artikel 7.1 bör tolkas och tillämpas. Analysen baseras på utredningen i kapitel 2 och 3 och syftar till att besvara uppsatsens första delfråga.

I kapitel 4 och 5 åskådliggörs det regelverk som omgärdar tvångsmedelsanvändningen på ett övergripande plan samt de lagregler som blir specifikt tillämpliga vid frihetsberövanden. Avsikten med redogörelsen i kapitel 4 och 5 är placera in insynrätten i sin nationella och europeiska kontext och förklara 24 kap. 9 a § RB:s plats i rättssystemet. Kapitel 4 redogör dels för de straffrättsliga principer som ska iakttas vid tvångsmedelsanvändning, dels för lagstiftningen i RB om anhållande och häktning. Kapitel 5 innehåller en redogörelse för innebörden och räckvidden av rätten till frihet och rätten till en rättvis rättegång i artikel 5 respektive artikel 6 i EKMR. Avsikten är att skapa en förståelse för europarättens betydelse för tolkningen av rätten till insyn vid frihetsberövanden. Kapitel 5 avslutas med att analysera hur rättstillämparen bör förhålla sig till artikel 5 och 6 i Europakonventionen vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. I detta avsnitt besvaras uppsatsen andra delfråga.

Kapitel 6 innehåller en utförlig utredning av 24 kap. 9 a § RB och rättsregelns rekvisit. Kapitlet avslutas med en delanalys kring de konkreta tolknings- och tillämpningsfrågor som aktualiseras med anledning av bestämmelsens utformning samt en diskussion kring bestämmelsens förenlighet med artikel 7.1 i direktivet. Analysen syftar således till att besvara uppsatsens tredje delfråga.

Den sammanfattande analysen presenteras i kapitel 7. I kapitlet förs en diskussion kring uppsatsens huvudfrågeställning mot bakgrund av vad som i det föregående har presenterats. Kapitlet avslutas med en reflektion över de konsekvenser som ett åsidosättande av europarätten kan innebära samt en redogörelse av några förslag på åtgärder som kan vidtas vid åklagarens underlåtenhet att lämna ut utredningsmaterial till den misstänkte.

2 EU-rättens och europarättens betydelse

2.1 Inledning

24 kap. 9 a § RB infördes i svensk rätt i samband med genomförandet av dir. 2012/13/EU. Som nämnts i inledningskapitlet har både Europakonventionen och EU-stadgan betydelse för tolkningen av direktivets bestämmelser. För att kunna besvara uppsatsens frågeställning fordras en grundläggande förståelse för hur den europeiska straffprocessrätten inverkar på svensk rätt och hur den nationella lagstiftningen bör vara utformad för att tillgodose grundläggande krav på rättssäkerhet. Kapitlet inleds med en redogörelse av de regler och tolkningsprinciper som gäller vid implementering av direktiv samt innebörden av principen om EU-rättens företräde. Kapitlet redogör sedan för Europakonventionens betydelse för svensk rättstillämpning och hur bestämmelserna i konventionen bör tolkas. Väsentligt för denna uppsats är det skydd som Europakonventionen ställer upp mot frihetsberövande (artikel 5) och rätten till en rättvis rättegång (artikel 6). Avsikten är att tydliggöra de maktutövande myndigheternas skyldighet att beakta unionsrätten och europarätten vid tolkningen och tillämpningen av nationella lagregler som härstammar från EU.

2.2 EU-rättens förhållande till svensk rätt

2.2.1 Genomförande av direktiv

Hur en medlemsstat ska utforma sitt straffrättsliga system är i första hand en nationell angelägenhet. EU har däremot tagit på sig ansvaret att utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa.⁶⁰ Dessa är särskilt skyddsvärda intressen inom EU som inte enbart kan skyddas på ett tillfredsställande sätt av medlemsstaternas nationella lagstiftningar. Mot denna bakgrund har behovet av straffrättsligt samarbete och harmonisering av medlemsstaternas lagstiftningar uppstått.⁶¹ Genom Lissabonfördragets ikraftträdande år 2009 fick EU överstatlig kompetens på det straffrättsliga området vilket innebär att medlemsstaterna kan bli bundna av rättsakter som de inte har ställt sig bakom.⁶² På ett förenklat sätt kan man uttrycka EU-rättens inflytande över den svenska lagstiftningen enligt följande: Europarådet och Europaparlamentet antar ett direktiv.⁶³ Svenska riksdagen antar sedan en lag

---

⁶⁰ *Europaparlamentets resolution av den 15 december 2011 om villkoren för frihetsberövanden i EU*, EUT C 168 E/82, 14.06.2013, pkt. A. Fortsättningsvis ”res. 2011/2897”.

⁶¹ Asp (2014) s. 103–105.

⁶² Asp (2014) s. 108.

⁶³ Artikel 289.1 och 294 FEUF.

eller vidtar andra lagstiftningsåtgärder för att genomföra direktivet. Svenska myndigheter och domstolar tillämpar sedan lagstiftningen. Det är följaktligen den nationella lagstiftningen eller allmänna rättsgrundsatser som domstolar och myndigheter lägger till grund för sina domar och beslut.⁶⁴

Enligt Europaparlamentet måste det straffrättsliga samarbetet bygga på respekt för grundläggande rättigheter vilket är avgörande för att säkerställa ömsesidigt förtroende inom unionen. Av denna anledning fann Europaparlamentet att det var nödvändigt att tillnärma lagstiftningen inom EU beträffande rättigheter för misstänkta eller tilltalade personer.⁶⁵ Dir. 2012/13/EU utgör en del av denna harmonisering.⁶⁶

Harmonisering av medlemslänternas straff- och processrätt sker genom direktiv vilka är bindande för medlemsstaterna avseende det resultat som ska uppnås. De nationella myndigheterna har dock själva att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet.⁶⁷ Denna självbestämmanderätt kan förklaras enligt följande:

”The basic requirement of Community law is that the instrument selected for implementation should be effective to bring about the required result with a sufficient degree of certainty.”⁶⁸

EU-domstolen har i sin praxis uttryckt att medlemsstaterna är skyldiga att införa lagstiftning som är så precis, klar och förutsägbar att enskilda ges en klar bild av sina rättigheter och skyldigheter.⁶⁹ Medlemsstaterna är däremot fria att anpassa genomförandet av direktiv till nationella särdrag i lagstiftningen så länge direktivet genomförs och tillämpas på ett korrekt och ändamålsenligt sätt. En medlemsstat får exempelvis använda begrepp som är bättre anpassade till den nationella lagstiftningen.⁷⁰

Principen om EU-rättens företräde medför en förpliktelse för lagstiftaren i varje medlemsstat att se till att de nationella rättsreglerna inte står i strid med EU-rätten. Om en svensk rättsregel står i strid med EU-rätten åligger det således domstolarna och övriga myndigheter att inte tillämpa dessa regler.⁷¹ EU-domstolen har i praxis uttalat sig om principens praktiska verkan: När en medlemsstat ska genomföra en unionsrättsakt får myndigheter och domstolar tillämpa nationella normer. En förutsättning är dock att tillämpningen av de nationella normerna inte undergräver skyddsnivån som föreskrivs i EU-stadgan eller som följer av unionsrättens företräde, enhetlighet och verkan.⁷²

---

⁶⁴ Asp (2014) s. 102.

⁶⁵ Res. 2011/2897, pkt C.

⁶⁶ Dir. 2012/13/EU skäl 2 i ingressen.

⁶⁷ Artikel 288.3 FEUF och 14/83 Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen, pkt. 26. För genomförandet av dir. 2012/13/EU se kapitel 6.

⁶⁸ Easson (1982) s. 33.

⁶⁹ C-456/08 Kommissionen mot Irland, pkt. 61.

⁷⁰ Prechal (2005) s. 32, 52, 76 och Easson (1982) s. 35.

⁷¹ Asp (2014) s. 126.

⁷² C-399/11 Stefano Melloni mot Ministerio Fiscal, pkt. 60.

Av domstolens praxis framgår vidare att EU-stadgan måste iakttas då nationell lagstiftning omfattas av EU-rättens tillämpningsområde.⁷³

Principen om direkt effekt innebär att ett direktiv ska bli direkt tillämpligt i en medlemsstat.⁷⁴ Principen om EU-rättens företräde och direkta effekt medför att EU-rätten blir tillämplig direkt på rättstillämpningsnivå i fråga om bestämmelser som gäller till förmån för en misstänkt.⁷⁵

2.2.2 Konflikt mellan EU-rätten och nationell rätt

EU-rätten påverkar den nationella straff- och processrätten i och med att nationell rätt ska tolkas i ljuset av EU-rätten. Ofta tillämpas principen om direktivkonform tolkning vilken föreskriver att nationella domstolar är skyldiga vid tillämpningen av nationell rätt, och i synnerhet av nationella bestämmelser som har införts efter genomförande av ett direktiv, att tolka den nationella rätten mot bakgrund av direktivets ordalydelse och syfte.⁷⁶ På så sätt kan avsedda resultat och ändamål med regleringen uppnås.⁷⁷ Det följer av legalitetsprincipen, vilken är särskilt viktig på straffrättens område, att lagregler inte får tolkas eller tillämpas utöver sin ordalydelse. Således kan en direktivkonform tolkning av ett lagrum i skärpande riktning för den enskilde inte anses vara förenlig med legalitetsprincipen.⁷⁸ Enligt Bernitz fäster både EU-domstolen och Europadomstolen vid tolkningen av materiella bestämmelser stor vikt vid systematik och allmänna rättsprinciper. Särskild hänsyn tas till proportionalitetsprincipen och balans mellan skilda intressen samt att skyddade rättigheter får ett praktiskt och reellt genomslag.⁷⁹

Om en nationell bestämmelse står i konflikt med en bestämmelse i ett direktiv eller om den nationella lagstiftningen inte lever upp till direktivets krav finns olika metoder att tillgå. Enligt Magnus Schmauch ska principen om EU-rättens företräde, principen om direktivs direkta effekt samt direktivkonform tolkning i första hand tillämpas.⁸⁰

Enligt Asp finns det två anledningar till varför den enskilde bör åberopa EU-rätten om en konflikt uppstår mellan en nationell rättsregel och EU-rätten. En anledning är att den enskilde kan yrka att den svenska domstolen ska begära förhandsavgörande från EU-domstolen i fråga om hur EU-rätten ska tolkas

⁷³ C-617/10 Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson, pkt. 19–21.

⁷⁴ Asp (2014) s. 126.

⁷⁵ Asp (2014) s. 103.

⁷⁶ Jfr teleologisk tolkning, Groussot & Reichel (2011) s. 36.

⁷⁷ Mål 14/83 Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen, pkt. 26 och C-106/89 Marleasing SA mot La Comercial Internacional de Alimentacion SA, pkt. 8.

⁷⁸ Jfr Asp (2014) s. 133.

⁷⁹ Bernitz (2010/11) s. 826. Bernitz använder begreppet ”effektivitetsprincipen” i betydelsen att skyddade rättigheter ska ha ett effektivt genomslag. Även Danelius använder begreppet effektivitet i denna bemärkelse i sin bok Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Jag har dock valt att i denna uppsats att inte använda begreppet effektivitet i denna bemärkelse eftersom det lätt kan förväxlas med rättseffektivitet. Se avsnitt 1.5.2.

⁸⁰ Schmauch (2014) s. 798.

inom ramen för det nationella förfarandet. Den andra anledningen är att principen om EU-rättens företräde medför att normkonflikten tydligare kan avgöras än då frågan ska avgöras mot bakgrund av den nationella rättens förenlighet med EKMR. Vid en sådan konflikt ska normprövningen underkastas vissa lagtolkningsprinciper, vilket inte är nödvändigt om EU-rätten åberopas i första hand, menar Asp.⁸¹

2.2.3 EU-stadgan i förhållande till EKMR

EU-stadgan utgör en del av primärrätten och är rättsligt bindande för medlemsstaterna.⁸² EU är även anslutet till Europakonventionen vilket innebär att rättigheterna i konventionen ska ingå i unionsrätten som allmänna principer.⁸³ De bestämmelser i EU-stadgan som motsvarar sådana rättigheter som garanteras i konventionen ska ha samma innebörd och räckvidd som i konventionen. Det finns dock inga hinder för att unionsrätten tillförsäkrar ett mer långtgående skydd.⁸⁴ Således får inga bestämmelser i EU-stadgan tolkas så att rättigheter enligt Europakonventionen eller övrig unionsrätt inskränks.⁸⁵

2.3 Europakonventionens förhållande till svensk rätt

Den 1 januari 1995 inkorporerades Europakonventionen med svensk rätt⁸⁶ vilket innebär att konventionen gäller som lag i Sverige. Lag eller annan föreskrift får inte meddelas i strid med konventionen, enligt 2 kap. 19 § RF. Europakonventionen föreskriver en skyldighet för Sverige att garantera att konventionens fri- och rättigheter efterlevs i landet. Statens ansvar omfattar både maktutövning, lagstiftning och rättstillämpning.⁸⁷

I Europakonventionen uppställs både positiva och negativa förpliktelser för konventionsstaterna. För uppsatsens vidkommande är de positiva förpliktelserna av särskilt intresse. För att de rättigheter och intressen som skyddas av konventionen inte ska bli utan verkan är konventionsstaterna skyldiga att se till att rättigheterna praktiskt och effektivt upprätthålls och efterlevs.⁸⁸

Enligt Asp är Europakonventionen av betydelse av två olika skäl vid rättstillämpningen i Sverige. För det första kan konventionen ligga till grund

---

⁸¹ Asp (2014) s. 128.

⁸² Jfr artikel 6.1 FEU.

⁸³ Jfr artikel 6.2 och 6.3 FEU.

⁸⁴ Artikel 52.3 EU-stadgan.

⁸⁵ Artikel 53 EU-stadgan.

⁸⁶ Se Lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁸⁷ Den s.k. konventionsrättsliga subsidiaritetsprincipen, se Bernitz (2010/11) s. 825 och Lindberg (2012) s. 12.

⁸⁸ Asp (2014) s. 84.

för normprövning och för det andra kan konventionen som sådan utgöra en källa som påverkar hur svensk rätt ska tolkas och tillämpas i ett enskilt fall.⁸⁹

Enligt Danelius är det av vikt att bestämmelserna i Europakonventionen tolkas så att konventionen som en helhet får en adekvat innebörd. Europadomstolen har framhållit att konventionen är avsedd att skydda rättigheter som är reella. Rättigheterna ska följaktligen tolkas så att de blir praktiskt betydelsefulla och får genomslagskraft och inte enbart illusoriska.⁹⁰ Det framgår av förarbeten att om en konflikt uppstår mellan konventionen och en bestämmelse i rättegångsbalken och de två regelsystemen inte erbjuder samma skydd ska den regel som ger det längst gående skyddet vara avgörande för fri- och rättigheternas omfattning.⁹¹ Enligt principen om fördragskonform tolkning ska svenska lagregler ges ett innehåll som svarar mot konventionens krav.⁹² Enligt Cameron innebär denna tolkningsprincip att Europadomstolens praxis står över förarbeten, doktrin och nationell rättspraxis.⁹³ Detta resonemang stöds även av HD:s praxis. I NJA 1992 s. 532⁹⁴ uttalade Justitierådet Lind för egen del att man vid tolkningen av ett lagrum bör ge företräde åt Europadomstolens praxis framför oförenliga uttalanden i förarbeten och doktrin, i enlighet med principen om fördragskonform tolkning.

Enskilda som anser att konventionsstater inte lever upp till konventionens krav, t.ex. vad gäller lagstiftningens utformning eller myndigheternas tillämpning av densamma, kan klaga till Europadomstolen. För att Europadomstolen ska ta upp ett fall för prövning ska alla inhemska medel först vara uttömda.⁹⁵

Mot bakgrund av vad som redogjorts för i detta kapitel kan konstateras att EU-rätten och europarätten har stort inflytande över och påverkan på nationell lagstiftning, såväl i utformningen som tolkningen och tillämpningen av densamma. EU-lagstiftaren ställer upp ramarna för implementeringen av direktiv. Det är viktigt att ha med sig för den fortsatta läsningen att det är dessa ramar som den svenska lagstiftaren har att förhålla sig till vid utformningen av nationell rätt. Vidare måste lagstiftaren för att respektera Sveriges europarättsliga förpliktelser leva upp till de krav som Europakonventionen och Europadomstolen ställer upp. Således spelar europarätten en avgörande roll för de rättstillämpande myndigheternas handlingsfrihet i maktutövningen. Vid rättstillämpningen är det essentiellt att rättigheterna i Europakonventionen får en reell genomslagskraft och att rättighetsskyddet i Sverige aldrig är lägre än den standard som föreskrivs i konventionen eller så som rättigheterna tolkats av Europadomstolen.

---

⁸⁹ Asp (2014) s. 84.

⁹⁰ Danelius (2015) s. 55 och s. 210.

⁹¹ Prop. 1993/94:117 s. 37. För den som vill fördjupa sig inom normkonflikter mellan svensk rätt och EKMR hänvisas till Cameron (2007) i sin helhet.

⁹² Prop. 1993/94:117 s. 37.

⁹³ Cameron (2007) s. 854.

⁹⁴ Målet gällde innebörden av principerna om fri bevisvärdering och fri bevisprövning i 35 kap. 1 § RB.

⁹⁵ Bernitz (2010/11) s. 825.

3 Direktivet om rätten till information

3.1 Inledning

Följande kapitel utgör en central del i uppsatsen eftersom artikel 7.1 i dir. 2012/13/EU föranledde införandet av 24 kap. 9 a § RB. Inledningsvis ges en inblick i de bakomliggande orsakerna till direktivets uppkomst och direktivets skyddsintressen. Härfter följer en redogörelse av artikel 7 och en utredning av rekvisitens innebörd. Kapitlet avslutas med en analys av insynsrättens räckvidd vilken avser att besvara uppsatsens första delfråga.

3.2 Bakgrund

År 1999 beslutade Europeiska rådet att gemensamma minimiregler skulle införas hos medlemsstaterna på det straffrättsliga området. Syftet var att bestämmelserna skulle skydda de processuella garantier och rättigheter som följer av EU-stadgan och EKMR.⁹⁶ Tio år senare antog Europeiska unionens råd en resolution⁹⁷ om en färdplan av åtgärder som bör vidtas inom EU för att stärka skyddet av den enskildes rättigheter för att skapa balans mellan parterna i straffrättsliga förfaranden.⁹⁸ År 2011 utfärdade Europaparlamentet en resolution om villkoren för frihetsberövanden i EU⁹⁹ i vilken det framgår att det vid tidpunkten fanns många personer häktade inom EU i avvaktan på rättegång. Vidare framhölls att häktning ska vara en undantagsåtgärd och att överdrivet långa perioder av frihetsberövande före rättegången är skadligt för den enskilde och är inte förenligt med de värden som EU representerar.¹⁰⁰ I resolutionen uppmanade Europaparlamentet kommissionen att lägga fram ett lagstiftningsförslag om frihetsberövade personers rättigheter och betonade vikten av att medlemsstaterna ser till att de grundläggande rättigheterna i EU-stadgan och EKMR respekteras och att rättigheterna för misstänkta eller tilltalade personer garanteras.¹⁰¹ I färdplanen från 2009 angavs de åtgärder som bör vidtas för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter. Åtgärd B avser rätten till information om rättigheter och information om anklagelsen.¹⁰² Dir. 2012/13/EU om rätten till information

---

⁹⁶ Dir. 2012/13/EU skäl 1, 2, 3 och 8 i ingressen.

⁹⁷ Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänkta eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden, EUT C 295, 4.12.2009. Fortsättningsvis ”res. 2009/C 295”.

⁹⁸ Res. 2009/C 295 pkt. 10.

⁹⁹ Res. 2011/2897.

¹⁰⁰ Res. 2011/2897 pkt F.

¹⁰¹ Res. 2011/2897 pkt 4. och pkt 6.

¹⁰² Res. 2009/C 295 s. 3.

vid straffrättsliga förfaranden utgör en del av åtgärd B.¹⁰³ Direktivet antogs den 22 maj 2012 och skulle vara genomfört i medlemsstaterna senast den 2 juni 2014. Direktivet syftar särskilt till att främja rätten till en rättvis rättegång, rätten till försvar och rätten till frihet, så som dessa principer fastställs i EU-stadgan.¹⁰⁴ Direktivet ingår sålunda i en plan som syftar till att förstärka misstänkta ställning och ska tillämpas på alla straffrättsliga förfaranden, inte bara sådana som har EU-anknytning eller innehåller ett gränsskridande moment.

Syftet med direktivet är att fastställa bestämmelser om misstänkta eller tilltalade personers rätt till information om deras rättigheter vid straffrättsliga förfaranden och om anklagelsen mot dem. Denna rättighetsinformation ska bl.a. omfatta rätten att få tillgång till material som rör målet, vilket stadgas i artikel 7.¹⁰⁵ Enligt direktivet ska personer som misstänks för brott erhålla all den information om anklagelsen som behövs för att de ska kunna förbereda sitt försvar och för att ett rättvist förfarande ska kunna garanteras.¹⁰⁶

Direktivet bygger på de rättigheter som fastslås i artikel 5 (rätt till frihet och säkerhet) och 6 EKMR (rätt till en rättvis rättegång) och EU-stadgan artikel 6 (rätt till frihet och säkerhet), 47 (rätt till ett effektivt rättsmedel och till en opartisk domstol) och 48 (presumtion för oskuld och rätten till försvar).¹⁰⁷ De bestämmelser som motsvarar rättigheter som garanteras i Europakonventionen ska tolkas och tillämpas så som de tolkats av Europadomstolen i praxis.¹⁰⁸ Bestämmelserna i direktivet är minimiregler vilket innebär att medlemsstaterna kan välja att utvidga de rättigheter som tillskrivs misstänkta och tilltalade i direktivet och erbjuda dessa personer en högre skyddsnivå. Skyddsnivån bör dock aldrig vara lägre än den standard som anges i EU-stadgan, i EKMR eller Europadomstolens praxis.¹⁰⁹

Enligt Cras och De Matteis innebär dir. 2012/13/EU ett viktigt steg i utvecklingen av misstänkta och tilltalade personers rättigheter i straffrättsliga förfaranden. Direktivet kompletterar artikel 5 och 6 EKMR samt kodifierar Europadomstolens praxis på området genom att konkretisera innebörden av bestämmelserna och allmänna uttalanden i domstolens praxis.¹¹⁰ Mervärdet ligger således i att det nu inte bara inom europarätten finns bestämmelser och prejudikat om frihetsberövades rättigheter utan även att europarätten har kodifierats genom EU-rättslig lagstiftning.

Den centrala delen av detta kapitel behandlar artikel 7 i direktivet. Däremot ska artikel 6 något kort presenteras eftersom det är viktigt att framhäva skillnaden mellan artikel 6 och 7 i direktivet och på detta sätt öka förståelsen

---

¹⁰³ Dir. 2012/13/EU skäl 14 i ingressen. För en närmare redogörelse av direktivets uppkomst, se avsnitt 1 i Cras och De Matteis (2013).

¹⁰⁴ Dir. 2012/13/EU skäl 41 i ingressen.

¹⁰⁵ Dir. 2012/13/EU artikel 1 och 4.2 a).

¹⁰⁶ Dir. 2012/13/EU skäl 27 i ingressen.

¹⁰⁷ Dir. 2012/13/EU skäl 14 i ingressen.

¹⁰⁸ Dir. 2012/13/EU skäl 42 i ingressen.

¹⁰⁹ Dir. 2012/13/EU skäl 6 och 40 i ingressen.

¹¹⁰ Cras & De Matteis (2013) s. 25 och 31.

om innebörden och ändamålet med artikel 7. Artikel 6 stadgar en rätt att bli informerad om en misstanke om brott.¹¹¹ Denna information innefattar en beskrivning av omständigheterna och, om de är kända, även tid och plats för den påstådda gärningen samt den eventuella brottsrubriceringen. Informationen bör tillhandahållas i tillräckligt utförlig form så att ett rättvist förfarande kan garanteras samt möjliggöra ett effektivt utövande av rätten till försvar.¹¹² Denna rätt gäller alla misstänka och således inte bara dem som frihetsberövas.¹¹³ Det följer även av artikeln en skyldighet för medlemsstaterna att se till att den som anhålls eller häktas¹¹⁴ informeras om skälen till frihetsberövandet.¹¹⁵ Detta innefattar vilken brottslig gärning som han eller hon misstänks för att ha begått.¹¹⁶

Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade personer eller deras försvarare har rätt att, i enlighet med förfarandena i nationell rätt, angripa en eventuell underlåtenhet eller vägran av de behöriga myndigheterna att tillhandahålla information i enlighet med direktivet.¹¹⁷ Däremot medför rättigheten inte någon skyldighet för medlemsstaterna att ha ett särskilt förfarande för överprövning där underlåtenheten eller vägran att tillhandahålla informationen kan angripas.¹¹⁸

Direktivet är enligt artikel 2 tillämpligt från den tidpunkt då personer underrättas av en medlemsstats behöriga myndigheter om att de är misstänkta eller tilltalade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandet har avslutats.

3.3 Rätt att få tillgång till material som rör målet

Vad som är av störst betydelse för denna uppsats är artikel 7.1 i direktivet som rör rätten att få tillgång till material som rör målet eftersom denna bestämmelse har föranlett införandet av 24 kap. 9 a § RB.¹¹⁹ Artikel 7.1 lyder:

”När en person anhålls och häktas under något skede av ett straffrättsligt förfarande ska medlemsstaterna se till att handlingar som rör det specifika målet, som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att i enlighet med nationell rätt effektivt

¹¹¹ Jfr 23 kap. 18 § RB.

¹¹² Dir. 2012/13/EU skäl 28 i ingressen.

¹¹³ Dir. 2012/13/EU artikel 6.1.

¹¹⁴ Här menas varje situation som en person under ett straffrättsligt förfarande frihetsberövas i den mening som avses i artikel 5.1 c) EKMR och så som bestämmelsen tolkats i Europadomstolens praxis, enligt skäl 21 i ingressen.

¹¹⁵ Jfr 24 kap. 9 § RB som föreskriver att då någon grips eller anhålls ska den frihetsberövade få besked om det brott som han eller hon är misstänkt för samt grunden för frihetsberövandet.

¹¹⁶ Dir. 2012/13/EU artikel 6.2.

¹¹⁷ Dir. 2012/13/EU artikel 8.

¹¹⁸ Dir. 2012/13/EU skäl 36 i ingressen.

¹¹⁹ SFS 2014:257.

angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet, görs tillgängliga för frihetsberövade personer eller deras försvarare.”

Med begreppet handlingar avses även fotografier, ljudinspelningar och videoinspelningar.¹²⁰

Jag vill inledningsvis poängtera och lyfta fram den intressekonflikt som uppstår vid tillämpningen av artikel 7. Å ena sidan finns ett behov av rättseffektivitet i förundersökningsförfarandet vilket bland annat innefattar att brottsbekämpande myndigheter ska kunna arbeta ostört under utredningen. Å andra sidan finns kravet på parternas likställdhet i processen och kravet på rättssäkerhet vilket bland annat innefattar att även försvaret har rätt till tillgång till utredningsmaterialet. Påståendet om den existerande intressekonflikten stöds även i doktrin på området.¹²¹

Handlingar, som är väsentliga för en effektiv prövning av om ett anhållande eller häktningsbeslut är lagenligt, bör göras tillgängliga för den misstänkte eller dennes försvarare i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få beslutet om frihetsberövandet prövat möjliggörs. Handlingarna ska göras tillgängliga senast innan en behörig rättslig myndighet uppmanas att besluta om anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet i enlighet med artikel 5.4 EKMR.¹²²

Artikel 7.2 och 7.3 rör den misstänkte och dennes försvarares rätt till tillgång till den bevisning som finns i målet. Artiklarna reglerar inte frihetsberövande specifikt. Enligt bestämmelserna ska den misstänkte få tillgång till bevisning som både talar för och emot honom eller henne så att denne kan förbereda sitt försvar och så att ett rättvist förfarande kan säkerställas.¹²³ Försvaret ska ges tillgång till den bevisning som avses i artikel 7.2 senast när de sakförhållanden som ligger till grund för anklagelsen lämnas in till rätten för avgörande i skuldfrågan, enligt artikel 7.3.¹²⁴

Enligt Artikel 7.4 får undantag göras från artikel 7.2 och 7.3 under förutsättning att rätten till en rättvis rättegång inte kränks. I artikeln uppräknas de premisser på vilka tillgång till visst material får vägras.¹²⁵ Artikel 7.4 föreskriver även en skyldighet för medlemsstaterna att se till att ett beslut att vägra tillgång till material i enlighet med artikel 7.4 fattas av en rättslig myndighet eller åtminstone kan bli föremål för rättslig prövning.

Tillgång till material som rör målet ska enligt artikel 7.5 vara avgiftsfri.¹²⁶

---

¹²⁰ Dir. 2012/13/EU skäl 30 i ingressen.

¹²¹ Cras & De Matteis (2013) s. 30.

¹²² Dir. 2012/13/EU skäl 30 i ingressen.

¹²³ Dir. 2012/13/EU artikel 7.2.

¹²⁴ Jfr 23 kap. 18 § RB.

¹²⁵ Jfr 10 kap. 3 § OSL, den s.k. kollisionbestämmelsen.

¹²⁶ I direktivet anges dock att denna bestämmelse inte får påverka medlemsstaternas nationella ordning enligt vilka avgifter föreskrivs för kopior från ärendeakten eller för portokostnader för att sända sådant material till de berörda personerna eller deras försvarare. Se skäl 34 i direktivet.

3.4 Innebörd och räckvidd av artikel 7.1

Enligt Asp föreligger en risk för bristande förutsebarhet i unionslagstiftningen på grund av EU-rättsakternas konstruktion och komplexitet.¹²⁷ Självklart kan detta medföra problem i ett större perspektiv vid genomförande av direktiv. Tolkningen av artikel 7.1 i direktivet och insynsrättens omfattning, vilken ska analyseras i detta avsnitt, ger dock inte upphov till några större problem eftersom bestämmelsen är förhållandevis tydligt utformad.

Enligt Cras och De Matteis syftar artikel 7 i direktivet till att kodifiera Europadomstolens praxis angående tolkningen och tillämpningen av artikel 5.4 och artikel 6.1 EKMR.¹²⁸ Relevant praxis från Europadomstolen kommer att redogöras för i kapitel 5 i uppsatsen. Däremot är det viktigt för läsarens förståelse av den fortsatta framställningen att ändamålet med artikel 7.1 presenteras samt att innebörden och räckvidden av artikel 7.1 utreds.

I syfte att fastställa räckvidden av en artikel i ett direktiv ska bedömningen göras med utgångspunkt i artikelns ordalydelse, systematik och ändamål.¹²⁹ Av ordalydelsen i artikel 7.1 framgår att bestämmelsen blir tillämplig då någon anhålls eller häktas. Till skillnad från övriga punkter i artikeln utgör således punkten 1 en specialreglering för anhållnas eller häktades rätt att få tillgång till material som rör frihetsberövandet. Denna tolkning av artikelns ordalydelse bekräftas vid en analys av direktivets systematik. Till skillnad från artikel 6.2, vilken stadgar att den anhållne eller häktade har rätt att informeras om skälen till frihetsberövandet, ger artikel 7.1 en utökad rätt till insyn i handlingarna. Det framgår av de resolutioner som föregått lagstiftningen samt av skälen till direktivet att avsikten med direktivet är att utöka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter i straffrättsliga förfaranden och fastställa ett minimiskydd för frihetsberövade personer. Således bör man vid tillämpningen av artikel 7.1 i direktivet utgå från att insynsrätten som särskilt gäller vid frihetsberövanden går utöver den allmänna insynsrätten som misstänkta normalt sett har under en förundersökning.

Misstänkta har enligt artikel 6 i direktivet rätt att erhålla all den information om anklagelsen som behövs för att de ska kunna förbereda sitt försvar. Mot bakgrund av ändamålet med, och ordalydelsen i, artikel 7 bör detta även gälla vid frihetsberövanden vilket särregleras i första punkten. Här föreskrivs att handlingarna ska göras tillgängliga för den som frihetsberövats eller dennes försvarare så att de effektivt kan angripa anhållandets eller häktningsbeslutets laglighet. Syftet med att handlingar, fotografier samt ljud- och videoinspelningar ska göras tillgängliga för försvaret, är att en reell och faktisk prövning av myndigheternas beslut om frihetsberövande ska kunna komma till stånd. För att denna prövning ska vara praktisk genomförbar, och inte bara vara en illusorisk rättighet, krävs att försvaret bereds tillgång till

---

¹²⁷ Asp (2014) s. 113.

¹²⁸ Cras & De Matteis (2013) s. 30.

¹²⁹ Se C-399/11 Stefano Melloni mot Ministerio Fiscal, pkt. 39.

handlingarna innan rätten gör en prövning om frihetsberövandet är förenligt med artikel 5.4 EKMR.

Att den misstänkte ska få tillgång till utredningsmaterialet stöds vidare av en systematisk tolkning av artikel 7.1. Vid en jämförelse av artikel 6.2 och artikel 7.1 kan följande konstateras. Av ordalydelsen i artikel 6.2 framgår att den som anhållits eller häktats ska *informerar om skälen till anhållandet eller häktningen* medan det uttryckligen framgår av artikel 7.1 att handlingarna ska *göras tillgängliga* för frihetsberövade personer eller för deras försvarare. Vidare anges i skälen till direktivet att tillgång till material som rör målet ska vara avgiftsfri. Av ovan nämnda borde slutsatsen kunna dras att försvaret ska beredas faktisk tillgång till materialet och inte bara få information muntligen om vad handlingarna innehåller. För att insynsrätten ska ha ett praktiskt och effektivt innehåll krävs således att den misstänkte bereds tillgång till handlingarna. Annars blir i sin tur rätten att få lagligheten av ett frihetsberövande provat illusorisk.

Bedömningen av vilka handlingar som är *väsentliga* bör göras mot bakgrund av ändamålet med direktivet. Det har i det föregående konstaterats att det inte bara är skriftliga handlingar som omfattas av artikel 7.1. Således bör samtliga bevis vilka har betydelse för bedömningen av misstankegraden och grunderna för häktning göras tillgängliga för försvaret och således betraktas som väsentliga. Om tillgång till handlingarna vägras kan inte en fullständig eller effektiv prövning komma till stånd och rättigheternas reella genomslag kan inte garanteras.

Vidare bygger direktivet på rätten till frihet och personlig säkerhet samt rätten till försvar, så som rättigheterna formulerats i EU-stadgan och EKMR samt på det sätt som rättigheterna har tolkats av Europadomstolen. Vid tillämpning av direktivet får dessa rättigheter inte inskränkas eller understiga skyddsnivån som garanteras av artikel 5 EKMR. Således bör den som direkt eller indirekt tillämpar direktivet alltid försäkra sig om att rättigheterna i konventionen får ett reellt genomslag. Denna aspekt är en viktig del i besvarandet av uppsatsens frågeställning. Till detta återkommer jag i uppsatsens avslutande analys.

Svaret på uppsatsens första delfråga är med stöd av ovan anförda att artikel 7.1 bör tolkas så att den som anhålls eller häktas har en ovillkorlig rätt att få fullständig tillgång till samtlig bevisning, oavsett form, som finns i de behöriga myndigheternas besittning som är av betydelse för att kunna angripa beslutet om frihetsberövande. Den bevisning som är av betydelse för att kunna angripa beslutet om anhållande och täktning torde mot bakgrund av bestämmelsens ändamål vara all den bevisning som legat till grund för åklagarens bedömning, både omständigheter som talar för och emot den misstänkte. Vidare föreskriver artikel 7.1 en processuell rättighet som specifikt tillkommer personer som anhålls eller häktas. Insynsrätten vid frihetsberövanden bör således, med anledning av unionslagstiftares formulering av artikel 6 och 7 i direktivet, gå utöver den allmänna insynsrätten som gäller under förundersökningen.

4 Anhållande och häktning

”Men domstolarnas huvudsakliga uppgift i såväl brottmål som tvistemål kommer även fortsättningsvis att vara att på ett rättssäkert och effektivt sätt bidra till ett maximalt genomslag för värderingarna bakom den materiella lagstiftningen på såväl det allmänna som det enskilda planet.”¹³⁰

- Professor Per Henrik Lindblom

4.1 Inledning

För att de brottsbekämpande myndigheterna ska kunna utreda och beivra brott står olika straffprocessuella tvångsmedel till buds för att kunna genomföra en tillfredsställande utredning.¹³¹ I detta avsnitt behandlas lagstiftningen kring anhållande och häktning samt de straffprocessuella principer som aktualiseras vid användning av tvångsmedel. Enligt Lindberg utgör regelverket om straffprocessuella tvångsmedel en avvägning mellan de intressen som ställs på sin spets i denna uppsats, nämligen kravet på rättssäkerhet gentemot samhällets krav på en effektiv brottsbekämpning.¹³² I kapitlet ska även den allmänna insynsrätten i 23 kap. 18 § RB, vilken den misstänkte hade att åberopa innan införandet av 24 kap. 9 a § RB, kort introduceras. Sverige har fått motta viss kritik av FN på grund av de långa häktningstider som förekommer i landet. En kort redogörelse ska inledningsvis göras för denna kritik.

4.2 Ingrepp i den enskildes integritet

I december år 2014 lade FN:s tortyrkommitté (CAT) fram en rapport i vilken kritik framfördes mot häktningsförhållandena i Sverige. Dels kritiserade FN den omfattande användningen av restriktioner vid häktningsförfaranden, dels landets långa häktningstider. Trots att en ny häkteslag infördes i Sverige 2010¹³³ fann CAT att Sverige inte på ett tillfredsställande sätt tillgodosåg de grundläggande rättssäkerhetsgarantier som uppställs vid häktning. Kommittén betonade att frihetsberövanden ska användas som sista utväg och att möjligheterna att använda av mindre ingripande åtgärder är uttömda. Avslutningsvis framhölls domstolarnas skyldighet att fatta beslut om frihetsberövande på objektiva grunder med stöd av konkreta saksomständigheter.¹³⁴

---

¹³⁰ Lindblom (1999a) s. 506.

¹³¹ Ekelöf & Edelstam (2002) s. 73.

¹³² Lindberg (2012) s. 15 och s. 20.

¹³³ SFS 2010:611.

¹³⁴ CAT (2014) pkt. 7–9.

Frihetsberövande åtgärder är det mest ingripande tvångsmedlet.¹³⁵ Inskränkningar i människors frihet och integritetskränkningar ska enligt Bring och Diesen inte ske i större utsträckning än vad som krävs för en effektiv brottsbekämpning.¹³⁶ En balans måste finnas mellan mål och medel. Enligt Lindberg har lagstiftaren ställt upp ramen för hur intresseavvägningen mellan integritet och effektivitet ska ske. Däremot är det beslutsfattaren som ska se till att balansen mellan nämnda intressen upprätthålls.¹³⁷

För att den enskilde ska tillförsäkras ett fullgott skydd av sina fri- och rättigheter då staten utövar sin tvångsmakt i form av frihetsberövanden har följande krav uppställts för att säkerställa att rättssäkerheten upprätthålls:¹³⁸

- Krav på lagstöd
- Noggranna procedurregler
- Domstolsprövning
- Tidsfrister
- Rätt till överklagande
- Regler om ersättning vid skada

I detta kapitel ska några av punkterna behandlas. Enligt 2 kap. 8 § RF är var och en gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövanden. Inskränkningar i enskildas fri och rättigheter i 2 kap. RF får endast göras med stöd i lag och enbart för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle.¹³⁹ Det följer av 2 kap. 9 § RF att om en annan myndighet än en domstol har berövat någon friheten med anledning av brott eller misstanke om brott, ska han eller hon kunna få frihetsberövandet prövat av domstol utan oskäligt dröjsmål.¹⁴⁰

Nedan ska lagstiftningen och de allmänna rättsgrundsatser som omgärdar anhållande- och häktningensinstitutet redogöras för. Lagstiftningen återfinns nästintill uteslutande i 24 kap. RB.

4.3 Svensk rätt

4.3.1 Allmänna principer

Det finns vissa grundläggande krav som ställs på en rättsstat för att jämna ut balansen mellan statens makt och den enskildes rättigheter. Dessa krav har inom straffprocessen delvis formulerats genom allmänna straffrättsliga principer.¹⁴¹

---

¹³⁵ Lindberg (2012) s. 192.

¹³⁶ Bring & Diesen (2009) s. 69.

¹³⁷ Lindberg (2012) s. 16–17.

¹³⁸ Listan är i sin helhet hämtad från JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006) s. 38.

¹³⁹ Se 2 kap. 20 och 21 §§ RF.

¹⁴⁰ Jfr artikel 5.3 och 5.4 EKMR.

¹⁴¹ Bring & Diesen (2009) s. 65.

Från och med att en förundersökning inleds aktualiseras objektivitetsprincipen vilken kommer till uttryck i 23 kap. 4 § RB. Enligt bestämmelsen ska både omständigheter som talar till den misstänktes fördel som till hans eller hennes nackdel beaktas. Även bevis som är till den misstänktes förmån ska tillvaratas. En åklagare får således aldrig undanhålla information som är till fördel för försvaret. Principen fyller en betydande funktion i straffprocessen eftersom den bidrar till att uppnå materiellt korrekta beslut och domar. Att objektivitetsprincipen efterlevs är även av vikt eftersom det under förundersökningen saknas en neutral part som övervakar förundersökningsprocessen.¹⁴² Objektivitetsprincipen kommer även till uttryck genom åklagarens objektivitetsplikt. Vid beslut om frihetsberövanden är det essentiellt att åklagaren följer det ramverk som uppställs och av vikt för rättssäkerheten att höga krav på objektivitet ställs.¹⁴³ Den teoretiska objektivitetsplikten kan dock ifrågasättas ur ett praktiskt perspektiv. Frågan är om åklagarens uppgift att arbeta brottspreventivt alltid går att förena med skyldigheten att vara lika aktiv till förmån för den misstänkte som till dennes nackdel?¹⁴⁴

23 kap. 4 § 1 st. ger uttryck för hänsynsprincipen vilken innebär att ingen ska utsättas för onödig misstanke under förundersökningen eller åsamkas andra olägenheter.¹⁴⁵ Enligt paragrafens andra stycke stadgas att förundersökningen ska bedrivas så skyndsamt som möjligt utifrån omständigheterna i fallet, vilket ger uttryck för skyndsamhetsprincipen. Om skyndsamhetsprincipen iakttas kan bevis säkras och brott beivras vilket gagnar rättseffektiviteten. Kravet på skyndsamhet kan även gynna den misstänktes trygghet genom att frihetsberövandet kan upphöra så snart utredningen är klar.¹⁴⁶

Utöver de principer som presenterats i det föregående finns ytterligare principer som gäller vid användande av straffprocessuella tvångsmedel. Dessa principer syftar till att skapa balans mellan kraven på effektivitet och rättssäkerhet.¹⁴⁷ Principerna, som delvis är lagfästa och delvis har utvecklats i praxis, ska garantera legalitet och upprätthålla en balans mellan mål och medel. Ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen ska verka för att skydda den som utsätts för ett straffprocessuellt tvångsmedel och förhindra maktmissbruk.¹⁴⁸ Beslut om frihetsberövande kan fattas av polis, åklagare och domstol. Samtliga aktörer är skyldiga att beakta principerna nedan.¹⁴⁹

Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda tvångsmedel är bundet till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats.¹⁵⁰ Principen innebär även att beslutsfattaren alltid ska pröva om

---

¹⁴² Bring & Diesen (2009) s. 67 och 75.

¹⁴³ JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006) s. 35.

¹⁴⁴ Ekelöf & Edelstam (2002) s. 74.

¹⁴⁵ Jfr Bring & Diesen (2009) s. 67.

¹⁴⁶ Jfr Bring & Diesen (2009) s. 67.

¹⁴⁷ Lindberg (2012) s. 20.

¹⁴⁸ För en utförlig redogörelse av dessa principer se kapitel 3 i Lindberg (2012).

¹⁴⁹ Nordh (2007) s. 37.

¹⁵⁰ Prop. 1989/88:124 s. 26. I avsnitt 4.2.3 och 4.2.4 redovisas lagstiftningen rörande under vilka förutsättningar beslut får fattas om anhållande och häktning.

ändamålet för åtgärden faller inom tvångsmedlets tillämpningsområde innan varje beslut om tvångsmedel fattas. Om så är fallet går prövningen över till en behovs- och proportionalitetsbedömning.¹⁵¹

Behovsprincipen innebär att ett påtagligt behov för användningen av tvångsmedel måste föreligga för att beslut därom ska få fattas. Ytterligare ett krav är att resultatet inte kan uppnås på något annat mindre ingripande sätt.¹⁵² Av behovsprincipen följer även att användningen av tvångsmedel ska upphöra så snart ändamålet med åtgärden har uppfyllts eller att behov inte längre föreligger. En beslutsfattande myndighet får mot bakgrund av behovsprincipen aldrig fatta beslut om tvångsmedel för att förenkla sitt eget arbete. Behovsprincipen ska iakttas under prövningen av perdurerande tvångsmedel, t.ex. domstolens prövning av ett fortsatt frihetsberövande vid omhäktningsförhandling. Följaktligen ska ett frihetsberövande upphöra eller ersättas med ett mindre ingripande tvångsmedel så snart ett behov av frihetsberövande inte längre föreligger.¹⁵³

En proportionalitetsbedömning ska alltid göras vid tvångsmedelsanvändning. Proportionalitetsprincipen innebär att varje tvångsåtgärd endast får beslutas om räckvidden, arten, styrkan och varaktigheten av ingreppet står i proportion till vad som står att vinna med åtgärden.¹⁵⁴ Kravet på proportionalitet framgår av 24 kap. 1 § 3 st. RB. Enligt bestämmelsen får häktning endast ske ”om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående”.¹⁵⁵ Tillämpning av proportionalitetsprincipen kan föranleda ett avslag på åklagarens häktningsyrkande av rätten, trots att häktningsgrund föreligger och skälig misstanke om brott är för handen.¹⁵⁶ Det framgår av förarbeten att proportionalitetsprincipen även gäller för gripande och anhållande även om detta inte framgår av lagtexten.¹⁵⁷ Likt de krav som behovsprincipen uppställer har även proportionalitetsprincipen betydelse för prövning av perdurerande tvångsmedel. Kravet på proportionalitet ökar i takt med att tiden för användandet av tvångsmedlet löper. Trots att misstanke om ett allvarligt brott föreligger kan inte en oskäligt lång häktningstid godtas. Möjligheten att säkra bevis och bedriva förundersökningen på annat sätt ska i dessa fall övervägas.¹⁵⁸

Enligt HD ska de brottsutredande myndigheterna verka för att häktningstiden blir så kort som möjligt och ”[...] förväntas agera med den skyndsamhet som är påkallad med hänsyn till såväl den misstänktes intresse som intresset av att

---

¹⁵¹ Lindberg (2012) s. 22–24.

¹⁵² Prop. 1989/88:124 s. 26.

¹⁵³ Lindberg (2012) s. 25–27.

¹⁵⁴ Prop. 1989/88:124 s. 26. För vidare läsning om tillämpningen av proportionalitetsprincipen vid anhållande respektive häktning, se Lindberg (2012) avsnitt 20.4 samt avsnitt 22.8.5.

¹⁵⁵ Kravet på proportionalitet uppställs även vid frihetsberövanden enligt artikel 5 EKMR, se Danelius (2015) s. 113.

¹⁵⁶ Jfr Nordh (2007) s. 74.

¹⁵⁷ Prop. 1988/89:124 s. 1 och 28.

¹⁵⁸ Lindberg (2012) s. 311.

ärendet blir ordentligt utrett och avgörs på ett säkert underlag”.¹⁵⁹ HD har i rättspraxis yttrat att ”[b]ristande resurser eller ineffektivitet i fråga om en åtgärd av betydelse för frågan om fortsatt häktning bör inte gå ut över den enskilde”.¹⁶⁰

4.3.2 Villkorad insynsrätt

Den som misstänks för brott tillförsäkras ett antal rättigheter enligt RB, till exempel rätten till försvarare och rätten att samråda med denne i 21 kap. 3 och 9 §§. Det faller utom uppsatsens syfte att redogöra för samtliga bestämmelser som tillvaratar den misstänktes rättigheter. Nedan följer en kort redogörelse för 23 kap. 18 § RB som är av betydelse i fråga om insyn för misstänkta under förundersökningen oavsett om han eller hon är frihetsberövad eller inte.

Den som är skäligen misstänkt för brott har rätt att fortlöpande ta del av vad som förekommit i utredningen enligt 23 kap. 18 § RB. Syftet med den allmänna insynsrätten är att tillgodose kravet på en objektiv brottsutredning samt att den misstänkte ska kunna förbereda sitt försvar.¹⁶¹ Enligt Ekelöf m.fl. innefattar rätten till insyn enligt bestämmelsen inte att den misstänkte har rätt att få en egen kopia av handlingarna. I praktiken torde denna rätt tillgodoses genom att den misstänkte och dennes försvarare får läsa igenom utredningsmaterialet.¹⁶² Rätten att ta del av förundersökningsmaterialet kan begränsas om det med hänsyn till utredningen skulle innebära men att röja uppgifter för den misstänkte. Ekelöf m.fl. anser att det föreligger en skyldighet för åklagaren att ange skälen till varför röjande av uppgifter skulle vara till men för utredningen. Ett skäl kan vara att åklagaren befarar att den misstänkte ska anpassa sin version av händelseförloppet efter att han eller hon har fått ta del av bevismaterialet. Enligt Ekelöf m.fl. innefattar bestämmelsen däremot en presumtion för att den misstänkte och dennes försvarare har rätt att omedelbart få ta del av allt som framkommer under förundersökningens fortskridande.¹⁶³

4.3.3 Anhållande

Bestämmelserna om gripande, anhållande och häktning utgår från 24 kap. 1 § RB. I bestämmelsen återfinns huvudregeln om häktning men paragrafen ger även uttryck för de grundläggande kraven för frihetsberövande.

Det finns olika skeden i en utredning som kan föregå ett anhållningsbeslut och underlaget för åklagarens bedömning är varierande. I många fall har åklagaren enbart polisanmälan och anhållningsförhöret¹⁶⁴ som underlag för ett beslut om anhållande. I vissa fall finns även ett inledande förhör med ett

---

¹⁵⁹ NJA 2011 s. 518 pkt. 20.

¹⁶⁰ NJA 2011 s. 518 pkt. 27.

¹⁶¹ Bring & Diesen (2009) s. 135 och 137.

¹⁶² Ekelöf m.fl. (2011) s. 138.

¹⁶³ Ekelöf m.fl. (2011) s. 138.

¹⁶⁴ Se 24 kap. 8 § RB.

vittne eller målsäganden att tillgå. Förutsättningarna för åklagaren att fatta ett materiellt riktigt beslut, det vill säga göra en bedömning om det föreligger sannolika skäl för brott samt om någon av häktningsgrunderna är uppfyllda, är i dessa fall svaga.¹⁶⁵ I samtliga fall uppställs ett grundläggande krav på att åklagaren ska ha ett sakligt underlag för sitt beslut om anhållande.¹⁶⁶ Både omständigheter som talar för och emot frihetsberövande ska beaktas.¹⁶⁷ Trots att samma lagregler i stor utsträckning gäller vid anhållande som vid häktning är underlaget vid anhållningsbeslutet i många fall betydligt sämre än då häktningsbeslutet fattas. Enligt Lindberg innebär detta i praktiken att beslutsfattaren inte kan använda exakt samma måttstock för de provisoriska förstadierna, gripande och anhållande, som för häktning.¹⁶⁸

Det vilar en aktivitetsplikt för åklagaren då någon är frihetsberövad på grund av kollusionsfara vilket innebär att denne måste undersöka om risken på kollusion kan undanröjas genom andra åtgärder.¹⁶⁹ Då förhör har hållits med målsäganden, den misstänkte och eventuella vittnen samt att övrig bevisning har säkrats, bortfaller i många fall behovet av frihetsberövande. I vissa fall är det tillräckligt att ett mindre ingripande tvångsmedel används för att säkra ytterligare utredning och eventuell lagföring.¹⁷⁰

Enligt 24 kap. 6 § 3 st. RB ska åklagaren i anhållningsbeslutet ange det brott som misstanken avser och grunden för anhållandet. Enligt lagkommentaren motsvarar grunden för anhållandet något av de särskilda häktningsskälen som måste vara för handen.¹⁷¹ Enligt förarbetena är en kortfattad motivering tillräcklig.¹⁷²

4.3.4 Häktning

Häktning är det mest ingripande tvångsmedlet och av denna anledning krävs enligt huvudregeln en högre misstankegrad än vad som fordras för övriga tvångsmedel i RB. Eftersom häktning kan förenas med särskilda restriktioner kan åtgärden på ett betydande sätt skära av den enskilds kontakter med omvärlden. Syftet med att häkta en misstänkt kan variera. Ett skäl är att man vill frihetsberöva den misstänkte så att förundersökningen eller en framtida huvudförhandling kan genomföras. Vid fällande dom kan rätten besluta att den misstänkte ska kvarbli i häktet så att verkställigheten av påföljden kan säkerställas. Ett annat skäl är att den misstänkte befaras hindra utredningen, förstöra bevis eller påverka vittnen. Att förhindra att den misstänkte begår fler brott utgör ytterligare ett skäl för häktning.¹⁷³

---

¹⁶⁵ Lindberg (2012) s. 252–253.

¹⁶⁶ Lindberg (2012) s. 252.

¹⁶⁷ Lindberg (2012) s. 194.

¹⁶⁸ Lindberg (2012) s. 192–193.

¹⁶⁹ Jfr Fitger m.fl., kommentaren till 24 kap. 6 § RB.

¹⁷⁰ Lindberg (2012) s. 240. Mindre ingripande tvångsmedel är t.ex. reseförbud och anmälningsskyldighet. För vidare läsning, se Lindberg (2012) avsnitt 20.14.3.

¹⁷¹ Lindberg, kommentaren till 24 kap. 6 § RB, Jfr Lindberg (2012) s. 260–261.

¹⁷² Prop. 1980/81:201 s. 42.

¹⁷³ Lindberg (2012) s. 283–284.

Enligt 24 kap. 1 § 1 st. RB får en person häktas om denne på sannolika skäl (kvalificerad brottsmisstanke) är misstänkt för brott för vilket är föreskrivet fängelse på ett år eller därutöver (krav på viss svårighetsgrad) och om en av de tre särskilda häktningsgrunderna föreligger. Antingen ska risk föreligga för att den misstänkte avviker eller undandrar sig lagföring (flyktfara)¹⁷⁴ eller att denne undanröjer bevis eller försvårar utredningen (kollusionsfara)¹⁷⁵ eller att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara)¹⁷⁶. Flyktfara syftar till att säkra både utredningen och lagföringen samt verkställigheten av eventuell påföljd. Syftet med att häkta någon med hänvisning till kollusionsfara är främst att säkra bevisning. Risken för kollusion är i regel som störst i inledningen av en förundersökning men minskar i takt med att bevis säkras. Häktningsgrunden recidivfara används främst för att bryta en pågående brottslighet men fyller även en kriminalpolitisk funktion om återfall i brott medför fara för någon annan persons liv, integritet, hälsa eller egendom.¹⁷⁷

En presumtion för häktning föreligger om det för brottet är föreskrivet två års fängelse eller mer i straffskalan, vilket framgår av 24 kap. 1 § 2 st. RB. Endast om det är uppenbart att häktningsskäl inte föreligger får beslut om häktning inte fattas. Vid fråga om häktning på grund av mycket allvarligt brott är bevisbördan omvänd, dvs. att den misstänkte ska motbevisa presumtionen.¹⁷⁸ I praktiken innebär regeln dock att domstolarna kan utgå från att det finns skäl för häktning, så länge det inte finns utredning som visar motsatsen.¹⁷⁹

Enligt 24 kap. 2 och 3 §§ RB får undantag göras från huvudregeln i 1 §. Enligt 24 kap. 2 § RB får den som är misstänkt på sannolika skäl häktas oberoende av brottets beskaffenhet om gärningsmannen är okänd och vägrar att uppge namn och hemvist (1 p.). Beslut om anhållande som har fattats på denna grund är relativt vanliga, enligt Lindberg, men blir ofta kortvariga eftersom grunden för anhållandet undanröjs så snart den anhållne har identifierats.¹⁸⁰ Undantag får även göras om den misstänkte saknar hemvist inom riket och det finns risk för att han eller hon undandrar sig lagföring eller straff genom att lämna landet (2 p.). Häktning med stöd av 24 kap. 2 § RB bör tillämpas restriktivt.¹⁸¹ I 24 kap. 3 § RB finns bestämmelser om s.k. utredningshäktning vilket innebär att den som endast är skäligen misstänkt får häktas om det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Förutsättningarna för häktning måste i övrigt vara uppfyllda.¹⁸² Syftet med utredningshäktning är att möjliggöra häktning på något sämre underlag. Kravet på synnerlig vikt innebär enligt förarbetena att det finns grundad

---

¹⁷⁴ 24 kap. 1 § 1 st. 1 p. RB.

¹⁷⁵ 24 kap. 1 § 1 st. 2 p. RB.

¹⁷⁶ 24 kap. 1 § 1 st. 3 p. RB.

¹⁷⁷ Lindberg (2012) s. 193–194 och s. 199–200. För vidare läsning om häktningsgrunderna se Lindberg (2012) avsnitt 17.3, 17.4 och 17.5.

¹⁷⁸ Lindberg (2012) s. 286.

¹⁷⁹ Prop. 1986/87:112 s. 34 och Lindberg (2012) s. 285.

¹⁸⁰ Lindberg (2012) s. 245.

¹⁸¹ Lindberg (2012) s. 287–288.

¹⁸² Utredningshäktning får dock ej beslutas med hänvisning till presumtionsregeln om häktning vid allvarliga brott i 24 kap. 1 § 2 st. RB, enligt 24 kap 3 § 1 p. RB.

anledning att anta att brottsutredningen inom kort tid kommer att bringa klarhet i frågan om sannolika skäl för brott föreligger.¹⁸³ Enligt Bring och Diesen är utredningsanhållande och utredningshäktning provisoriska tvångsmedel. Beslut om anhållande är provisoriskt i avvaktan på beslut i häktningsfrågan¹⁸⁴ och utredningshäktning kräver att misstankegraden stärks till sannolika skäl inom en vecka för att häktningen ska bestå. Mot denna bakgrund menar Bring och Diesen att misstankegraden sannolika skäl är det huvudsakliga bevisskravet som prövas, medan skäligen misstänkt utgör ett andrahandsalternativ för åklagaren om det råder tvivel om bevisningens styrka är tillräcklig för att uppnå sannolika skäl.¹⁸⁵

Om domstolen vid häktningsförhandling bifaller häktningsyrkandet ska rätten sätta ut den tid inom vilken åtal skall väckas.¹⁸⁶ Av huvudregeln i 24 kap. 18 § 3 st. RB följer att om åtal inte har väckts inom två veckor ska rätten hålla ny förhandling i häktningsfrågan med högst två veckors mellanrum fram till dess att åtal väcks, s.k. omhäktningsförhandling. Syftet med bestämmelsen är att rätten ska se till att utredningen bedrivs så skyndsamt och effektivt som möjligt.¹⁸⁷ Enligt 24 kap. 20 § 1 st. RB ska rätten omedelbart häva ett häktningsbeslut om åtal inte har väckts inom den tid som föreskrivits enligt 18 § eller om det inte längre finns grund för häktning. Enligt Lindberg ska rätten fortlöpande bevaka att häktningsskälerna består, t.ex. att risken för kollusion har minskat, och betydelsen av denna kontroll ökar allt eftersom häktningstiden fortlöper.¹⁸⁸ Enligt Lindberg ska perdurerande tvångsmedel även fortlöpande prövas av den som fattat beslutet, i enlighet med bl.a. behovsprincipen.¹⁸⁹ Enligt 24 kap. 20 § 2 st. RB får åklagaren själv häva häktningsbeslutet om åtal inte har hunnit väckas. Trots dessa lagstadgade tidsfrister är Bring och Diesen av uppfattningen att åklagaren, då häktning beviljats av domstolen, tummar på skyndsamhetskravet.¹⁹⁰ Om aktivitetsplikten inte uppfylls kommer tidpunkten för åtalets väckande att flyttas fram. Risken är att domstolarna efter det initiala häktningsbeslutet slentrianmässigt beviljar omhäktning vilket resulterar i långa häktningstider. Åklagaren ska innan häktningsförhandlingen göra en framställning om häktning till rätten. Häktningsframställningen ska innehålla uppgift om den misstänkte, det brott som denne misstänks för, grunden för häktningsyrkandet och tidpunkten för gripandet eller verkställigheten av anhållningsbeslutet.¹⁹¹ Lagrådet har i förarbetena yttrat att kravet på att brottet ska anges inkluderar att den påstådda gärningen ska individualiseras i tid och plats samt att handlingssättet kort ska beskrivas och vid behov ska målsägandens identitet anges.¹⁹²

---

¹⁸³ Prop. 1986/87:112 s. 104.

¹⁸⁴ Bring & Diesen (2009) s. 352.

¹⁸⁵ Bring & Diesen (2009) s. 167–168.

¹⁸⁶ 24 kap. 18 § 1 st. RB.

¹⁸⁷ 24 kap. 18 § 3 st. RB. Jfr Lindberg (2012) s. 319.

¹⁸⁸ Lindberg (2012) s. 319.

¹⁸⁹ Lindberg (2012) s. 108.

¹⁹⁰ Bring & Diesen (2009) s. 68.

¹⁹¹ 24 kap. 14 § 2 st. RB, Lindberg (2012) s. 293–294 och prop. 2986/87:112 s. 75.

¹⁹² Prop. 1986/87:112 s. 85.

Åklagaren är idag inte skyldig att lämna in en häktningpromemoria till rätten.¹⁹³ Enligt Lindberg har den misstänkte och dennes försvarare dock alltid rätt att ta del av häktningsframställningen och det material som tillfogas denna.¹⁹⁴ Detta resonemang stöds även av förarbetena.¹⁹⁵ Enligt Lindberg kan det material som ingår i häktningsframställningen eller annat underlag som lämnas in till rätten för prövningen av häktningsyrkandet, inte undanhållas den misstänkte och dennes försvarare med hänvisning till 23 kap. 18 § RB. Mot bakgrund av objektivitetsprincipen får åklagaren inte heller utesluta något som är till den misstänktes fördel vid rättens prövning av häktningsfrågan.¹⁹⁶

Under häktningsförhandlingen ska åklagaren ange de omständigheter som häktningsyrkandet grundar sig på, enligt 24 kap. 14 § RB. Enligt bestämmelsen ska inte någon utredning om brottet läggas fram utöver de handlingar från förundersökningen som åklagaren åberopar till stöd för sitt häktningsyrkande samt vad parterna i övrigt anför, om det inte finns särskilda skäl till det. Således ska endast det utredningsmaterial som är av betydelse för häktningsfrågan behandlas under häktningsförhandlingen.¹⁹⁷

Det är tillräckligt att det finns risk för att någon av häktningsgrunderna är för handen för att rätten ska kunna bevilja häktning, enligt 24 kap. 1 § RB. Det är ett förhållandevis lågt krav. Dock ska risken vara konkret och bedömningen ska göras med utgångspunkt i den misstänktes enskilda förhållanden och brottets beskaffenhet.¹⁹⁸ Åklagaren har den faktiska bevisbördan för sitt påstående om att det finns grund för häktning. Däremot är Bylund av uppfattningen att bevisbördan i praktiken vilar på den misstänkte. Oavsett vem bevisbördan vilar på är bevisläget oftast sådant att den misstänkte drabbas, anser Bylund. Antingen som ett resultat av att bevisbördan ligger på den misstänkte och att han eller hon inte lyckas göra frånvaron av häktningsgrunderna sannolikt, eller på grund av att rättens beslut om häktning fattas på ett knapphändert bevismaterial. Det låga beviskravet innebär att det är tämligen enkelt för åklagarna att påvisa häktningsgrunderna vilket riskerar att ge upphov till slentrianmässig rättstillämpning, menar Bylund.¹⁹⁹

För utredningen har behovet av förundersökningssekretess många gånger stor betydelse i inledningen av en utredning. Mot detta intresse ställs kravet att domstolen vid en häktningsförhandling ska pröva om häktning kan beviljas mot bakgrund av den utredning som åklagaren presenterar för sitt påstående om att flyktfara, recidivfara eller kollusionsfara föreligger. Det som åklagaren

---

¹⁹³ Kravet slopades 1988 i och med häktningsreformen. Promemorian skulle bestå av det material som åklagaren åberopade till grund för sitt häktningsyrkande, t.ex. polisanmälan, förhørsutsagor m.m., se Lindberg (2012) s. 295.

¹⁹⁴ Lindberg (2012) s. 296.

¹⁹⁵ ”Tillhandahåller åklagaren protokoll över förhör eller motsvarande är det lämpligt att materialet lämnas både till domstolen och den misstänkte eller hans försvarare”, prop. 1986/87:112 s. 76.

¹⁹⁶ Jfr 23 kap. 4 § RB. Lindberg (2012) s. 296.

¹⁹⁷ Prop. 1986/87:112 s. 45.

¹⁹⁸ Lindberg (2012) s. 194.

¹⁹⁹ Bylund (1993) s. 109–111.

framställer under en häktningsförhandling blir i samma stund tillgängliggjort för den misstänkte och dennes försvarare. Så länge åklagaren inte behöver viss bevisning för att styrka sitt häktningsyrkande och materialet inte ligger till grund för rättens beslut om häktning kan åklagaren således välja att inte redogöra för material som talar emot den misstänkte.

Enligt Lindberg föreligger, med hänvisning till 23 kap. 18 § RB, ingen skyldighet för åklagaren att i detalj redogöra för vilka vittnen som hörts eller planeras att höras, vilka tekniska undersökningar eller andra åtgärder som han eller hon planerar att vidta samt att besvara frågor angående förhållanden som ännu inte delgivits den misstänkte.²⁰⁰ Det är tämligen enkelt för åklagaren att redovisa konkreta omständigheter som visar på risk för flyktfara eller recidivfara, enligt Lindberg. Däremot är det svårare vad ankommer kollusionsfara. I denna situation måste åklagaren ta ställning till å ena sidan hur mycket ur utredningen som hon eller han ska presentera för att styrka sitt påstående, å andra sidan intresset av att inte röja information som har betydelse för utredningen och som i sin tur kan öka risken för kollusion. Ofta vill åklagaren inte röja vilka vittnen som hörts och vilka uppgifter dessa har givit eller resultaten av tekniska undersökningar eller andra åtgärder som åklagaren avser att vidta. Det finns ju risk att domstolen vid en häktningsförhandling beslutar att den misstänkte ska sättas på fri fot.²⁰¹

---

²⁰⁰ Lindberg (2012) s. 302.

²⁰¹ Lindberg (2012) s. 201–203.

5 Europakonventionen

5.1 Inledning

Dir. 2011/36/EU innehåller bestämmelser som motsvarar rättigheter vilka garanteras av Europakonventionen. Uppfattningen att artikel 7 i direktivet utgör ett komplement till och en konkretisering av artikel 5 och 6 EKMR har tidigare nämnts. Direktivet föreskriver att bestämmelserna bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med rättigheterna så som de tolkats i rättspraxis från Europadomstolen. Avsikten med detta kapitel är att introducera läsaren till artikel 5 och 6 EKMR samt redogöra för relevant praxis på området. Syftet är att skapa en förståelse för europarättens betydelse för tolkningen av artikel 7.1 och tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. Kapitlet avser att besvara uppsatsens andra delfråga samt skapa ett underlag för uppsatsens sammanfattande analys och diskussion. Då artikel 5 endast blir tillämplig vid frihetsberövanden, medan artikel 6 gäller för hela brottmålsförfarandet, kommer framställningen av naturliga skäl att fokusera på artikel 5 EKMR.

5.2 Rätt till frihet och säkerhet

Artikel 5 EKMR föreskriver rätten till frihet och säkerhet. Frihetsberövande, vilket är ett ingrepp i rätten till personlig frihet, måste enligt artikel 5 ha stöd i lag. I artikeln anges under vilka förutsättningar som en misstänkt person får frihetsberövas. Kraven som uppställs i artikel 5 är både av materiell och processuell art och syftar till att varje frihetsberövande ska uppfylla de rättssäkerhetsgarantier som uppställs i punkterna 2-5 i artikeln.²⁰²

5.2.1 Artikel 5.1

Artikel 5.1 uppräknar de situationer där ett frihetsberövande får ske. Kravet är att frihetsberövandet sker i enlighet med nationell rätt och att rimliga sättssäkerhetskrav tillgodoses. Beslut om frihetsberövande ska fattats av ansvarig myndighet eller domstol och vara grundat på tydliga lagbestämmelser.²⁰³

I art. 5.1 punkten c uppställs de materiella kraven som gäller vid anhållande och häktning, vilka är relevanta för denna uppsats.²⁰⁴ Enligt ordalydelsen måste någon av följande grunder föreligga för ett frihetsberövande ska vara tillåtet enligt Europakonventionen: skälig misstanke om brott, fara för fortsatt brottslighet eller flykttfara. Europadomstolen har i rättspraxis framhållit att

---

²⁰² Danelius (2015) s. 108–109.

²⁰³ Danelius (2015) s. 112–113 och s. 123.

²⁰⁴ Jfr Havre (2014) s. 520–521.

behovet av att vidta utredningsåtgärder under förundersökningen inte är ett godtagbart skäl till att frihetsberöva någon.²⁰⁵

Enligt Danelius framgår det av Europadomstolens praxis att de nationella domstolarna vid beslut om häktning måste ange vilka omständigheter i det enskilda fallet som uppfyller de nationella kraven på frihetsberövande och grunderna för frihetsberövandet. Detta syftar till att lagligheten av frihetsberövandet ska kunna angripas och att den häktade ges faktiskt möjlighet att utmana grunderna för misstanken.²⁰⁶ Enligt Havre ska en rimlighetsprövning göras av häktningsgrunderna. I prövningen ska presumtion föreligga för att den misstänkte ska försättas på fri fot. En proportionalitetsbedömning ska alltid göras huruvida ingreppet i den personliga friheten är proportionerligt i förhållande till grunden för häktningen och statens behov av att hålla den misstänkte häktad. Inte förrän man ansett att frihetsberövandet är legitimt görs en närmare prövning av skyndsamhetskravet och rättseffektiviteten.²⁰⁷

5.2.2 Artikel 5.2

Enligt artikel 5.2 ska den som frihetsberövas utan dröjsmål underrättas om skälen för frihetsberövandet och om eventuella anklagelser om brott.²⁰⁸ Den misstänkte har rätt att få information om vilken konkret handling misstanken avser. Det är således inte tillräckligt att enbart hänvisa till brottstyp och lagrum. Ändamålet med bestämmelsen är att den frihetsberövade ska ha reella förutsättningar att utnyttja rätten att få lagligheten av frihetsberövandet överprövat av domstol, enligt artikel 5.4.²⁰⁹

5.2.3 Artikel 5.3

Enligt artikel 5.3 EKMR ska ett beslut om frihetsberövande utan dröjsmål underkastas domstolskontroll och gäller de frihetsberövanden som uppräknas i artikel 5.1 punkten c. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att frihetsberövanden inte får bestå under en längre tid utan att underkastas domstolskontroll. Bestämmelsen gäller från den tidpunkt då någon frihetsberövas fram till dom i första instans.²¹⁰ Havre har i doktrin diskuterat det processuella kravet på skyndsamhet som uppställs för frihetsberövanden i artikel 5.3 EKMR.²¹¹ Detta krav på skyndsamhet är en del av rätten till en rättvis rättegång i artikel 6.1 EKMR. Enligt Havre är artikel 5.3 EKMR

---

²⁰⁵ Piruzyan v. Armenia, para 98.

²⁰⁶ Danelius (2015) s. 126. Jfr Piruzyan v. Armenia, para 99–100.

²⁰⁷ Havre (2014) s. 522.

²⁰⁸ Jfr 24 kap. 9 § RB vilket stadgar att den som grips eller anhålls ska få besked om det brott som han eller hon misstänks för samt grunden för frihetsberövandet. Jfr även artikel 6.3 a) EKMR i vilken det fastslås att den som blivit anklagad för brott ska utan dröjsmål underrättas om innebörden av och *grunden för anklagelsen* mot honom.

²⁰⁹ Danelius (2015) s. 136.

²¹⁰ Danelius (2015) s. 141.

²¹¹ Havre (2014) s. 519–521.

således en specialregel vid frihetsberövanden. Där skyddet i artikel 5.3 slutar blir skyddet enligt artikel 6 tillämpligt, enligt Havre.²¹²

Den som är frihetsberövad ska även vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller till frigivning i avvaktan på rättegång.²¹³ Enligt Danelius ska begreppet ”skälig tid” tolkas restriktivt. Av denna anledning är tiden som kan tolereras enligt artikel 5 kortare än rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel 6, menar Danelius. Detta motiveras med att det rör sig om en person som är frihetsberövad vilket enbart får bestå under en mycket begränsad tid.²¹⁴ Europadomstolen behandlade i Bak mot Polen intresseavvägningen mellan rätten till frihet och intresset att beivra brott. Av avgörandet framgår att en effektiv process aldrig får ske på bekostnad av en rättssäker process.²¹⁵

Det ställs krav på att de brottsbekämpande myndigheterna ska visa särskild hänsyn (*special diligence*) och bedriva utredningen med sådan skyndsamhet som är påkallad med hänsyn till frihetsberövandet.²¹⁶ Huruvida längden av frihetsberövandet är skäligt avgörs mot bakgrund av förundersökningsmyndigheternas hantering av ärendet, snarare än själva tiden för frihetsberövandet. En stat som inte visar tillbörlig hänsyn och skyndsamhet i processen kan således bryta mot artikel 5.3 EKMR.²¹⁷ Bedömningen av om kravet på skyndsamhet och effektivitet har efterlevts ska även avgöras mot bakgrund av ärendets karaktär och komplexitet.²¹⁸ Ett ärende som består av omfattande utredningsmaterial kan således utgöra ett godtagbart skäl till att processen tar lång tid och att den misstänkte således får sitta frihetsberövad under en längre tid.²¹⁹

I Toth mot Österrike uttalade sig Europadomstolen om intresseavvägningen mellan kravet på skyndsamhet och behovet för de brottsutredande myndigheterna att utföra sina uppgifter med tillbörlig omsorg för att garantera ett materiellt riktigt förfarande. I fallet hade förfarandet dragit ut på tiden eftersom akten hade skickats fram och tillbaka mellan olika myndigheter och domstolar.

"The Court fully appreciates that the right of an accused in detention to have his case examined with particular expedition must not unduly hinder the efforts of the judicial authorities to carry out their tasks with proper care [...] As in practice [the transmission of the whole file to the relevant court] had the effect of suspending the investigation during the examination of the question whether the detention should be continued and, consequently, of delaying the applicant's release accordingly, it can hardly be reconciled with the importance attached to the right to

---

²¹² Havre (2014) s. 524.

²¹³ Jfr artikel 6.1 EKMR som föreskriver ett krav att rättegång i mål rörande anklagelse för brott ska hållas inom skälig tid.

²¹⁴ Danelius (2015) s. 141 och s. 321.

²¹⁵ Jfr Bak v. Poland, para 64.

²¹⁶ Labita v. Italy, para 153.

²¹⁷ Havre (2014) s. 526–527.

²¹⁸ Van der Tang v. Spain, para 55.

²¹⁹ Dudek v. Poland, para 39.

*liberty secured under Article 5 para. 1 (art. 5-1) of the Convention. In conclusion, there has been a violation of Article 5 para. 3ⁿ.*²²⁰

Mot bakgrund av referatet ovan från Europadomstolen samt av Havres artikel drar jag den betydelsefulla slutsatsen att rätten till personlig frihet ska väga tyngre än rättseffektiviteten då dessa intressen ställs mot varandra.²²¹

5.2.4 Artikel 5.4

Det följer av artikel 5.4 EKMR och av Europadomstolens praxis att den som frihetsberövas har rätt att få lagligheten av frihetsberövandet prövat av domstol och en rätt att bli frigiven om frihetsberövandet inte är lagligt. Prövningen ska både ske mot bakgrund av materiella och processuella bestämmelser i nationell rätt och de allmänna rättssäkerhetsgarantier som följer av artikel 5 samt i ljuset av Europakonventionen och de allmänna principer som kommer till uttryck genom konventionen.²²² Europadomstolen har i praxis uttalat sig om omfattningen av prövningen enligt artikel 5.4 EKMR:

*“Article 5 § 4 does not guarantee a right to judicial review of such a scope as to empower the court, on all aspects of the case including questions of pure expediency, to substitute its own discretion for that of the decision-making authority. The review should, however, be wide enough to bear on those conditions which are essential for the “lawful” detention of a person according to Article 5 § 1.”*²²³

Referatet ovan är ett utdrag från Europadomstolens avgörande A. m.fl. mot Förenade Kungariket. Målet gällde ett antal utländska medborgare som frihetsberövats enligt nya lagar som Storbritannien antog efter terroristdåden i USA den 11 september 2001. Grunden till frihetsberövandet var att Storbritannien ansåg att klagandena utgjorde ett hot mot landets säkerhet. Målet i Europadomstolen var omfattande och ska här bara återges vad gäller de frihetsberövades klagan om att de inte haft tillgång till allt material rörande misstankarna mot dem. I fråga om misstänkta rätt till insyn i de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövandet anförde domstolen:

“[...] in remand cases, since the persistence of a reasonable suspicion that the accused person has committed an offence is a condition sine qua non for the lawfulness of the continued detention, the detainee must be given an opportunity effectively to challenge the basis of the allegations against him. This may require the court to hear witnesses whose testimony appears prima facie to have a material bearing on the continuing lawfulness of the detention [...] It may also require that the

²²⁰ Jfr Toth v. Austria, para 77–78.

²²¹ Jfr: ”Mindretallet mente det var behov for en ytre grense da det motsatte ville bety at man gav etterforskningen prioritet over frihetsinteressen og ikke omvendt slik hovedregelen er”, Havre (2014) s. 527.

²²² A and others v. The United Kingdom, para 202; Garcia Alva v. Germany, para 39 och Danelius (2015) s. 152.

²²³ A and others v. The United Kingdom, para 202.

*detainee or his representative be given access to documents in the case file which form the basis of the prosecution case against him.”*²²⁴

I målet menade de misstänkta att deras rättigheter enligt artikel 5.4 EKMR hade kränkts då de inte haft tillräckliga medel till sitt förfogande att angripa frihetsberövandets laglighet eftersom de inte hade haft fullständig tillgång till bevismaterialet som låg till grund för frihetsberövandet.²²⁵ Domstolen uttalade att i de fall bevisningen inte kan tillgängliggöras i sin helhet ställer artikel 5.4 EKMR krav på att de olägenheter som detta orsakar den frihetsberövade ska uppvägas på ett sådant sätt att de misstänkta har möjlighet att effektivt utmana anklagelserna mot dem.²²⁶ I avgörandet framhöll Europadomstolen att en kränkning av artikel 5.4 EKMR föreligger om beslut om häktning och omhäktning enbart, eller huvudsakligen, baserats på material som den misstänkte inte har haft tillgång till.²²⁷ Vidare menar Europadomstolen att om det utredningsmaterial som de misstänkta fått tillgång till är tillräckligt detaljerat för att lagligheten av frihetsberövandet reellt och praktiskt ska kunna angripas är kraven enligt artikel 5.4 EKMR att anse som uppfyllda.²²⁸ Rätten till överprövning måste följaktligen vara reell, dvs. att rättigheten kan utnyttjas i praktiken. Den frihetsberövade måste således ges en praktisk möjlighet att effektivt bestrida grunderna för misstanken.²²⁹ I likhet med ovan refererade rättsfall uttalade Europadomstolen i målet Schöps mot Tyskland att de rättigheter som uppställs i Europakonventionen ska garanteras på ett praktiskt och effektivt sätt snarare än att rättigheterna enbart ska fungera på ett teoretiskt plan. Medlemsländerna ska därför se till att de rättsliga myndigheterna garanterar att prövningen av lagligheten av frihetsberövanden uppfyller de krav som uppställs i artikel 5.4 EKMR.²³⁰

Av Europadomstolens praxis följer att artikel 5.4 EKMR ska garantera väsentligen samma rätt till en rättvis rättegång som följer av artikel 6 EKMR. Rätten att få frihetsberövandet underkastat domstolsprövning innefattar att förfarandet är kontradiktoriskt och garanterar parterna ett likställt förfarande (*equality of arms*), vilket kan härledas till artikel 6 EKMR.²³¹ Enligt Ekelöf och Edelstam är en process inte att betrakta som kontradiktorisk om en part inte får möjlighet att tillvarata sina intressen.²³² Europadomstolen har i sin praxis berört innebörden av ett kontradiktoriskt förfarande i artikel 6 EKMR. I ett brottmålsförfarande innebär principen att både försvaret och åklagaren

---

²²⁴ A and others v. The United Kingdom, para 204.

²²⁵ A and others v. The United Kingdom, para 3 och 195.

²²⁶ A and others v. The United Kingdom, para 218.

²²⁷ A and others v. The United Kingdom, para 220.

²²⁸ A and others v. The United Kingdom, para 222. Europadomstolen fann i målet att de frihetsberövade personerna inte hade effektivt åtnjutit sin rätt enligt artikel 5.4 EKMR, se para 223-224.

²²⁹ A and others v. The United Kingdom, para 204 och Danelius (2015) s. 152–153.

²³⁰ Schöps v. Germany, para 47.

²³¹ A and others v. The United Kingdom, para 203–204 och 217 och Garcia Alva v. Germany, para 39.

²³² Ekelöf & Edelstam (2002) s. 70.

måste få möjlighet till insyn och kommentera den andra partens bevisning.²³³ Mot bakgrund av att grundläggande rättigheter inskränks vid ett frihetsberövande bör ett förfarande som omfattas av artikel 5.4 EKMR i princip också uppfylla de grundläggande kraven på en rättvis rättegång och kravet på ett kontradiktoriskt förfarande, som följer av artikel 6 EKMR.

Europadomstolen har meddelat att kravet på ett likställt förfarande inte är uppfyllt om försvararen nekas tillgång till det utredningsmaterial som är väsentligt för att effektivt kunna pröva lagligheten av frihetsberövandet.²³⁴ Det framgår även av Europadomstolens praxis att en frihetsberövad person som inte haft samma möjligheter som åklagaren att påverka domstolen i prövningen av lagligheten i frihetsberövandet har fått sina rättigheter enligt artikel 5.4 EKMR kränkta. I tre avgöranden från Europadomstolen, Garcia Alva mot Tyskland, Lietzow mot Tyskland och Schöps mot Tyskland, vilka gällde rätten till insyn i de omständigheter som ligger till grund för beslut om häktning, uttalade domstolen:

*“Equality of arms is not ensured if counsel is denied access to those documents in the investigation file which are essential in order effectively to challenge the lawfulness of his client’s detention.”*²³⁵

I samtliga fall hävdade sökanden att dennes rättigheter vid prövningen av lagligheten av häktningsbeslutet hade åsidosatts enligt artikel 5.4 EKMR.²³⁶ I samtliga fall hade den misstänkte och dennes försvarare nekats tillgång till utredningsmaterialet (*investigation file, criminal file*), vilket både åklagaren och domstolen som fattade beslut i häktningsfrågan hade tillgång till, med hänvisning att tillgång till utredningsmaterialet skulle innebära men för utredningen.²³⁷ Enligt Danelius innebar detta att de häktade personerna försattes i ett processuellt underläge.²³⁸ Europadomstolen uttalade unisont i de tre avgörandena sin inställning i frågan om häktades personers rätt att ta del av utredningsmaterialet under förundersökningsförfarandet:

“The Court acknowledges the need for criminal investigations to be conducted efficiently, which may imply that part of the information collected during them is to be kept secret in order to prevent suspects from tampering with evidence and undermining the course of justice. However, this legitimate goal cannot be pursued at the expense of substantial restrictions on the rights of the defence. Therefore, information which is essential for the assessment of the lawfulness of a

---

²³³ Garcia Alva v. Germany, para 39.

²³⁴ Garcia Alva v. Germany, para. 39. Jfr Lietzow v. Germany, para. 44 och Schöps v. Germany, para. 44. Se även Cras & De Matteis (2013) s. 25.

²³⁵ Garcia Alva v. Germany, para 39; Lietzow v. Germany, para. 44; Schöps v. Germany para 44.

²³⁶ Garcia Alva v. Germany, para 35; Lietzow v. Germany, para. 40; Schöps v. Germany para 40.

²³⁷ Garcia Alva v. Germany, para 13; Lietzow v. Germany para 11; Schöps v. Germany para 11.

²³⁸ Danelius (2015) s. 148.

*detention should be made available in an appropriate manner to the suspect's lawyer.”*²³⁹

Europadomstolen framhåller i samtliga avgöranden att om försvaret nekas tillgång till utredningsmaterialet finns ingen möjlighet att ifrågasätta eller motbevisa det som framkommit under utredningen eller de omständigheter som domstolen grundat sitt beslut om häktning på. Den misstänkte har under dessa förutsättningar ingen möjlighet att angripa häktningsbeslutets laglighet.²⁴⁰ Europadomstolen tar i ovan nämnda avgöranden även hänsyn till behovet av rättseffektivitet och sekretess under förundersökningsförfarandet. Enligt domstolen får däremot inte intresset och behovet av rättseffektivitet tillgodoses på bekostnad av rätten till ett fullgott försvar. Vidare uttalar domstolen:

*”Therefore, information which is essential for the assessment of the lawfulness of a detention should be made available in an appropriate manner to the suspect's lawyer.”*²⁴¹

Europadomstolen använder här begreppet ”information” vilket enligt min uppfattning bör härledas till begreppet ”investigation file” eller ”criminal file” vilket är den centrala frågan i samtliga avgöranden. Av dessa tre avgöranden kan slutsatsen dras att utredningsmaterial som är väsentligt för bedömningen av lagligheten av häktningsfrågan ska göras tillgängligt på ett lämpligt sätt för den misstänkte och dennes försvarare. Annars sker en kränkning av artikel 5.4 EKMR, vilket domstolen bedömde hade skett i samtliga fall.²⁴²

Det åligger även domstolen som fattar beslut i häktningsfrågan att bemöta den misstänkte eller dennes försvarares invändningar mot frihetsberövande. I de fall domstolen undandrar sig detta har domstolens laglighetskontroll av frihetsberövandet inte ansetts uppfylla kraven i artikel 5.4 EKMR.²⁴³ I målet Ilijkov mot Bulgarien hade den nationella domstolen uppställt en presumtion för att kollusion-, recidiv- eller flykttfara ansågs föreligga då påföljden för det misstänkta brottet var fängelse över 10 år. Domstolen hade varken prövat om det fanns skälig misstanke eller bemött Ilijkovs argument att det inte förelåg någon häktningsgrund.²⁴⁴ Europadomstolen understryker i sitt avgörande att faktumet att en person misstänkts för ett mycket allvarligt brott inte ensamt kan utgöra en laglig grund för häktning mer än i ett initialt skede av ett frihetsberövande. Europadomstolen fann att de nationella myndigheterna, vilka inte beaktat sökandens argument, och enbart hade förlitat sig på en

---

²³⁹ Garcia Alva v. Germany, para 41; Lietzow v. Germany para 47.

²⁴⁰ Garcia Alva v. Germany, para 41. Jfr Lietzow v. Germany, para 46 och Schöps v. Germany, para 50.

²⁴¹ Garcia Alva v. Germany, para 42; Lietzow v. Germany, para 47.

²⁴² Garcia Alva v. Germany, para 42–43; Lietzow v. Germany para 47–48; Schöps v. Germany, para 48.

²⁴³ Danelius (2015) s. 152.

²⁴⁴ Ilijkov v. Bulgaria, para 80–84.

presumtion, hade kränkt Ilijkovs rätt till domstolskontroll av lagligheten av frihetsberövandet enligt artikel 5.4 EKMR.²⁴⁵

5.3 Rätt till en rättvis rättegång

I artikel 6 EKMR stadgas rätt till en rättvis rättegång (*fair trial*).²⁴⁶ Enligt bestämmelsen ska var och en, vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot denne för brott, vara berättigad till en rättvis och offentlig rättegång inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol som upprättats enligt lag. För den som anklagas för brott innefattar artikeln ett flertal regler som syftar till att tillförsäkra den misstänkte en rättssäker process. Förfarandet för den som anklagas för brott ska vara utformat så att rättssäkerhetsgarantierna i bestämmelsen tillgodoses.²⁴⁷ Genom införlivandet av Europakonventionen i svensk rätt har rätten till en rättvis rättegång således kommit att bli en lagreglerad allmän rättsgrundsats. För denna uppsats vidkommande ska enbart de mest relevanta aspekterna av rätten till en rättvis rättegång redogöras för.

Enligt artikel 6.1 EKMR ska förfarandet vara korrekt och rättvist, domstolen ska vara opartisk och domstolsprövningen ska ske inom skälig tid. Av Europadomstolens praxis följer att artikel 6.1 blir tillämplig från och med den tidpunkt då någon delges misstanke om brott.²⁴⁸ De rättssäkerhetsgarantier som fastslås i artikel 6.1 gäller härmed under hela det straffprocessuella förfarandet.²⁴⁹

Av kravet på en rättvis rättegång följer att straffprocessen ska vara kontradiktorisk (*adversarial procedure*) och att principen om parternas likställighet (*equality of arms*) garanteras. Principen om det kontradiktoriska förfarandet syftar bl.a. till att garantera att båda parter har tillgång till allt material som getts in till domstolen. Båda parter ska ha rätt att bemöta motpartens material och åberopa egen bevisning. Den som är misstänkt för brott ska ha möjlighet att angripa den bevisning som anförs mot honom eller henne.²⁵⁰ Av principen om parternas likställighet följer att den tilltalade har samma möjlighet som åklagaren att föra sin talan vid domstolen. Däremot är rätten att få tillgång till bevisning enligt artikel 6 EKMR inte ovillkorlig. Av Europadomstolens praxis framgår att undantag får göras från principen om parternas likställighet om det finns ett starkt motstående intresse som bör

---

²⁴⁵ Ilijkov v. Bulgaria, para 81 och 87.

²⁴⁶ Vad som omfattas av begreppet ”rättvis rättegång” kräver en tämligen omfattande redogörelse, vilket faller utanför uppsatsens syfte och omfång. För vidare läsning om artikel 6 EKMR, se Danelius (2015) avsnitt 9.6.

²⁴⁷ Danelius (2015) s. 158.

²⁴⁸ Brennan v. the United Kingdom, para 45 och Berlinski v. Poland, para. 75.

²⁴⁹ Bring & Diesen (2009) s. 66. Jfr Danelius (2015) som menar att artikel 6.1 och 6.3 EKMR i relation till varandra ska garantera att rätten till en rättvis rättegång efterlevs i *brottmålsprocessen*, s. 339.

²⁵⁰ Fitt v. the United Kingdom, para 44 och Jasper v. the United Kingdom, para 51.

tillgodoses. Försvarets rätt att få tillgång till bevisningen kan få ge vika för intresset av att hålla viss information sekretessbelagd, behov av att skydda nationell säkerhet eller skydda vittnen. För att säkerställa en rättvis rättegång krävs att inskränkningen i den misstänktes rättigheter tillgodoses på ett annat sätt och att förfarandet i sin helhet lever upp till de rättssäkerhetsgarantier som följer av artikel 6 EKMR.²⁵¹

Det följer av artikel 6.1 i EKMR att den som misstänks för brott har rätt till rättegång inom skälig tid.²⁵² Europadomstolen har i praxis redogjort för förhållandet mellan artikel 6.1 och artikel 5.3 EKMR:

“On the other hand, there is no confusion between the stipulation in Article 5 (3) and that contained in Article 6 (1). The latter provision applies to all parties to court proceedings and its aim is to protect them against excessive procedural delays; in criminal matters, especially, it is designed to avoid that a person charged should remain too long in a state of uncertainty about his fate. Article 5 (3), for its part, refers only to persons charged and detained. It implies that there must be special diligence in the conduct of the prosecution of the cases concerning such persons. Already in this respect the reasonable time mentioned in this provision may be distinguished from that provided for in Article 6.”²⁵³

Enligt Danelius är syftet med artikel 6.1 EKMR är att främja effektivitet i rättsskipningen, till skillnad från artikel 5.3 EKMR, vars ändamål är att begränsa tiden för frihetsberövanden. Ett dröjsmål som är godtagbart enligt artikel 6.1 kan följaktligen stå i strid med artikel 5.3 EKMR där kravet på effektivitet i förfarandet är högre och begreppet ”skälig tid” ska tolkas mer restriktivt.²⁵⁴

Oskyldighetspresumtionen innebär att den som anklagas för brott ska betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld är lagligen fastställd, vilket framgår av 6.2 EKMR. För att rättigheten ska få reell genomslagskraft ska den misstänkte tillerkännas de rättigheter som är nödvändiga för att kunna försvara sig på ett fullgott sätt.²⁵⁵

I Artikel 6.3 anges minimigarantier för den som åtalas för brott som särskilt reglerar rätten till en rättvis rättegång i brottmål. Den som anklagas för brott ska ofördröjligen bli underrättad om innebörden och grunden för anklagelsen, enligt artikel 6.3 punkten a.²⁵⁶ Kravet på underrättelse som följer av artikel 6 ska enligt Danelius vara mer detaljerad än den underrättelse som skall lämnas till en person som anhållits enligt artikel 5.2 EKMR.²⁵⁷ Danelius utvecklar inte detta resonemang. Ett skäl till att högre krav ställs på underrättelsens

²⁵¹ Fitt v. the United Kingdom, para 45–46 och Jasper v. the United Kingdom, para 52–53.

²⁵² Jfr artikel 5.3 EKMR som föreskriver att den som är anhållen eller häktad ska ha rätt till rättegång inom skälig tid eller rätt till frigivning i väntan på rättegång.

²⁵³ Stögmüller v. Austria, para 5.

²⁵⁴ Jfr Danelius (2015) s. 321.

²⁵⁵ Se även artikel 11 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och artikel 48.1 i EU-stadgan.

²⁵⁶ Jfr 23:18 RB och artikel 6.1 i dir. 2012/13/EU.

²⁵⁷ Danelius (2015) s. 339.

utförlighet torde vara att den misstänkte ska ha möjlighet att på ett effektivt sätt förbereda sitt försvar och försvara sig mot anklagelsen, enligt artikel 6.3 punkten b.

Om en processuell brist har förekommit i ett stadie av brottmålsprocessen kan denna brist läkas genom en oklanderlig prövning i högre instans. Frågan om en rättighet i artikel 6 EKMR har kränkts ska bedömas mot bakgrunden av rättegången i sin helhet. Frågan kan således enbart avgöras först efter slutlig dom avkunnats i högsta instans.²⁵⁸ Det går följaktligen att argumentera för att parterna inte alltid behöver tillerkännas samma rättigheter under hela processen och att den misstänktes rättigheter får inskränkas om processen efter en samlad bedömning kan anses ha uppfyllt kraven i artikel 6 EKMR.

5.4 Det inbördes förhållandet

Den naturliga kopplingen mellan rätten till insyn vid frihetsberövanden och Europakonventionen framgår av åtskilliga ingresspunkter i direktivet. Enligt Danelius faller häktningsförfarandet och användandet av andra tvångsmedel dock utanför artikel 6.1 EKMR.²⁵⁹ Danelius utvecklar inte resonemanget vidare. I detta avsnitt ska en diskussion föras med utgångspunkt i Danelius påstående mot bakgrund av vad som framkommit i kapitlet. Avsnittet avslutas med att besvara den andra delfrågan genom att analysera hur rättstillämparen bör förhålla sig till artikel 5 och 6 EKMR vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB.

Det krävs att rättstillämparen är införstådd med hur artikel 5 och 6 förhåller sig till, och skiljer sig från, varandra, för att insynsrätten ska vara effektiv och att rättighetsskyddet ska vara reellt. Genom att studera de två bestämmelserna kan det konstateras att de syftar till tillgodose och skydda olika intressen. Skyndsamhetskravet i artikel 5.3 EKMR samt myndigheternas skyldighet att visa *special diligence* vid frihetsberövanden utgör ett tydligt exempel på att rättigheterna i artikel 5 erbjuder en högre skyddsnivå vid frihetsberövanden än rätten till en rättvis rättegång i artikel 6. Artiklarna har även skilda tillämpningsområden. Artikel 5 är tillämplig specifikt och uteslutande vid frihetsberövanden medan artikel 6 kan åberopas under hela rättegången, från misstanke till slutlig dom, och av alla parter i både civilrättsliga och straffrättsliga förfaranden. Vad de två artiklarna har gemensamt är att de syftar till att garantera den misstänkte en rättssäker prövning av sin sak. Prövningen av frihetsberövanden, vilket innefattar en bedömning av misstanken samt grunden för häktning, sker mot bakgrund av artikel 5 EKMR. Denna prövning syftar till att säkerställa att ingen människa felaktigt frihetsberövas eller sitter frihetsberövad längre tid än vad som är nödvändigt mot bakgrund av syftet med åtgärden. Denna prövning resulterar antingen i ett beslut om att anhållandet ska övergå i häktning, beslut om fortsatt häktning eller ett upphörande av frihetsberövandet. Artikel 6 syftar å andra sidan till

---

²⁵⁸ Danelius (2015) s. 259.

²⁵⁹ Danelius (2015) s. 175.

att garantera den misstänkte ett rättvist brottmålsförfarande i sin helhet och att denne tillförsäkras vissa rättssäkerhetsgarantier under den tid som skuldfrågan utreds. Argument som ofta används för att betona att en rättegång har varit rättvis och att kravet på *fair trial* har garanterats är att straffprocessen har varit kontradiktorisk och att parterna har behandlats lika. Dessa principer, vilka kan ligga till grund för rätten till partsinsyn, syftar till att prövningen av skuldfrågan ska bli så materiellt riktig som möjligt.

Det torde vara förenligt med rättigheternas ändamål att presumera att den mer specifika bestämmelsen ska gå före den mer allmänna bestämmelsen vid prövningen av inskränkningar i rätten till frihet. Förundersökningen och brottmålsrättegången syftar till att utreda skuldfrågan och vid en fällande dom fatta beslut i påföljdsfrågan. Prövningen av lagligheten av ett beslut om frihetsberövanden syftar varken till att utreda skuldfrågan eller besluta om lämplig påföljd, utan är en separat process som syftar till att utreda om skäligen misstanke är för handen samt om någon av häktningsgrunderna föreligger. Svaret på uppsatsens andra delfråga är således att artikel 6 är *lex generalis* i förhållande till *lex specialis* i artikel 5 vid frihetsberövanden. Denna slutsats är även förenlig med Danelius påstående att prövningen av ett beslut om anhållande och häktning ska ske mot bakgrund av rätten till frihet i artikel 5 EKMR.

6 Regelanalys av 24 kap. 9 a § RB

”Enligt klassisk åskådning är det enbart en myndighet eller en domstol [...] som kan tillämpa rättsregler i dess egentliga mening. En advokat tillämpar – med detta synsätt – aldrig en rättsregel, låt vara att han naturligtvis i sin verksamhet styrs av regelns innehåll.”²⁶⁰

- Professor Peter Westberg

6.1 Inledning

Förevarande kapitel utgör uppsatsens kärna. Det är utifrån 24 kap. 9 a § RB, mot bakgrund av vad uppsatsen i det föregående har redogjort för, som uppsatsens frågeställning i nästkommande kapitel ska besvaras. Avsikten i detta kapitel är att plocka isär 24 kap. 9 a § RB i sina minsta beståndsdelar för att kunna utreda och analysera hur bestämmelsen ska tolkas och tillämpas. Kapitlet inleds med en redogörelse av lagstiftningsarbetet som ledde fram till tillkomsten av 24 kap. 9 a § RB för att sedan ingående analysera terminologin i bestämmelsen. Avslutningsvis ska bestämmelsens förenlighet med artikel 7.1 analyseras och uppsatsens tredje delfråga besvaras.

6.2 Bakgrund

I mars 2013 presenterade Justitiedepartementet departementspromemorian *Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden*.²⁶¹ Promemorian upprättades i syfte att kartlägga i vilken utsträckning gällande rätt uppfyllde kraven i dir. 2012/13/EU och vilka eventuella åtgärder som skulle behöva vidtas för att genomföra direktivet. I förarbetena till 24 kap. 9 a § RB gjordes bedömningen att gällande rätt i flera hänseenden redan tillfredsställde vissa bestämmelser i direktivet, medan ett par artiklar skulle föranleda lag- och förordningsändringar.²⁶² För att genomföra rätten till tillgång till material vid frihetsberövande i artikel 7.1 i direktivet föreslogs däremot att en ny bestämmelse skulle införas i RB. Skälen till lagförslaget var att RB vid den tiden inte innehöll någon bestämmelse som särskilt reglerade rätt till insyn i utredningsmaterialet för en misstänkt eller en tilltalad person i samband med ett frihetsberövande. Förvisso gav 23 kap. 18 § RB en rätt till insyn för en person som är skäligen misstänkt för brott och frihetsberövas, men denna rätt är inte ovillkorlig.

---

²⁶⁰ Westberg (1992) s. 431 not 13.

²⁶¹ Ds 2013:18.

²⁶² Prop. 2013/14:157 s. 16, Ds 2013:18 s. 7.

Den 6 mars 2014 överlämnade regeringen propositionen *Misstänkta s rätt till insyn vid frihetsberövanden*²⁶³ till riksdagen. I fråga om rätten att ta del av material vid frihetsberövande överensstämde regeringens förslag med de förslag som presenterats i promemorian. Majoriteten av remissinstanserna som tagit del av promemorian hade inga invändningar mot lagförslaget.²⁶⁴

I departementspromemorian och i propositionen lämnades förslaget om den nya lagbestämmelsen – 24 kap. 9 a § RB:

*Den som anhålls eller häktas har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.*²⁶⁵

Regeringens förslag antogs av riksdagen och den 1 juni 2014 trädde 24 kap. 9 a § RB i kraft.²⁶⁶ I förarbetena anges att den nya bestämmelsen syftar till att en person som frihetsberövats ska kunna ta del av det material som är nödvändigt för att få till stånd en effektiv prövning av åklagarens och rättens beslut om anhållande och häktning.²⁶⁷ I motiven till lagstiftningen anges att rätten till insyn i de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövande syftar till att öka rättssäkerheten och förutsebarheten för den som är misstänkt för brott i en brottmålsprocess. De nya bestämmelserna innebär att den misstänkte eller dennes försvarare bereds insyn i utredningsmaterialet i ett tidigare skede än vad som gällde innan direktivet genomfördes i svensk rätt. Mot bakgrund av åklagarens objektivitetsplikt medför införandet av 24 kap. 9 a § RB att åklagaren är skyldig att göra sådant material som talar till den misstänktes förmån tillgängligt tidigare i processen än vad som innan varit stadgat.²⁶⁸

6.3 Anhållande

Innan införandet av 24 kap. 9 a § RB fanns ingen ovillkorlig rätt till insyn i det material som legat till grund för ett anhållningsbeslut enligt RB.²⁶⁹ Enligt regeringen förekommer det heller inte i praktiken att den som anhålls ges insyn i materialet som ligger till grund för anhållningsbeslutet.²⁷⁰ Enligt förarbetena fanns heller inte någon insynsrett som kunde härledas från

---

²⁶³ Prop. 2013/14:157.

²⁶⁴ Prop. 2013/14:157 s. 20.

²⁶⁵ Prop. 2013/14:157 s. 1, Ds 2013:18 s. 7.

²⁶⁶ SFS 2014:257.

²⁶⁷ Prop. 2013/14:157 s. 28, Ds 2013:18 s. 96.

²⁶⁸ Prop. 2013/14:157 s. 1 och 24, Ds 2013:18 s. 78.

²⁶⁹ Jfr 23 kap. 18 § RB. Innan direktivet genomfördes i svensk rätt omfattades heller inte anhållningsbeslut av den dåvarande lydelsen av kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § 2 st. OSL vilken enbart tog sikte på beslut i mål eller ärenden som var slutliga. Rätten för en part att få ta del av alla omständigheter som låg till grund för ett beslut kunde begränsas om det var av synnerlig vikt att någon sekretessbelagd uppgift i utredningsmaterialet inte röjdes. Bestämmelsen kunde, på grund av anhållandebeslutets provisoriska karaktär, inte heller tillämpas då beslut som fattats av brottsutredande myndighet under pågående förundersökning. Se prop. 2013/14:157 s. 24–25.

²⁷⁰ Prop. 2013/14:157 s. 22.

allmänna rättsgrundsatser eller bestämmelserna i Europakonventionen.²⁷¹ Följaktligen konstaterades att gällande rätt inte uppfyllde artikel 7.1 i direktivet.²⁷² Det föreslogs därför att en ny bestämmelse skulle införas genom vilken den som anhålls har rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållningsbeslutet. Denna rätt skulle inte kunna begränsas, vare sig på grund av men för utredningen eller på grund av sekretess.²⁷³

Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning, vilken framgår av det RättsPM som behandlar 24 kap. 9 a § RB, ska bestämmelsen i praktiken tillämpas på så sätt att om den anhållne begär att få ta del av dessa omständigheter ska denna information lämnas muntligen av åklagaren till Polisen för vidarebefordran till den anhållne.²⁷⁴

6.4 Häktning

Det regleras inte uttryckligen i RB men enligt Bring och Diesen anses det följa av allmänna rättsgrundsatser att en misstänkt har rätt att ta del av material som ligger till grund för en domstols avgörande.²⁷⁵ Det anges även i förarbetena till 24 kap. 9 a § RB att det följer av principen om muntlighet och omedelbarhet att en misstänkt har rätt att ta del av processmaterial i ett mål vid domstol. Rätten till insyn i handlingar som ligger till grund för häktning kan även härledas från Europakonventionen, enligt regeringen.²⁷⁶ Regeringens uppfattning är således att rätten till insyn vid häktning enbart är en kodifiering av redan gällande rätt men innebär en utvidgad rätt till insyn i anhållandestadiet. Rätten till insyn i de omständigheter som ligger till grund för beslutet om häktning ska följaktligen enbart regleras i lag i förtydligande syfte.²⁷⁷

Insynsrätten blir genom den nya bestämmelsen mer omfattande än den som redan följer av 23 kap. 18 § RB. Enligt förarbetena medför 24 kap. 9 a § RB en ovillkorlig rätt för den som frihetsberövas att ta del av de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövandet och kan inte begränsas med hänsyn till utredningen eller sekretess.²⁷⁸

Innan införandet av 24 kap. 9 a § RB fick den misstänkte inte kännedom om vilket brott som låg till grund för häktningsyrkandet förrän vid

---

²⁷¹ Prop. 2013/14:157 s. 22 och s. 24.

²⁷² Prop. 2013/14:157 s. 22–23, Ds 2013:18 s. 77. För läsarens upplysning ska nämnas att i de delar där promemorians förslag har kommenterats i propositionen är lagförslagen överensstämmande (se fotnoter nedan).

²⁷³ Jfr 23 kap. 18 § RB och 10 kap. 3 § OSL. Se prop. 2013/14:157 s. 25, Ds 2013:18 s. 80.

²⁷⁴ Detta kommer till uttryck i Åklagarmyndighetens RättsPM 2014:1 s. 3 och s. 7. Enligt myndigheterna innehåller ett RättsPM rättslig information som främst framställs av Åklagarmyndighetens tre utvecklingscentrum. RättsPM innehåller praxisöversikter, rättsutredningar, kartläggning av rutiner samt tips och råd.

²⁷⁵ Bring & Diesen (2009) s. 586. Jfr prop. 1986/87:89 s. 145.

²⁷⁶ Prop. 2013/14:157 s. 14–15.

²⁷⁷ Prop. 2013/14:157 s. 25, Ds 2013:18 s. 81.

²⁷⁸ Prop. 2013/14:157 s. 28.

häktningförhandlingen.²⁷⁹ Enligt Åklagarmyndighetens uppfattning torde inte den nya lagbestämmelsen föranleda någon förändring av rättsläget. Enligt myndigheten ska insynsrätten i 24 kap. 9 a § RB förverkligas på så sätt att den som häktas genom domstolens beslut reda på vilka omständigheter som ligger till grund för häktningen.²⁸⁰

6.5 Begreppet "ta del av"

Det föreslås i departementspromemorian att den misstänkte ska vända sig till förundersökningsmyndigheten för att få tillgång till det material som ligger till grund för häktningsbeslutet.²⁸¹ Av propositionen framgår att rätten att ta del av de omständigheter som ligger till grund för anhållnings- och häktningsbeslutet ska ske på den frihetsberövades egen begäran.²⁸²

Enligt regeringen medför inte rätten att få tillgång till material som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande, enligt artikel 7.1 i direktivet, att den misstänkte har rätt till kopior av utredningsmaterialet. Hur tillhandahållandet sker får avgöras mot bakgrund av vad som är mest lämpligt i det enskilda fallet, vilket är förenligt med direktivets krav på att materialet ska göras tillgängligt, enligt regeringen.²⁸³ Även Åklagarmyndigheten anför att ett allmänt lämplighetsövervägande i det enskilda fallet ska vara ledande för formen för insynen och hur den ska ske i praktiken.²⁸⁴ Enligt Åklagarmyndigheten har en åklagare alltid vid ett anhållningsbeslut möjlighet att muntligen underrätta den misstänkte om de uppgifter i handlingarna som ligger till grund för ett beslut.²⁸⁵

I departementspromemorian förs följande resonemang om varför den misstänkte eller tilltalade inte har någon rätt till en egen kopia av materialet. Artikel 7.1 i direktivet föreskriver att handlingar som rör det specifika målet ska göras tillgängliga för den frihetsberövade personen eller dennes försvarare. I artikel 7.2 och 7.3 föreskrivs att den misstänkte eller tilltalade personen ska ges tillgång till den bevisning som finns. Då det inte uttryckligen anges i direktivet hur materialet ska göras tillgängligt menar utredningen att den misstänkte inte undantagslöst har rätt till ett eget exemplar av utredningsmaterialet. Slutsatsen som dras är således att någon egen kopia inte nödvändigtvis behöver lämnas ut.²⁸⁶

I ett tidigt skede av förundersökningen färdigställs handlingar succesivt och kan vid tidpunkten för anhållande behöva kompletteras. Mot denna bakgrund anges i förarbetena att det inte kan begäras av den misstänkte eller dennes

---

²⁷⁹ Lindberg (2012) s. 204.

²⁸⁰ RättsPM 2014:1 s. 3.

²⁸¹ Ds 2013:18 s. 81.

²⁸² Prop. 2013/14:157 s. 23–24. Jfr Åklagarmyndighetens RättsPM 2014:1 s. 3 och s. 6.

²⁸³ Prop. 2013/14:157 s. 23 och 28. Jfr Ds 2013:18 s. 79.

²⁸⁴ RättsPM 2014:1 s. 7.

²⁸⁵ RättsPM 2014:1 s. 7.

²⁸⁶ Ds 2013:18 s. 79 och s. 85–86.

försvarare att icke färdigställda handlingar ska lämnas ut. För att syftet med direktivet ska kunna uppfyllas måste dock en person som är frihetsberövad kunna upplysas av åklagare eller polis om innehållet i de handlingar som ligger till grund för beslutet om frihetsberövande, i den mån de inte hunnit färdigställas.²⁸⁷ Enligt Sveriges advokatsamfund är det däremot av vikt att icke färdigställda handlingar snarast möjligt tillgängliggörs för den misstänkte och dennes försvarare.²⁸⁸ Det är särskilt avgörande inför en häktningförhandling att det material som åklagaren åberopar, t.ex. förhör, skrivs ut omgående efter att bevisupptagningen slutförts. Annars riskerar bestämmelsen att bli ett slag i luften, menar samfundet.²⁸⁹

Enligt direktivet ska den frihetsberövade få ta del av utredningsmaterialet i så god tid att ett effektivt utövande av rätten att få till stånd en prövning av anhållningsbeslutet eller häktningsbeslutets laglighet kan komma till stånd. Åklagarmyndigheten framhåller i sitt RättsPM att det är viktigt i den praktiska handläggningen att den frihetsberövade personen ges faktisk möjlighet att effektivt angripa lagligheten av åklagarens beslut och att syftet med direktivet får genomslag. I praktiken bör gå till på så sätt att ”om den misstänkte begär att få ta del av omständigheterna ska åklagaren lämna dessa. Det bör ske genom att åklagaren ger Polisen i uppdrag att lämna informationen.”²⁹⁰

JK hävdar i propositionen att svensk rätt redan innan införandet av 24 kap. 9 a § RB uppfyllde direktivets krav i detta hänseende eftersom den misstänkte vid häktningförhandlingen får ta del av de omständigheter som ligger till grund för frihetsberövandet. Regeringen menar dock att ett sådant synsätt inte är förenligt med direktivets syften eftersom bestämmelserna i direktivet syftar till att den frihetsberövade ska ges faktisk möjlighet att försvara sig mot de misstankar som åklagaren presenterar vid en häktningförhandling. I omfattande mål där utredningsmaterialet görs tillgängligt för den misstänkte och dennes försvarare först i samband med häktningförhandlingen är det svårt för den misstänkte att tillvarata denna rättighet i praktiken.²⁹¹

Enligt 24 kap. 14 § RB ska åklagaren vid häktningförhandlingen ange de omständigheter som häktningssyrkandet grundar sig på. Genom införandet av 24 kap. 9 a § RB ska den frihetsberövade redan vid anhållningsbeslutet, så långt det är möjligt, ha rätt att ta del av dessa omständigheter, enligt regeringen.²⁹²

6.6 Begreppet ”omständigheter”

24 kap. 9 a § RB ställer krav på åklagare och domstol att precisera de *omständigheter* som ligger till grund för beslut om anhållande och

---

²⁸⁷ Ds 2013:18 s. 79.

²⁸⁸ Prop. 2013/14:157 s. 24.

²⁸⁹ Prop. 2013/14:157 s. 20-21.

²⁹⁰ RättsPM 2014:1 s. 7.

²⁹¹ Prop. 2013/14:157 s. 21-22.

²⁹² Prop. 2013/14:157 s. 23.

häktning.²⁹³ I förarbetena diskuteras hur begreppet *handlingar* i artikel 7.1 i direktivet ska tolkas. I departementspromemorian uttrycks följande: ”Med handlingar som är väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande eller häktning måste därför rimligen avses material som ligger till grund för beslutet om anhållande eller häktning.”²⁹⁴ Regeringen gör i propositionen gällande: ”Självfallet är det inte möjligt att effektivt kunna angripa ett sådant beslut om inte alla omständigheter som ligger till grund för beslutet är kända.”²⁹⁵ Regeringen anför i propositionen att begreppet omständigheter på ett lämpligt sätt anger vad som avses med bestämmelsen och att begreppet överensstämmer med direktivet.²⁹⁶ Både Åklagarmyndigheten och regeringen hänvisar till kollisionsregeln som stadgar att sekretess inte innebär någon begränsning i parts rätt att få del av de omständigheter som läggs till grund för ett avgörande av mål eller ärende. I propositionen refereras härefter till HD:s avgörande i NJA 2008 s. 883 i vilket domstolen slog fast att det med uttrycket omständigheter i 10 kap. 3 § OSL ska avses processmaterialet. Regeringen slår därefter fast att med begreppet omständigheter i 24 kap. 9 a § RB avses utrednings- eller processmaterialet.²⁹⁷

Det framgår av propositionen att ett par remissinstanser ifrågasätter användningen av begreppet omständigheter i lagtexten. Åklagarmyndigheten ställer sig frågande till huruvida begreppet omständigheter tillgodoser de krav som direktivet uppställer. Åklagarmyndigheten framför dock åsikten att begreppet omständigheter, som bl.a. återfinns i kollisionsbestämmelsen i 10 kap. 3 § OSL, är bättre anpassat till svensk lagstiftning än begreppet handlingar som används i direktivet.²⁹⁸ Sveriges advokatsamfund har i sitt remissvar poängterat att det inte är tillräckligt att rätten till insyn enbart omfattar skriftliga handlingar. Även fotografier och andra dokument måste omfattas, menar samfundet.²⁹⁹

6.7 Ovillkorlig rätt till insyn

I förarbetena görs gällande att rätten till insyn i de handlingar som är i de behöriga myndigheternas besittning som rör det specifika målet och som är väsentliga för att kunna angripa anhållnings- eller häktningsbeslutet ska vara ovillkorlig.³⁰⁰ Denna slutsats dras mot bakgrund av att tillgång till bevisning sedan åtal väckts, vilket stadgas i artikel 7.2 och 7.3 i direktivet, får vägras enligt artikel 7.4. Med andra ord medger inte direktivet undantag från rätten till insyn enligt artikel 7.1 vilket framgår motsatsvis av artikel 7.4.³⁰¹

---

²⁹³ Prop. 2013/14:157 s. 24.

²⁹⁴ Ds 2013:18 s. 76.

²⁹⁵ Prop. 2013/14:157 s. 21.

²⁹⁶ Prop. 2013/14:157 s. 23.

²⁹⁷ Prop. 2013/14:157 s. 23.

²⁹⁸ Prop. 2013/14:157 s. 20.

²⁹⁹ Prop. 2013/14:157 s. 20.

³⁰⁰ Prop. 2013/14:157 s. 28.

³⁰¹ Prop. 2013/14:157 s. 21. Ds 2013:18 s. 76.

Vad ankommer anhållningsbeslutet anges i förarbetena att den ovillkorliga rätten till insyn inte nödvändigtvis innebär att åklagaren måste tillhandahålla allt utredningsmaterial som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet talar mot den misstänkte:

”Det kan emellertid finnas utredningsmaterial som förstärker misstankarna men där åklagaren bedömer att utredningen behöver kompletteras ytterligare innan materialet presenteras för den misstänkte. I den situationen och under förutsättning att åtal inte har väckts kan åklagaren om det är till men för utredningen att materialet görs tillgängligt för den misstänkte neka den misstänkte att ta del av utredningsmaterialet såvida det inte har legat till grund för beslutet att anhålla den misstänkte.”³⁰²

Av uttalandet kan utläsas att om materialet inte har legat till grund för anhållningsbeslutet har den misstänkte den begränsade rätten till insyn i 23 kap. 18 § RB att falla tillbaka på.

Den ovillkorliga rätten i 24 kap. 9 a § RB innebär enligt regeringen att åklagaren ska tillhandahålla det utredningsmaterial eller delar av det utredningsmaterial som haft direkt betydelse för anhållningsbeslutet och som vid tidpunkten för anhållningsbeslutet varit tillgängligt för åklagaren.³⁰³ Huruvida åklagaren är skyldig att tillhandahålla allt material som vid tidpunkten för häktningen talar emot den misstänkte kommenteras inte i propositionen. Slutsatsen bör dock kunna dras att regeringen anser att åklagaren inte behöver presentera material som inte legat till grund för misstanken eller någon häktningsgrund. Om utredningsmaterialet inte har haft någon betydelse för åklagarens anhållningsbeslut har den misstänkte och dennes försvarare således att falla tillbaka på insynsrätten i 23 kap. 18 § RB. Mot bakgrund av denna bestämmelse kan åklagaren vägra insyn i utredningsmaterialet om det är till men för utredningen.³⁰⁴

6.8 24 kap. 9 a § RB:s förenlighet med artikel 7.1 i direktivet

Citatet av Westberg vilket inledde detta kapitel belyser, tillsammans med vad som redogjorts för i avsnitt 1.3 om rättssystemets funktion, ett av de problem som uppstår vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. Den som tillämpar regeln är i första hand åklagaren. Han eller hon har troligtvis ett annorlunda betraktelsesätt på rättsregeln än en försvarsadvokat. Åklagaren bedömer insynsrättens räckvidd mot bakgrund av ett rättseffektivitetsintresse. Ur försvararens perspektiv tillskrivs bestämmelsen sannolikt en rättsskyddsfunktion. I kapitel 3 har det avsedda ändamålet med artikel 7.1 beskrivits vilket sätter ramen för den svenska lagstiftaren och

---

³⁰² Prop. 2013/14:157 s. 24.

³⁰³ Prop. 2013/14:157 s. 23–24 och s. 28.

³⁰⁴ Prop. 2013/14:157 s. 28.

rättstillämparen. Mot bakgrund av bestämmelsens ändamål vill jag hävda att 24 kap. 9 a § RB avser att fylla en rättssäkerhetsfunktion. Detta innebär att intresset av en effektiv brottsbekämpning ska stå tillbaka vid en intressekonflikt med den frihetsberövades rättssäkerhetsintresse.

Det framgår av kapitel 2 att valet av genomförandemetod av ett direktiv är upp till medlemsstaten själv att bestämma. Dock ställs krav på att resultatet av genomförandet måste svara mot direktivets ändamål och att innehållet i direktivet ska bli direkt tillämpligt i nationell rätt. Enligt förarbetena uppfyllde svensk rätt vid tidpunkten för direktivets genomförande i stora delar de krav som uppställdes i direktivet. Däremot föranledde artikel 7.1 införandet av 24 kap. 9 a § RB. Frågan om Sverige har uppfyllt sina åtaganden i enlighet med direktivets genomförande har kommenterats i doktrin av Schmauch:

”Om man får tro förarbetena till genomförandelagstiftningen finns det inga problem med insyn för misstänkta eller tilltalade personer. Samtidigt bygger den slutsatsen på tveksamma begränsningar av skyddets tillämpningsområde.”³⁰⁵

För sitt påstående ger Schmauch ett exempel på den begränsade definitionen av rätten till tillgång till bevisning efter åtal i artikel 7.2 i direktivet.³⁰⁶ Tolkningen och tillämpningen av artikel 7.2 faller utanför syftet med denna uppsats, men kommentaren är av väsentlig betydelse och ska nedan utvecklas.

Det påstås i förarbetena att det innan bestämmelsens införande inte fanns någon ovillkorlig rätt till insyn vid anhållande som kunde härledas från allmänna rättsgrundsatser. Inledningsvis vill jag poängtera att principen om parternas likställdhet och principen om det kontradiktoriska förfarandet alltid ska tas hänsyn till i brottmålsprocessen. Dessa principer gäller även vid frihetsberövanden. Genom artikel 5 EKMR och Europadomstolens praxis på området finns även vissa krav och rättssäkerhetsgarantier som alltid ska beaktas och tillförsäkras den som anhålls eller häktas. Eftersom artikel 7.1, och indirekt 24 kap. 9 a § RB, utgör en konkretisering av gällande europarätt, kan regeringens uppfattning av gällande rätt bemötas med skepsis.

Det övergripande ändamålet med 24 kap. 9 a § RB är att öka förutsebarheten och rättssäkerheten vid frihetsberövanden. Syftet med insynsrätten som följer av bestämmelsen är att den som anhålls eller häktas ska få ta del av det material som är nödvändigt för att få till stånd en effektiv prövning av åklagaren och rättens beslut om anhållande och häktning. Detta framgår även uttryckligen av direktivet. Detta syfte tillsammans med att rätten till insyn ska få ett reellt och praktiskt genomslag i rättstillämpningen måste hela tiden tas i beaktning vid tolkningen och tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB.

---

³⁰⁵ Schmauch (2014) s. 810.

³⁰⁶ För vidare läsning se Schmauch (2014) i sin helhet.

Eftersom det inte finns någon praxis som kan påvisa den faktiska tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB är jag i dagsläget lämnad till att höja ett varningens finger för de konkreta tolknings- och tillämpningsproblem som rättstillämparen står inför, vilka har presenterats i föregående avsnitt. Eftersom 24 kap. 9 a § RB varken är precis, klar eller förutsägbar finns en risk att den enskildes rättigheter enligt EU-rätten inte respekteras av de maktutövande och rättstillämpande myndigheterna. Det finns inte heller någon praktisk möjlighet för en försvarare att verka för att rättigheterna i direktivet ges en reell genomslagskraft. Mot bakgrund av förarbetena är min uppfattning att skyddet i 24 kap. 9 a § RB är snävare än det skydd som direktivet fastställer och att rättigheterna som artikel 7.1 ska tillförsäkra den som anhålls eller häktas inte tillgodoses i samma utsträckning i svensk lagstiftning. Nedan ämnar jag lämna min bild av underlaget för denna slutsats.

Den kritik som kan framföras mot 24 kap. 9 a § RB är främst den svenska lagstiftarens begreppsval. Formuleringen ”handlingarna ska göras tillgängliga” i direktivet har i den svenska bestämmelsen ersatts med ”ta del av omständigheterna”. Frågan som bör ställas är om det är förenligt med direktivets ändamål att använda begreppen ”ta del av” och begreppet ”omständigheter” samt hur dessa begrepp ska tolkas mot bakgrund av bestämmelsens syfte.

Det framgår av Åklagarmyndighetens RättsPM 2014:1 att det är tillräckligt att den som anhålls muntligen underrättas av polis om de uppgifter som åklagaren lagt till grund för sitt anhållningsbeslut. På detta sätt ska rätten till insyn förverkligas. RättsPM är vägledande för åklagarna i deras yrkesutövning. Åklagaren är även den person som beslutar vilken information som ska lämnas ut och hur detta ska ske. Frågan som rättstillämparen, i detta fall den enskilde åklagaren, måste ställa sig är om rätten till insyn som följer av 24 kap. 9a § RB får en reell genomslagskraft vid en sådan tillämpning? Det kan argumenteras för att svaret på frågan är nej eftersom en sådan tillämpning snarare överensstämmer med artikel 6.2 i direktivet. Denna artikel föreskriver att den som anhålls eller häktas ska informeras om skälen för frihetsberövandet. Det kan således anses vara godtagbart att en åklagare muntligen informerar om skälen för åtgärden. Artikel 7.1 föreskriver däremot att de handlingar som är väsentliga för att angripa anhållandets laglighet ska göras tillgängliga för den misstänkte eller dennes försvarare. Eftersom unionslagstiftaren har valt olika formuleringar i artikel 6 respektive artikel 7 i direktivet bör man kunna argumentera för att bestämmelserna har skilda betydelser och skyddsintressen. Att handlingarna ska ”göras tillgängliga” kan följaktligen inte vara förenligt med att informationen ska lämnas muntligen.

Enligt min uppfattning föreligger även en skillnad mellan att bli upplyst om eller att få ta del av enskilda uppgifter och att få ta del av innehållet i en handling. Det framgår av förarbetena att den misstänkte eller dennes försvarare inte har rätt att få en egen kopia av materialet. Hur den frihetsberövade ska få ta del av omständigheterna ska enligt förarbetena avgöras i det enskilda fallet. Problematiken kan illustreras enligt följande: en misstänkt anhålls med stöd av målsägandens utsaga i förening med ytterligare

ett vittnesmål. Åklagaren nöjer sig med att meddela försvaret att beslutet om anhållandet och häktningsyrkandet stöds av målsägande- och vittnesuppgifter. Mot bakgrund av ändamålet med insynsrätten vid frihetsberövanden handlar åklagaren i strid med direktivet. För att beslutet ska kunna angripas krävs att försvaret får ta del av förhöret av målsäganden och vittnet eller i vart fall få läsa igenom förhöret. Annars torde det inte finnas någon praktisk möjlighet att effektivt bestrida grunderna för anhållandet eller häktningen. En sådan tolkning får även anses ha stöd i Europadomstolens praxis.

Det kan argumenteras för att om försvaret inte bereds faktisk tillgång till utredningsmaterialet, utan enbart blir upplyst om dess innehåll, finns en risk att åklagaren gör en selektiv bedömning av vilken information som ska lämnas ut. Det finns således ingen möjlighet att kontrollera vad som faktiskt tillgängliggörs. Att åklagaren är skyldig att bereda försvaret tillgång till material som både talar för och emot den misstänkta framgår av artikel 7.2 i direktivet. Dock är denna skyldighet inte absolut, undantag kan göras med stöd av artikel 7.4. Åklagarens objektivitetsplikt är däremot lagstadgad i svensk rätt. Frågan är om försvaret kan förlita sig på att objektiviteten efterlevs, trots att det inte finns någon kontrollfunktion, i de fall handlingarna inte tillgängliggörs. Ur ett försvararperspektiv kan hävdas att det inte finns någon reell möjlighet för den misstänkte eller försvararen att effektivt angripa ett beslut om anhållande eller häktning om dessa inte bereds självständig tillgång till utredningsmaterialet som är i myndigheternas besittning.

Enligt förarbetena fanns sedan tidigare en rätt till insyn i de omständigheter som legat till grund för ett beslut om häktning – dels en materiell rätt genom Europakonventionen och i vägledande praxis från Europadomstolen, dels att rättigheterna praktiskt taget tillgodosågs genom den frihetsberövades närvaro under häktningsförhandlingen. Däremot är ett sådant synsätt oförenligt med ändamålet med lagstiftningen, enligt min uppfattning. Om försvaret inte får ta del av de omständigheter som ligger till grund för häktningsbeslutet förrän i samband med förhandlingen finns ingen reell möjlighet att utöva rätten till försvar eller en praktisk möjlighet att försvara sig mot misstanken och häktningsgrunden. För att insynsrätten enligt artikel 7.1 i direktivet ska kunna garanteras och rätten till insyn ska vara ovillkorlig bör den misstänkte beredas tillgång till handlingarna så snart beslutet om anhållande har fattats eller innan domstolen beslutar om frihetsberövandets laglighet i enlighet med artikel 5.4 EKMR (se skäl 30 i ingressen i direktivet). I stora mål med omfattande utredningsmaterial är det heller inte praktiskt möjligt för försvaret att effektivt angripa lagligheten i beslutet om häktning om försvaret får en häktningspromemoria i anslutning till häktningsförhandlingen eller då försvaret under häktningsförhandlingen tar del av åklagarens häktningsframställan.

Vid tolkningen av begreppet omständigheter ska en jämförelse göras med begreppet handlingar. Det framhålls i propositionen att med omständigheter ska avses utredningsmaterialet och att användningen av begreppet omständigheter är lämpligt utifrån vad som avses. Det framhålls av

Advokatsamfundet, och får även stöd av en direktivkonform tolkning, att begreppet omständigheter bör omfatta både handlingar, fotografier, ljud- och videoupptagningar. Även mot denna bakgrund ter sig Åklagarmyndighetens tolkning av 24 kap. 9 a § RB något oförenlig med bestämmelsens ändamål. Man kan ställa sig frågan hur en åklagare informerar en misstänkt muntligen om omständigheterna som ligger till grund för ett beslut om anhållande i de fall en bild, ljud- eller videoinspelning utgör bevisningen. Det framstår som troligt att åklagaren i dessa fall skulle nöja sig med att informera den misstänkte om att det finns en bild eller film och vad bevisningen återger. Utan att försvaret bereds faktiskt tillgång till bevisningen är det enligt min uppfattning omöjligt att effektivt kunna angripa anhållandebeslutets laglighet. Senare under en häktningsförhandling kommer bevisningen att presenteras inför rätten, men det är, mot bakgrund av ovan sagda, för sent i processen för den misstänkte att förbereda sitt försvar.

Material som behöver kompletteras behöver enligt regeringens uppfattning inte lämnas ut omgående. Det kan ifrågasättas om en sådan tolkning gagnar rättssäkerheten och parternas likställighet. I ett tidigt stadiet kan tänkas att handlingar inte hunnit färdigställas, men detta ska inte få användas som ursäkt för att de inte ska lämnas ut. Mot bakgrund av skyndsamhetskravet i artikel 5.4 bör icke färdigställda handlingar färdigställas omgående så att dessa sedan kan överlämnas till försvaret. I annat fall blir insynsrätten i 24 kap. 9 a § RB tämligen tandlös.

Enligt förarbetena är det tillräckligt att åklagaren enbart tillhandahåller det utredningsmaterial som haft direkt betydelse för anhållningsbeslutet. Vidare framhåller regeringen: "[d]äremot följer det av objektivitetsplikten att åklagaren i detta skede inte kan neka den misstänkte att ta del av sådant utredningsmaterial som talar till den misstänktes förmån".³⁰⁷ Frågan man bör ställa är om begreppet omständigheter omfattar material som både talar för och emot den frihetsberövade? Jag vill påstå att det vid åklagarens beslutsfattande kan finnas omständigheter som talar till den misstänktes fördel och att åklagaren tagit hänsyn till, och vägt in, dessa omständigheter i sin bedömning. Mot bakgrund av uttalandet och den lagstadgade objektivitetsprincipen bör således åklagaren vara skyldig att tillgängliggöra bevisning för försvaret som både talar för och emot den misstänkte.

Det framgår vidare av propositionen att åklagaren inte är skyldig att tillhandahålla allt material som vid tidpunkten talar emot den misstänkte. En sådan tolkning kan inte anses vara förenlig med direktivet vilket stadgar att handlingar som är i de behöriga myndigheternas besittning och som är väsentliga för att angripa beslutets laglighet ska göras tillgängliga. Eftersom bestämmelserna i direktivet avser att skydda rätten till frihet, rätten till försvar och rätten till en rättvis rättegång, vilket innefattar *equality of arms*, torde det inte vara godtagbart att göra en sådan fundamental inskränkning av insynsrätten. De handlingar som är väsentliga för att effektivt kunna angripa ett beslut om anhållande och häktning måste rätteligen avse allt det material

---

³⁰⁷ Prop. 2013/14:157 s. 24.

som legat till grund för beslutet. Återigen kan det inte anses förenligt med bestämmelsens ändamål att låta åklagaren avgöra vilket material som ska lämnas ut och i vilken omfattning. Ett sådant tillvägagångssätt skulle innebära att åklagaren inte behöver ”lägga alla korten på bordet” från början utan kan ta fram essen ur skjortärmen i takt med att försvaret kommer med invändningar. En sådan processföring torde varken vara godtagbar ur ett processekonomiskt eller processetiskt perspektiv. Dessutom riskerar en sådan tolkning av 24 kap. 9 a § RB resultera i att omhåkningsförhandlingar måste hållas vilket riskerar att resultera i långa häktningstider för den enskilde. Detta är något som Sverige sedan kritiken från FN bör avhålla sig ifrån.

Slutsatsen som dras mot bakgrund av vad som ovan anförts, och därmed även svaret på uppsatsens tredje delfråga, är att Sverige vid genomförandet av direktivet har omformulerat artikel 7.1 på ett sådant sätt att skyddsnivån i direktivet underskrids. Diskrepansen mellan de två olika bestämmelsernas utformning beror enligt min uppfattning på att lagstiftaren inte sett till direktivets syfte och ändamål vid utformningen av 24 kap. 9 a § RB. Lagstiftaren har således inte följt sina förpliktelser enligt principen om direktivkonform tolkning att på ett korrekt sätt implementera direktivet.

Direktiv är som nämnt bindande för medlemsstaterna avseende det resultat som ska uppnås, vilket i förevarande fall är att lagligheten av frihetsberövandet effektivt ska kunna prövas. Detta kan enbart ske om den som frihetsberövas ges en ovillkorlig rätt till insyn i utredningsmaterialet. Genom att tolka begreppen ”ta del av” och ”omständigheter” ur ett rättseffektivitetsperspektiv, vilket är till förmån för åklagaren och utredningens fortskridande, brister Sverige i sin skyldighet att garantera rättigheternas reella genomslag för den som anhålls eller häktas. Dessutom har lagstiftaren enligt min mening inte heller beaktat de rättssäkerhetsgarantier som uppställs i artikel 5 EKMR och vad som fastslagits i Europadomstolens praxis. Till detta återkommer jag till i uppsatsens avslutande analys.

Att begränsa frihetsberövades rätt till tillgång till de handlingar som rör målet till enbart en rätt att ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet om anhållande och häktning blir med stöd av ovan sagda alltför snävt. Den som anhålls eller häktas samt dennes försvarare ska, för att tolkningen och tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB ska stå i överensstämmelse med direktivets ändamål och syften, ges full insyn i det material som finns i åklagarens besittning som angår misstanken samt häktningsgrunderna. Jag delar följaktligen uppfattningen, vilken Advokatsamfundet ger uttryck för i sin remiss till lagförslaget, att den misstänkte måste beredas tillgång till handlingarna – annars riskerar bestämmelsen att bli ett slag i luften. I analysen följer mitt förslag på vilka hänsyn, utöver de tolkningsdata som presenterats i detta avsnitt, som rättstillämparen måste ta till Europakonventionen för att rätten till insyn vid frihetsberövande ska få ett reellt innehåll samt att den anhållna eller häktade personen garanteras en rättssäker prövning av beslutet om anhållande och häktning.

7 Analys och avslutande reflektioner

Ubi jus ibi remedium – där det finns en rätt skall det finnas ett effektivt rättsmedel.³⁰⁸

7.1 Inledning

Uppsatsens tre delfrågor har besvarats i de föregående delanalyserna. Likväl har uppsatsens huvudsakliga frågeställning berörts från olika infallsvinklar genom uppsatsen. I detta avslutande kapitel ska jag redogöra för mina analytiska slutsatser och föra en samlad diskussion kring uppsatsens frågeställning.

Till synes kan 24 kap. 9 a § RB anses utgöra en något oklar parantes i den svenska straffprocessrätten. Avsikten med detta avslutande kapitel är att förklara varför insyn vid frihetsberövanden är en viktig rättssäkerhetsgaranti och vilken avgörande betydelse bestämmelsen kan komma att ha för den som frihetsberövas i Sverige. En argumentation ska föras om varför artikel 5 EKMR och Europadomstolens praxis på området bör användas för att fylla ut de oklarheter som finns i rättstillämpningen på grund av diskrepansen mellan EU-rätt och svensk rätt. Analysen syftar även till att redogöra för några av de konsekvenser som ett åsidosättande av europarätten kan innebära. Kapitlet avslutas med att ge förslag på ett antal åtgärder som står till buds för den som har frihetsberövats att angripa en vägran av åklagare att lämna ut utredningsmaterial.

7.2 Sammanfattande analys och diskussion

Uppsatsen har redogjort för att användandet av personella tvångsmedel syftar till att säkra utredningen, lagföringen och verkställigheten av brott. Vid frihetsberövanden ges intresset av rättseffektivitet hög prioritet i förhållande till intresset av den enskildes rätt till frihet. Inskränkningen i denna grundläggande rättighet kan dock motverkas genom att den som anhålls eller häktas tillerkänns rättigheter vid frihetsberövandet, så att avvägningen mellan rättseffektivitet och rättssäkerhet blir balanserad. Det råder inga tvivel om att det i nationell och internationell straffprocessrätt länge har funnits regler och uppställt krav till skydd för enskildas fri- och rättigheter vid frihetsberövanden. I uppsatsens avsnitt 4.1 återgavs en punktlista vilken uppräknade några av de krav som uppställs på rättsordningen och förfarandet

---

³⁰⁸ <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803110448446>, hämtad den 2016-05-15.

vid frihetsberövanden. Det kan mot bakgrund av vad denna uppsats har redogjort för konstateras att ytterligare en punkt ska tillföras listan: Rätt till insyn vid frihetsberövanden.

I det följande ämnar jag, på ett område där det finns mycket begränsat med material, att föra en argumentation som riskerar att uppfattas som spekulativ. Avsikten är inte att problematisera användningen av straffprocessuella tvångsmedel och dra slutsatser som tidigare framförts i den rättsvetenskapliga diskursen. Avsikten är snarare att föra en diskussion kring rättighetsskyddets genomslag i den svenska rättstillämpningen vid frihetsberövanden och genom denna diskussion börja fylla det hål som identifierats i den juridiska diskussionen.

23 kap. 18 § RB och artikel 6 EKMR är tillämpliga på brottmålsprocessen i sin helhet och alla misstänkta personer omfattas av bestämmelserna – inte bara de som frihetsberövats. Rätten till fortlöpande insyn i förundersökningen och rätten att ta av utredningsmaterialet syftar till att den misstänkte ska ha kännedom om anklagelsen och kunna förbereda sitt försvar inför rättegången. Insyn för den som misstänks för brott är följaktligen en nödvändig rättssäkerhetsgaranti som syftar till att garantera ett likställt förfarande och att åklagaren inte ges en processuellt fördelaktig ställning på bekostnad av den misstänkte. Denna *allmänna insynsrätt* syftar till att öka förutsebarheten i brottmålsprocessen och garantera en rättssäker prövning av skuldfrågan för de som misstänkts för brott. Genom att återknyta till Johanssons syn på rättssäkerhet kan konstateras att den allmänna insynsrätten syftar till att tillförsäkra den misstänkte ett minimiskydd i brottmålsprocessen. Den allmänna insynsrätten är dock inte ovillkorlig vilket innebär att rättseffektivitetsintresset i vissa fall tillåts väga tyngre än rättssäkerheten. Sådana inskränkningar är däremot förenliga med rätten till en rättvis rättegång och nödvändiga för att domstolen ska nå ett materiellt riktigt beslut i skuldfrågan.

Denna uppsats behandlar däremot statens ingrepp i den enskildes rätt till frihet vilket istället föranleder en återanknytning till Axbergers och Rambergs syn på rättssäkerhet. Vid frihetsberövanden blir intressemotsättningen än tydligare mellan en effektiv brottsbekämpning och den enskildes rättssäkerhet. De brottsutredande myndigheterna måste således följa materiella och processuella regler i nationell och europeisk lagstiftning för att ingrepp i den enskildes frihet ska vara försvarbar. Det är av vikt för tvångsmedelsanvändningens legitimitet samt för den enskildes rättssäkerhet att det uppställs höga krav för att en person ska få anhållas eller häktas när skuldfrågan ännu inte är avgjord. Det är på grund av inskränkningen i mänskliga rättigheter som insyn vid frihetsberövanden utgör en viktig rättssäkerhetsgaranti. 24 kap. 9 a § RB bör härav tolkas och tillämpas mot bakgrund av Rambergs definition av rättssäkerhet vilket innebär att rätten till insyn vid frihetsberövanden inte kan garanteras om unionsrätten och europarätten åsidosätts.

I förarbetena till 24 kap. 9 a § RB har regeringen fäst sin uppmärksamhet på, och argumenterar utifrån, den misstänktes rätt till insyn i material som styrker brottet. En sådan insynsrätt är snarare förenlig med ändamålet med 23 kap. 18 § RB och artikel 6 EKMR, vilka syftar till att garantera den misstänkte en rättvis rättegång.³⁰⁹ Det är för en korrekt tolkning och tillämpning av 24 kap. 9 a § RB essentiellt att uppmärksamma bestämmelsens åtskilda ändamål och tillämpningsområde jämfört med 23 kap. 18 § RB och artikel 6 EKMR. I häktningssammanhang är den huvudsakliga uppgiften att garantera den frihetsberövade en rättssäker prövning av lagligheten av frihetsberövandet. Insyn i materialet som ligger till grund för beslut om häktning fyller den betydande funktionen att den misstänkte ska kunna ifrågasätta misstankegraden och häktningsgrunderna. Det är denna anmärkningsvärda skillnad mellan 23 kap. 18 och 24 kap. 9 a §§ RB som rättstillämparen måste beakta för att insynsrätten vid frihetsberövanden ska fylla sitt ändamål. Enligt min uppfattning har regeringen således förfarit felaktigt genom att likställa insyn vid frihetsberövande med den allmänna insynsrätten. Den *ovillkorliga insynsrätten* vid frihetsberövanden fyller en annan funktion och har ett annat ändamål än partsinsynen. Insynsrätten i 24 kap. 9 a § RB medför enligt min mening ett större rättighetsskydd för den misstänkte och innebär av denna anledning ytterligare skyldigheter för staten.

Enligt Bylund vilar bevisbördan i praktiken på den frihetsberövade vid en häktningsförhandling. Att den misstänkte innan förhandlingen fått insyn i bevisningen som åklagaren senare lägger fram inför rätten är således en grundläggande förutsättning för att den misstänkte ska kunna försvara sig i häktningsfrågan. Genom insyn i utredningsmaterialet vid frihetsberövanden kan den som anhålls eller häktas så tvivel hos rätten i fråga om misstanken och ifrågasätta häktningsgrunderna. Insyn vid frihetsberövanden innebär även att den misstänkte kan argumentera emot frihetsberövandets förenlighet med hänsynsprincipen, ändamålsprincipen, behovsprincipen samt påkalla kravet på proportionalitet. Som nämnt krävs, utöver misstankegraden sannolika skäl samt att flykt-, recidiv- eller kollusionsfara är för handen, att frihetsberövandet är förenligt med ovan nämnda principer. Eftersom risken för flykt- och kollusionsfara även minskar i takt med att förundersökningen fortgår kan rättsens beaktning av behovs- och proportionalitetsprincipen resultera i att omhäktning inte beviljas.

Rätten till insyn, vilken garanteras av Europakonventionen, konkretiserades i dir. 2012/13/EU och genomfördes i svensk rätt sommaren 2014. Följaktligen har nationell lagstiftning att uppfylla både unionsrättsliga och konventionsrättsliga krav. En grundläggande förutsättning för statens användande av tvångsmedel, och i synnerhet vid inskränkningar av människors frihet, är att åtgärderna vidtas i enlighet med lag. Vid prövningen av anhållna och häktades insyn vid frihetsberövanden kommer svenska myndigheter att lägga 24 kap. 9 a § RB till grund för sitt beslut. En tillfredsställande rättstillämpning kommer inte uppnås om 24 kap. 9 a § RB enbart tolkas mot bakgrund av förarbetena, utan måste ges ett innehåll som

---

³⁰⁹ Jfr prop. 2013/14:157 s. 27.

svarar mot EU-rätten och europarätten. Enbart på detta sätt kan insynsrätten få en reell genomslagskraft och ett fullgott rättsskydd kan garanteras, vilket både direktivet och Europakonventionen syftar att tillförsäkra den enskilde.

Rätten till insyn vid frihetsberövanden blev genom 24 kap. 9 a § RB lagstadgat i svensk rätt. Det krävdes enligt regeringens bedömning varken mer eller mindre för att genomföra artikel 7.1 i direktivet. Den kritiska granskningen av 24 kap. 9 a § RB har resulterat i att en diskrepans mellan nationell rätt och unionsrätten har kunnat upptäckas. Begreppsbildningen i 24 kap. 9 a § RB är utformad utifrån särdrag i nationell rätt vilket innebär att kopplingen till unionsrätten varken är tydlig eller självklar. Rättstillämpande myndigheter bör således undvika att tolka begreppen ”ta del av” och ”omständigheter” i ljuset av nationella bestämmelser som saknar förankring i direktivet. I föregående avsnitt har slutsatsen dragits att den tolkning av 24 kap. 9 a § RB som kommer till uttryck i förarbetena och Åklagarmyndighetens RättsPM 2014:1 kommer att leda till en rättstillämpning som underskrider den skyddsnivå som uppställs i unionsrätten. En viktig slutsats som härmed dras är att svensk rätt inte säkerställer unionsrättens genomslag. Att direktivets skyddsnivå underskrids strider mot de unionsrättsliga regler som uppställs vid genomförande av direktiv. Mot bakgrund av principen om EU-rättens företräde bör detta leda till att den svenska bestämmelsen inte får tillämpas.

Det finns dock en utväg för svenska myndigheter att uppfylla sina skyldigheter att tillhandahålla och tillämpa lagstiftning som tillförsäkras den misstänkte ett reellt rättighetsskydd. Lösningen är att tolka och tillämpa 24 kap. 9 a § RB i enlighet med europarätten. Det torde vara en självklarhet eftersom den svenska bestämmelsen härrör från ett direktiv som uttryckligen bygger på artikel 5 och artikel 6 i EKMR. Efter inkorporeringen av Europakonventionen är staten dessutom skyldig att säkerställa att rättigheterna i konventionen ges en reell innebörd och effektivt efterlevs i rättstillämpningen. Denna skyldighet framgår även tydligt av Europadomstolens praxis. Det är därför märkligt att det inte någonstans i Åklagarmyndighetens RättsPM nämns hur åklagarna ska förhålla sig till rättighetsskyddet i EU-stadgan eller EKMR vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. Schmauch anser att lagstiftningsarbetet vid genomförandet av direktivet kännetecknas av ”en viss handfallenhet inför rättighetsskyddets genomslag i svensk rätt. Detta gäller hela lagstiftningskedjan, inklusive de myndigheter som ska tillämpa bestämmelserna i praktiken.”³¹⁰ Jag delar denna uppfattning.

I både *A mot Förenade Kungariket* och *Schöps mot Tyskland* slog Europadomstolen fast att rätten till överprövning av ett beslut om frihetsberövande måste vara reell och den som frihetsberövats måste ges en praktisk möjlighet att kunna bestrida beslutet. Rätten till domstolsprövning av frihetsberövanden, vilken även är lagstadgad i svensk grundlag, innefattar enligt Europadomstolen ett krav på att parterna ska garanteras *equality of*

---

³¹⁰ Schmauch (2014) s. 808.

arms. Denna processrättsliga princip låg bakom domstolens avgörande i Garcia Alva mot Tyskland där domstolen framhöll att den som frihetsberövats hade fått sina rättigheter enligt artikel 5.4 EKMR kränkta då denne hade vägrats tillgång till det utredningsmaterial som varit väsentligt för att angripa lagligheten av häktningsbeslutet. Europadomstolen uttalade sig i ovan nämnda avgöranden inte om hur försvaret ska få tillgång till materialet men poängterar att tillgängliggörandet ska ske på ett sådant sätt att rätten enligt artikel 5.4 EKMR får en reell effekt. Det har även slagits fast i domstolens praxis att intresset av rättseffektivitet under förundersökningen inte får tillgodoses på bekostnad av att betydande begränsningar av rätten till försvar eller rätten som följer av 5.4 EKMR. Mot bakgrund av ovan refererade avgöranden argumenterar jag för att artikel 7.1 i direktivet utgör en kodifiering av Europadomstolens praxis och att ändamålet med 24 kap. 9 a § RB följaktligen är att säkerställa att medlemsstaterna vid frihetsberövanden lever upp till de rättssäkerhetsgarantier som följer av artikel 5.4 EKMR. Likt som rätten till underrättelse av skälen för frihetsberövandet i artikel 5.2 EKMR syftar 24 kap. 9 a § RB till att den som frihetsberövas ska ges reella förutsättningar att utnyttja rätten att få lagligheten av frihetsberövandet prövad av domstol. För att 24 kap. 9 a § RB ska ges ett adekvat innehåll och att rättigheterna ska få ett reellt genomslag krävs således att den svenska rättstillämparen beaktar de krav som uppställs i artikel 5 EKMR och Europadomstolens praxis.

Argument som används av en åklagare vid en vägran att lämna ut utredningsmaterial, som är försvarbara mot bakgrund av den ovillkorliga insynsrätten i artikel 6, är enligt min uppfattning varken tillräckliga eller godtagbara vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. Åklagaren är statens förlängda arm och utövar tvångsmakt vid beslut om frihetsberövande. Det är essentiellt att samtliga rättssäkerhetsgarantier som uppställs i artikel 5 EKMR och Europadomstolens praxis upprätthålls i alla lägen vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB. Inskränkningar i insynsrätten är varken godtagbara för att förenkla åklagarens eget arbete, på grund av bristande resurser eller med hänvisning till sekretess. Insynsrätten i 24 kap. 9 a § RB är ovillkorlig och undantag får inte göras oavsett vad det motstående intresset än må vara.

Den centrala utgångspunkten för besvarandet av frågeställningen är att rättigheten enligt artikel 7.1 i direktivet och 24 kap. 9 a § RB ska vara reell och inte illusorisk. Min sammanfattande slutsats är att 24 kap. 9 a § RB inte ger anhållna och häktade en ovillkorlig rätt till insyn. Detta innebär dels att rättigheten enligt direktivet inte tillämpas effektivt eller säkerställer unionsrättens genomslag, dels att rättssäkerhetsskyddet som Europakonventionen ska tillförsäkra den enskilde inte säkerställs. Följden blir att den som frihetsberövas inte har någon faktisk möjlighet att effektivt angripa anhållande- eller häktningsbeslutet. Mot bakgrund av Europadomstolens praxis bör åklagarna och domstolarna således tillämpa 24 kap. 9 a § RB på ett annat sätt än ordalydelsen medger. Den som anhålls eller häktas ska, för att tolkningen och tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB ska stå i överensstämmelse med direktivet och den räckvidd som Europadomstolen har tillerkänt rättigheterna enligt artikel 5, ges full insyn i

det material som finns i åklagarens besittning som angår misstanken och häktningsgrunderna. Genom en sådan rättstillämpning kommer unionslagstiftarens avsikt med bestämmelsen tillgodoses och rättighetens ändamål att tillerkänna den som frihetsberövas specifika rättigheter få genomslag.

7.3 Avslutande reflektioner

En rättstillämpning som utgår från förarbetena är i den svenska rättskulturen att vänta. Det skulle i teorin, där rätten till insyn vid frihetsberövanden i 24 kap. 9 a § RB framstår vara ovillkorlig, inte föranleda några problem. Den rättstillämpning som kommer till uttryck i förarbetena och Åklagarmyndighetens RättsPM innebär dock i praktiken att insynsrätten vid frihetsberövanden ges samma innehåll och innebörd som partsinsynen i 23 kap. 18 § RB och tappar således sin betydelse. Min förhoppning är att denna uppsats ska öka förståelsen för Europakonventionens betydelse vid tillämpningen av 24 kap. 9 a § RB.

Jag vill därför föreslå, efter att noga ha granskat och reflekterat över förarbetsmaterialet, att blicken ska lyftas från förarbetena och att uppmärksamheten snarare bör riktas mot de konsekvenser som ett åsidosättande av europarätten kan innebära vid tillämpningen av nationell rätt. Om 24 kap. 9 a § RB tolkas isolerat från direktivet och europadomstolens praxis kommer inte bestämmelsen motsvara direktivets ändamål eller det innehåll som Europadomstolen tillskrivit insynsrätten. Att insynsrätten för misstänkta vid frihetsberövanden enbart ges ett innehåll som svarar mot de svenska förarbetena innebär enligt min uppfattning att insynsrättens innebörd går förlorad. Sverige riskerar därmed att klandras för att inte leva upp till unionsrättens krav eller garanterna grundläggande mänskliga rättigheter.

Insyn vid frihetsberövade bör prioriteras av alla rättstillämpande myndigheter eftersom insyn bidrar till förutsebarhet och transparens i systemet. Insyn kan även resultera i att fler frihetsberövade personer lyckas göra frånvaron av häktningsgrunderna sannolik och att färre yrkanden om häktning beviljas. I de fall häktning beviljas kommer beslutet ha fattats på materiellt riktiga grunder som den frihetsberövade fått en reell möjlighet att bemöta. Detta kan i sin tur bidra till att systemet bibehåller en hög legitimitet och kan på lång sikt även bidra till att upprätthålla en balans mellan mål och medel samt förhindra maktmissbruk. Den dag de brottsutredande myndigheterna tänjer på sin befogenhet att utöva makt kommer misstron hos medborgarna gro inför de institutioner som skall upprätthålla rättseffektiviteten. En sådan misstro riskerar att påverka rättseffektiviteten i en negativ riktning om medborgarna blir mindre benägna att följa lagar och rätta sig efter beslut vilket i sin tur kan resultera i ökad användning av personella tvångsmedel.

Frågan som återstår att besvara är vad den enskilde och dennes försvarare kan göra. Eftersom frågan om en rättighet i Europakonventionen har kränkts först kan avgöras efter rättegångens slut är det tveksamt om den frihetsberövades

möjlighet att klaga till Europadomstolen är fruktbar. Först och främst måste alla inhemska medel vara uttömda innan domstolen initierar en prövning. Än idag har frågan inte behandlats i svensk praxis. För det andra har vi att göra med en person som sitter frihetsberövad. Förhoppningsvis hinner anhållandet övergå till häktning och sedan en verkställbar påföljd eller avslag på åklagarens yrkande om häktning så att ärendet aldrig hinner hänskjutas till Europadomstolen.

Det finns dock möjlighet för enskilda att påkalla att domstol begär förhandsavgörande hos EU-domstolen i fråga om hur artikel 7.1 ska tolkas i samband med tillämpningen av den svenska lagstiftningen som genomfört direktivet. Det är med ledning för rättstillämpningen högst påkallat att någon advokat tar sig modet att inför en svensk domstol begära att Europadomstolen ska uttala sig om svensk rätts förenlighet med direktivet.

Det finns även möjlighet för enskild att framföra klagomål till JO i fråga om de brottsutredande myndigheterna har agerat lagenligt och fullgjort sina skyldigheter. Det kan även vara till gagn för rättstillämpningen att göra JO uppmärksam på myndigheternas tillämpning av 24 kap. 9 a § RB och åklagarnas förhållningssätt till bestämmelsen vid beslutsfattandet om insyn i utredningsmaterialet.

Det argumenteras för att införandet av 24 kap. 9 a § RB kan komma att leda till en ökad arbetsbelastning för landets åklagare.³¹¹ Ur ett kortsiktigt perspektiv är jag villig att hålla med eftersom bestämmelsen medför att åklagarna har ytterligare beslut att fatta – huruvida utredningsmaterial ska lämnas ut och i sådana fall vilket material som ska lämnas ut. Däremot föreskrivs i förarbetena att rätten till insyn enligt 24 kap. 9 a § RB ska vara ovillkorlig vilket bör förenkla handläggningen. Dock anser jag att man behöver betrakta konsekvenserna av rättstillämpningen ur ett mer långsiktigt perspektiv. I Sverige fattas strax under 30 000 beslut om anhållande varje år. Den 1 april i år satt 1 529 personer frihetsberövade i svenska häkten. Min avslutande reflektion är att om de brottsutredande myndigheterna ser till de bakomliggande ändamålen med 24 kap. 9 a § RB och tillämpar bestämmelsen i enlighet med Europakonventionen och Europadomstolens praxis kommer 24 kap. 9 a § RB att resultera i en minskning av slentrianmässiga omhåktningar och kortare häktningstider. Bestämmelsen kan alltså snarare komma att bidra till processekonomiska fördelar och minskad arbetsbelastning för åklagarna, vilket är högst eftersträvansvärt för alla parter.

Jag är även av uppfattningen att insyn vid frihetsberövanden kommer att leda till fler materiellt riktiga beslut om anhållande och häktning. I takt med att rättigheterna för den som är frihetsberövad får genomslagskraft i rättstillämpningen bör vi på lång sikt kunna se en hållbart sjunkande statistik av både anhållningsbeslut och häktningsframställningar samt beslut om häktning. Förhoppningen är att Sverige aldrig mer ska behöva ta emot kritik av FN:s tortyrkommission och att samtliga människor som berövas sin frihet

---

³¹¹ Jfr prop. 2013/14:157 s. 27.

i Sverige får sina rättigheter enligt svensk lag, unionsrätt och enligt Europakonventionen tillgodosedda.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Förarbeten

Propositioner

- 1980/81:201 Med förslag till ändring i rättegångsbalken m. m.
- 1986/87:89 Om ett reformerat tingsrättsförfarande
- 1986/87:112 Om anhållande och häktning, m.m.
- 1988/89:124 Om vissa tvångsmedelsfrågor
- 1993/94:117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor
- 2000/01:92 7 kap. rättegångsbalken
- 2013/14:157 Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden

Departementsserien

Ds 2013:18

Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden

Övrigt offentligt tryck

Åklagarmyndighetens RättsPM

RättsPM 2014:1

Misstänkta rätt till insyn vid frihetsberövanden m.m. – ändrade bestämmelser från den 1 juni 2014

Justitiekanslern

JK:s rättssäkerhetsprojekt Felaktigt dömda. Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt. Axberger, Hans-Gunnar; Mentés, Feryal; Palmgren Goochde, Karin och Västberg, Jens, Visby 2006.
[JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006)]

FN

Rapport

CAT/C/SWE/CO/6-7

United Nations, Committee against Torture, Concluding observations on the sixth and seventh periodic reports of Sweden, 2014. [CAT (2014)]

EU

Resolutioner

2009/C 295/01

Rådets resolution av den 30 november 2009 om en färdplan för att stärka misstänka eller åtalade personers processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden [res. 2009/C 295]

2013/C 168 E

Europaparlamentets resolution av den 15 december 2011 om villkoren för frihetsberövanden i EU [res. 2011/2897]

Direktiv

2012/13/EU

Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/13/EU av den 22 maj 2012 om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden [dir. 2012/13/EU]

Litteratur

Monografier och artiklar

ASP, PETTER | *Internationell straffrätt*, 2:a upplagan, Uppsala, 2014. [Asp (2014)]

AXBERGER, HANS-GUNNAR | i *Rättssäkerheten i brottmål: ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund, 2007. [Axberger (2007)]

BERNITZ, ULF | ”Rättighetsskyddets genomslag i svensk rätt – konventionsrättsligt och unionsrättsligt”, JT Nr 4 2010/11, s. 821–845. [Bernitz 2010/11]

BRING, THOMAS & DIESEN, CHRISTIAN | *Förundersökning*, 4:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2009. [Bring & Diesen (2009)]

BYLUND, TORLEIF | *Tvångsmedel. 1 – Personella tvångsmedel i straffprocessen*, Iustus, Uppsala, 1993. [Bylund (2003)]

CAMERON, IAIN | ”Normkonflikter och EKMR”, SvJT 2007, s. 851–861.
[Cameron (2007)]

CRAS, STEVEN & DE MATTEIS, LUCA | ”The directive on the Right to Information”, *EU CRIM The European Criminal Law Associations’ Forum*, 2013/1, s. 22–32.
[Cras & De Matteis (2013)]

DANELIUS, HANS | *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 5:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2015.
[Danelius (2015)]

EASSON, A.J. | ”EEC Directives for the Harmonisation of Laws: Some Problems of Validity, Implamentation and Legal Effects”, *Yearbook of European Law I 1981*, edited by F. G. Jacobs, Clarendon Press, Oxford 1982.
[Easson (1982)]

EKELÖF, PER OLOF & EDELSTAM, HENRIK | *Rättegång Häfte I*, 8:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2002.
[Ekelöf & Edelstam (2002)]

EKELÖF, PER OLOF; EDELSTAM, HENRIK & PAULI, MIKAEL | *Rättegång Häfte V*, 8:e upplagan, Norstedt, Stockholm, 2011.
[Ekelöf m.fl. (2011)]

FITGER, PETER; ERIKSSON, TOBIAS; HALL, PER; PALMKVIST, RAGNAR, SÖRBOM, MONICA & RENFORS, CECILIA | *Rättegångsbalken – en kommentar* (1 april 2015, Zeteo).
[Fitger m.fl. kommentaren till 24 kap. 6 § RB]

GROSSOT, XAVIER & REICHEL, JANE | ”Inledning – Behovet av en enhetlig metod och tolkning”, *EU-rättslig metod: teori och genomslag i svensk rättstillämpning*, Hettne & Otken Eriksson (red.), 2:a upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2011.
[Groussot & Reichel (2011)]

HAVRE, MERETE | ”Effektivitetskravet ved frihetsberøvelse etter EMK art. 5, nr. 3”, *Festskrift till Christian Diesen, Andersson & Lainpelto (red.)*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2014.
[Havre (2014)]

JAREBORG, NILS, | *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992.
[Jareborg (1992)]

JOHANSSON, LISBETH | i *Rättssäkerheten i brottmål: ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund, 2007.
[Johansson (2007)]

KLEINEMAN, JAN | ”Rättsdogmatisk metod”, *Juridisk metodlära, Korling & Zamboni, Mauro (red.)*, Studentlitteratur, Lund, 2013.

[Kleineman (2013)]

LAMBERTZ, GÖRAN | i *Rättssäkerheten i brottmål: ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund, 2007.

[Lambertz (2007)]

LINDBERG, GUNNEL | *Rättegångsbalk (1942:740) 24 kap. 6 §*, Lexino 2016-01-01.

[Lindberg, kommentaren till 24 kap. 6 § RB]

LINDBERG, GUNNEL | *Straffprocessuella tvångsmedel – några utvecklingslinjer*, SvJT 2007, s. 50-58.

[Lindberg (2007)]

LINDBERG, GUNNEL | *Straffprocessuella tvångsmedel: när och hur får de användas?*, 3:e upplagan, Karnov Group, Stockholm, 2012.

[Lindberg (2012)]

LINDBLOM, PER HENRIK | ”Processrättens funktioner – en resa i gränslandet”, *Festskrift till Stig Strömholm*, 1997.

[Lindblom (1997)]

LINDBLOM, PER HENRIK | *Rättegångsbalken 50 år – en saga och sex sanningar*, SvJT 1999, s. 496-513.

[Lindblom (1999a)]

LINDBLOM, PER HENRIK | ”Tvekamp eller inkquisition? Reflektioner om straffprocessens samhällsfunktion och grundstruktur”, SvJT 1999, s. 617-655.

[Lindblom (1999b)]

NORDH, ROBERTH | *Tvångsmedel: kvarstad, häktning, beslag, husrannsakan m.m.*, Iustus, Uppsala, 2007.

[Nordh (2007)]

PECZENIK, ALEKSANDER | *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, Fritze, Stockholm, 1995.

[Peczenik (1995)]

PRECHAL, SACHA | *Directives in EC law*, 2. completely rev. ed., Oxford University Press, Oxford, 2005.

[Prechal (2005)]

RAMBERG, ANNE | i *Rättssäkerheten i brottmål: ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund, 2007.

[Ramberg (2007)]

RUDLING, ARVID | *Rättssäkerhet i rättegång*, Norstedt, Stockholm, 1947.
[Rudling (1947)]

SANDGREN, CLAES | *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3:e upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2015.
[Sandgren (2015)]

SCHMAUCH, MAGNUS | ”EU-stadgans betydelse för misstänkta och tilltalades rätt till insyn i förundersökningen”, SvJT 2014, s. 795-811.
[Schmauch (2014)]

WESTBERG, PETER | ”Avhandlingsskrivande och val av forskningsansats – en idé om rättsvetenskaplig öppenhet”, *Festskrift till Per Olof Bolding*, Heuman, & Bolding, (red.), Juristförlaget, Stockholm, 1992.
[Westberg (1992)]

Övriga källor

Brå

<http://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/statistik/misstankta-personer.html>

Sidan senast uppdaterad: 2016-04-11

Hämtad: 2016-04-27

Kriminalvården

<http://www.kriminalvarden.se/forskning-och-statistik/statistik-och-fakta/>

Hämtad: 2016-05-12

Oxford Dictionary

https://www.oxforddictionaries.com/definition/english/rule#rule__36

Hämtad: 2016-03-29

Oxford Reference

<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803110448446>

Hämtad: 2016-05-15.

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

A. and others v. the United Kingdom, appl. no. 34455/05, Judgment of the Court [GC], 19 February 2009.

Bak v. Poland, appl. no. 7870/04, Judgment of the Court, 16 April 2007.

Berlinski v. Poland, appl. nos. 27715/95 and 30209/96, Judgment of the Court, 20 September 2002.

Brennan v. the United Kingdom, appl. no. 39846/98, Judgment of the Court, 16 January 2002.

Dudek v. Poland, appl. no. 633/03, Judgment of the Court, 13 September 2006.

Fitt v. the United Kingdom, appl. no. 29777/96, Judgment of the Court, 16 February 2000.

Garcia Alva v. Germany, appl. no. 23541/94, Judgment of the Court, 13 February 2001.

Ilijkov v. Bulgaria, appl. no. 33977/96, Judgment of the Court, 26 July 2001.

Jasper v. the United Kingdom, appl. no. 27052/95, Judgment of the Court, 16 February 2000.

Labita v. Italy, appl. no. 26772/95, Judgment of the Court [GC], 6 April, 2000.

Lietzow v Germany, appl. no. 24479/94, Judgment of the Court, 13 February 2001.

Piruzyan v. Armenia, appl. no. 33376/07, Judgment of the Court, 26 September 2012.

Schöps v. Germany, appl. no. 25116/94, Judgment of the Court, 13 February 2001.

Stögmüller v. Austria, appl. no. 1602/62, Judgment of the Court, 10 November 1969.

Toth v. Austria, appl. no. 11894/85, Judgment of the Court, 12 December 1991.

Van Der Tang v. Spain, appl. no. 19382/92, Judgment of the Court, 13 July 1995.

EU-domstolen

Kommissionen mot Irland, C-456/08, ECLI:EU:C:2010:46, EU-domstolens dom den 28 januari 2010.

Marleasing SA mot La Comercial Internacional de Alimentacion SA, C-106/89, ECLI:EU:C:1990:395, EU-domstolens dom den 13 november 1990.

Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen, 14/83, ECLI:EU:C:1984:153, EU-domstolens dom den 10 april 1984.

Stefano Melloni mot Ministerio Fiscal, C-399/11, ECLI:EU:C:2013:107, EU-domstolens dom den 26 februari 2013.

Tyskland mot Gavril Covaci, C-216/14, ECLI:EU:C:2015:686, EU-domstolens dom 15 oktober 2015.

Åklagaren mot Hans Åkerberg Fransson, C-617/10, ECLI:EU:C:2013:105, EU-domstolens dom den 26 februari 2013.

Svensk praxis

Högsta domstolen

NJA 1992 s. 532

NJA 1996 s. 577

NJA 2008 s. 883

NJA 2011 s. 518